

नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक आनन्दभूमि

२०७० फागु पूर्णिमा / होली पुन्हि- वर्ष ४१
द.सं. २५८७

अंक ११
ने.सं. ११३४

The Ananda Bhoomi (Year 41, Vol. 11)
A Buddhist Monthly : March/April 2014

प्रमुख सल्लाहकार:
भिक्षु मैत्री महास्थविर (प्रमुख, आ. कु. वि.)

सल्लाहकार :
भिक्षु धर्मसूर्ति (कार्यवाहक प्रमुख, आ.कु.वि.)

ब्यवस्थापक तथा वितरक:
भिक्षु पियदस्ती, आनन्द कुटी विहार, ४२७९४२०

ब्यवस्थापन सहयोगी : भिक्षु सरणांकर

वितरण सहयोगी : विवेक महर्जन

लेखा ब्यवस्थापन : सुरेश महर्जन, स्वयम्भू

आवरण डिजाइन/भित्री सेटिङः : विनोद महर्जन

कम्प्युटर सज्जा : राजकुमार छुका, छ्वप

सम्पादन सहयोगी : भिक्षु अस्सन्जि

सम्पादक/प्रकाशन संयोजकः
कोण्ठन्य

बुद्धविहार भृकुटीमण्डप, ४२२६७०२

वितरणार्थ सहयोगीहरू:

बुद्धजयन्ती समारोह समिति (श्रीध.), शर्मिला श्रेष्ठ (बौद्ध बुद्धाश्रम-बनेपा), अ. इन्द्रावती-धर्मसूर्ति, सरिता अवाले (ललितपुर), सुश्री वीणा कंसाकार (बौद्ध महिला संघ नेपाल), सुश्री शकुन्तला प्रधान, श्रीमती केशरी वज्राचार्य, सुर्यमुनि शाक्य (भैरहवा), विद्यादेवी शाक्य (बुटपल), याम शाक्य (बेनी), सर्वुलाल वज्राचार्य, देवेन्द्र शाक्य (पाल्पा), कृष्णप्रसाद शाक्य (बाग्लुङ), विजय गुरुङ (लमजुङ)।

मुद्रणः

आईडियल प्रिन्टिङ प्रेस, ग्वार्को, फोन: ५००७५६३

शाखा : पुल्चोक, फोन : २९२०२३५

प्रकाशकः

आनन्दकुटी विहार

आनन्द कुटी विहार, स्वयम्भू, फोन: ४२७९४२०

काजि.द.नं. ३४/०३४/०३५/म.क्षेत्रिक.द.नं. ७/०६९/६२

बुद्धविचानामृत

न चाहु न च भविस्सति - न चे तरहि विज्जति ।

एकन्तं निन्दितो पोसो - एकन्तं वा पसंसितो ॥

अर्थात् : बिल्कुल निन्दित या बिल्कुल प्रशंसित मानिस न उहिले थियो न कहिल्यै होला, न आजकल नै छ ।

न्वयाबले प्रशंसा हे जक याकाच्चम्ह वा न्वयाबले निन्दा हे जक याकाच्चम्ह मनू (थव संसारय) न्वापा दयावंगु न मदु, आः दुगु नं मखु हानं लिपा नं दइमखु ।

There are never has been, there never will be, nor is there now, anyone who is blamed or always praised.

- धर्मपद, २२८

आनन्द भूमि

आनन्दकुटी विहार संस्था, पो.ब.नं. ३००७, काठमाडौ ।

फोन: ४२७९४२०

E-mail : anandakutivihar@gmail.com

gkondanya@gmail.com

info@anandabhoomi.com

Website: anandakutivihar.com.np

www.anandabhoomi.com

वार्षिक रु. १५०/-

एकप्रति रु. १५/-

वार्षिक ग्राहक बनी सहयोग गरौ ।

समयमै धर्मनिरपेक्षतासहितको संविधान बनोस

आमूल परिवर्तनको प्रवाहमय गतिशीलता तथा समग्र नेपालकै ऐतिहासिक परिवर्तनको छनकसँगै आज यो बुद्ध जन्मेको मुलुक धर्मनिरपेक्षतासहितको गणतन्त्रमा प्रवेश भइरहेको छ भनी त्यतैतिर सम्बद्ध हामी आशावादी सबै लागिरहेका छौं। नेपालमा विगतको १० वर्षीय जनयुद्ध तथा दोश्रो जनआन्दोलनपश्चात तत्कालीन राजनीतिक दलहरूबीच स्थापित वृहत शान्ति सम्झौतपछि अन्तर्रिम संविधान-२०६३ हुँदै नेपाल एक स्वत्रन्त्र, अविभाज्य, सार्वभौमसम्पन्न, धर्मनिरपेक्ष, समावेशी, छुवाछूतमुक्त संघीय लोकतान्त्रिक-गणतान्त्रिक राज्यका रूपमा अगाडि बढाउने निर्णयसहित संविधान सभासम्मको अत्यन्त कठिन-यात्रा तय भएको ऐतिहासिक उपलब्धिलाई कसैले बिर्सु छुँदैन ।

विडम्बना ! माल पाएर चाल नपाउनेहरू जरतै पुनः संविधान सभाजस्तो थलो पाइसकेर पनि प्राप्त ऐतिहासिक उपलब्धिलाई साकाररूप दिन जुन प्रकारको जिम्मेवारीपूर्ण भूमिका निर्वाह हुनुपर्ने-गरिनुपर्ने हो, त्यस्तो गहन जिम्मेवारी निर्वाह गर्न नसकदा भने नेपाली जनता फेरि पनि निराश मात्रै हात लाने हो कि भन्ने चिन्तामा डुबेका छन्, जुन स्वाभाविक पनि हो । विगतमा जिम्मेवार राजनीतिक पार्टी, बहुसंख्यक नेतृत्व स्वयं राष्ट्रियहित र स्वाधीनप्रति गम्भीर हुननसकदा, उनीहरू व्यक्तिगत स्वार्थ र निकृष्ट तवरले पार्टी र व्यक्ति केन्द्रित राजनीतिभन्दा माथि उठ्न नसकदा, एकातिर जनसमक्ष सहमतिको ढोङ्ग गर्ने अर्कोतिर विमतीय एं कलहपूर्ण कार्यव्यवहार स्वरूप प्रदर्शन गरी कुर्सिकै लागि आपसी खिचातानीमै व्यस्त रहे भने एकले अर्कोलाई जससी भएनि सिध्याउने, एकले अर्कोलाई जुधाउने-फुटाउने अनि एकल्याउने जस्ता राजनीतिक धोकेबाजी-चालबाजीमै अल्किने मनोवृत्तिका कारण विगतमा संविधान सभा नै विघटनको शिकार हुनपुग्यो । हामीले भोगेकै हो कि, निश्चय पनि राजनीतिक फोहरी खेलले भन् भन् देशको तरल राजनीति तथा त्रासदिपूर्ण संक्रमणकाल लम्बिन गई अस्थिरता, अराजकता र अन्योलालाले निरन्तरता पाउँदै जाने हुन्छ । त्यसैले हाती आयो हाती आयो फुस्सा भनेखै चलखेलको नौटंकी मञ्चन अब भने पूर्णतः स्थिरित गरिनु पर्छ ।

गत मंसिर ४ गतेको दोश्रोपटक सम्पन्न संविधान सभाको निर्वाचनपछि सरकार निर्माण गर्ने प्रकृयामै महिनौ समय व्यतीत भयो । एकवर्षभित्रै संविधान निर्माण भनेर सम्बद्ध जिम्मेवार राजनीतिक पार्टीहरूले गरेका आकर्षक एं सस्तो प्रतिवद्ध नाराले हावा खाला भन्ने जनताको अनुमान सत्यताभन्दा पर छैन । तथापि हामी आशावादी होअौं, नवनिर्वाचित संविधान सभाका सदस्यहरूले विगतको पाठलाई उचित मूल्यांकन गर्नुभई आ-आफनो जिम्मेवारी बोधका साथ यथासंभव संविधान जनसमक्ष त्याउन उचित रचनात्मक पहल हुने नै छ, त्यसका लागि हामी मैत्रीपूर्ण कामनमा समेत गरौं । यो यथर्थ हो कि समयले कसैलाई पर्खदैन, फेरि पनि तोकिएको निर्धारित समयमै नयाँ संविधानको घोषणा हुने कुरामा विभिन्न शंकाउपशंका हुनेजस्ता कार्यविधिव्यवहार अब हुनुभएन भन्ने शान्तिगमीहरूको चाहना हुनु स्वाभाविक हो ।

देश र जनताको सदैव हितसुख चाहने हो भने, समुन्नत राष्ट्रको पाइलालाई अगाडि बढाउने हो भने व्यक्तिगत तथा दलीय स्वार्थभन्दा माथि उठी सम्बद्ध सबै सबैले व्यवहारतः गर्नुपर्ने तथा गराउनुपर्ने कुराहरूलाई पूर्णतः पालना गर्ने पर्छ । हाल संविधान सभाले गतिलिंदै अगाडि बढला कि भन्ने आशा पलाइरहेको बेला संघीयता, धर्मनिरपेक्षतालगायत पहिचानको मुद्दालाई स्थापित गर्नेतर्फ सबैको ध्यानाकृष्ट हुनु अत्यन्त संवेदनशील घडीमा धर्मनिरपेक्षता होइन धार्मिक स्वतन्त्रता भए पुगिहाल्छ नि ! अधिकांश हिन्दूहरू भएको मुलुकलाई पुनः हिन्दूराष्ट्र नै कायम गरिनु पर्छ, जनमत संग्रह गरेरे भएनि पुरानै मान्यता तथा व्यवस्थालाई फर्काउनुपर्छ आदि इत्यादि यथास्थितिवादलाई निस्त्याउन पुनरुत्थानवादीहरू सल्बलाउन थालेका छन्, जिम्मेवार भनाउँदाहरू, उच्चाओहदाधारीहरूले समेत विस्तारै शिर ठाडो पारी विविध इलेक्ट्रोनिक मिडियामार्फत् समेत क्याम्पिङ गर्ने कसरत सुरु गर्न थालेका छन्, यसप्रति सम्पूर्ण धर्मनिरपेक्षवादीहरू सजग एं सतर्क हुनु अत्यन्त जरूरी छ ।

विगतमा धर्मनिरपेक्षताको वकालत गर्ने राजनीतिक पार्टी, सभासद एं गन्यमान्य भनाउँदाहरू समेतले संविधान सभाको मतपरिणामपछि परिवर्तित राजनीतिक हिसाबकिताब-जोडघटाउनुरूप बोलि फेर्न थालेका छन् । ती कदमले आसन्न संविधान सभाबाट धर्मनिरपेक्षताको पूर्ण र्यारेण्टी हुनेछ भन्नु धोका हुनसक्छ । विगतको संविधान सभाबाट अनुमोदित यावत मुद्दा अब कसरी अगाडि बढला भन्ने हामी आफैले पनि लेखाजोखा गरेर मात्र पुर्दैन, त्यसका लागि रणनीतिक ढङ्गबाट कसरी अगाडि बढ्ने हो, त्यतातिर बेरेलै सचेतासहितको दबाबमूलक कार्यक्रम निरन्तर रूपमा गर्नुपर्ने अपरिहार्य देखिन्छ । भलै सम्बद्ध सभासद एं राजनीतिक वृत्तबाट राजनैतिक इमानपूर्वक नै उचित संबोधन होला भनी आशावादी होअौं, तर पनि पूर्णतः विश्वस्त हुने आधार-मापन कै हो? यसमा हामी धर्मनिरपेक्षवादीहरूले सोच्ने कि नसोच्ने? वा धुक्क भएर गोजीमै हात हालेर बस्ने हो त्यतातिर बहससँगै रणनीतिक तवरबाट कार्यगत एकतासहित अगाडि बढ्नेतर्फ पनि सबैले सतर्कता अपनाउनु महत्वपूर्ण कदम हुनेछ । त्यसैले सन्देहका साथ हामी धर्मनिरपेक्षतावादीहरूले चेतनामूल क्रियाकलापलाई निरन्तरता दिने ऋममा साक्षा अवधारणा अधि सारेर वर्तमान संविधान सभालाई कसरी ध्यानाकृष्ट गर्ने हो, निरन्तर नैतिक दबाब कायम जारी राख्न सम्बद्ध सबैलाई समेटिएर कसरी अगाडि बढ्ने हो त्यतातिर ध्यान केन्द्रित गर्नु धर्मनिरपेक्षवादीहरूका लागि सुखकर विषय हो ।

विषय-सूचि

क्र.सं.	विषय	लेखक	पृष्ठ
१.	म्याग्दी बुद्धविहार संकटमा	आनन्द भूमि डट कम	४
२.	परियति सुधार बौद्धिक गफ कि प्रतिवद्धता ?	सुनील महर्जन	५
३.	ध्यानकेन्द्रमा ध्यानशिविर बस्नुको मह व	भिक्षु बोधिज्ञान	९
४.	स्वचित्तलाई निःक्लेश गर्ने सद्धर्मचर्या	लोकबहादुर शाक्य	१२
५.	प्रदूषणको चपेटामा लुम्बिनी	पूर्णहरि अमात्य	१४
६.	लुम्बिनीमा मापदण्ड र अत्यधिक बढी वायू-ध्वनी प्रदूषण	राम चरित्र शाह	१७
७.	कसरी बुद्धलाई सम्झौ	ज्योति शाक्य/राज शाक्य	१९
८.	तिमी, म अनि हामी	मैया पहरी	१९
९.	बुद्ध एक कुशल शिक्षक	डा. केशवमान शाक्य	२०
१०.	“व लँपु : थ्व पलाः” - छगू इमाःमन्दः दृष्टि-२	कोण्डन्य	२३
११.	भिंपित्त मभिंपिन्स लित्तु ल्यू	हेरारत्न शाक्य	२७
१२.	There should be not culture of helpless....	Prof. Suwarna Sakya	२८
१३.	बौद्ध गतिविधि		२९

क्रमिक वचत गर्ने बानी बसालौ
बोट नमासी मिठो फल खाओ

रजिस्टर्ड नं. ९००/०६२-६३

इन्द्रेणी वचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.

गुरुजुधारा, काठमाण्डौ
फोन नं. ४३१५३४४, फ्याक्स: ४३१०४५८
ईमेल: indrenico_operative@yahoo.com

इन्द्रेणी सहकारीको रेमिट सेवा

संसारको जुनसुकै ठाउँबाट पठाएको रकम
सप्तातारा इन्टरनेशनल प्रा.लि.

मार्फत

इन्द्रेणी सहकारी गुरुजुधारामा तुरुन्तै पाइन्छ ।
सम्पर्क फोन नं. ४३१५३४४, फ्याक्स: ४३१०४५८

म्याग्दी बुद्धविहार संकटमा

आनन्द भूमि डट कम

नेपालमा स्थिर बुद्धशासन विभिन्न आरोह अवरोह पार गर्दै बि. सं. २००७ सालपछि काठमाडौं उपत्यका तथा उपत्यकाबाहिर केही लय समाउन उन्मुख भयो । भिक्षु, श्रामणेर, अनागारिका हुने हरूको संख्या बढ़दैगयो । अधिकांश भिक्षु, श्रामणेर, अनागारिहरु उपत्यकामै बसेर धर्मप्रचार गर्ने कार्यमा तल्लिन भए भने केही उपत्यका बाहिर । फलस्वरूप म्याग्दी जिल्लाको सदरमुकाम बेनी बजारमा पनि बि. सं. २०५३ चैत ९ गतेका दिन म्याग्दी बौद्ध संघको स्थापनापश्चात् म्याग्दी बुद्धविहारको स्थापना भयो । करिब १-२० क्षेत्रफल जग्गा रहेको विहार परिसरभित्र २०५६ सालमा चैत्य तथा २०५८ सालमा भवन निर्माण पश्चात् आफ्नो शासनिक कार्य सुरु गयो । मगर जातिको बाहुल्यता रहेको बेनीमा बुद्धशिक्षाले राप्रो स्थान पाउन थाल्यो । विहारबाट भएगरेका कार्य बेनीमा मात्र सीमित नभई काठमाडौंसम्म पनि ती रचनात्मक कार्यको प्रशंसा हुनथाल्यो । विहारके अगुवाईमा बेनीका कुलपुत्र-कुलपुत्रीहरु पनि प्रवर्जित भए । विहारको कार्यलाई व्यवस्थित बनाउन, म्याग्दी बौद्ध संघ, म्याग्दी महिला बौद्ध संघ, म्याग्दी युवा बौद्ध संघलगायत संघसंस्थाहरु स्थापना भएका छन् । विहारको गतिविधिलाई थप प्रभावकारी पार्न बेलबेलामा काठमाडौंबाट भिक्षु-अनागारिकाहरूलाई निमन्त्रण गरी धार्मिक कार्य आयोजना भइरहेका छन् ।

बि. सं. २०६८ सालमा विहारलाई थप व्यवस्थित बनाउन ध्यानकक्षसहित भिक्षु, अनागारिका बासस्थानयुक्त

नयाँभवन निर्माण कार्य प्रारम्भ गरिएको थियो । नयाँभवन निर्माण कार्य समाप्त हुनलागेको अवस्थामा बि. सं. २०७० साल अषाढ पूर्णिमाको रात भारीवर्षाको कारण विहारमा पहिरो गयो । पहिरोको कारण विहारको मूल बाटोसहित विहारको पुरानो भवन र चैत्यको भाग पहिरोले बगायो । पहिरो गएको महिनौ बितिसक्दा पनि पहिरो नियन्त्रण कार्य भएको देखिंदैन । यस विषयमा नयाँभवन निर्माण भइरहेकाले विहारसँग आर्थिक अभाव रहेको र सरकार तथा सम्बन्धित निकायबाट उचित सहयोगको प्राप्त हुन नसकेकाले पहिरो गएको स्थानमा नियन्त्रण गर्ने कार्य हुन नसकेको हो भनी म्याग्दी बौद्ध संघका सचिव याम शाक्य भन्नुहुन्छ । सरकारले केही रकम उपलब्ध गराउने

कुरा छ, तर त्यस रकम बाट २० प्रतिशतसम्म पनि काम नहुने उहाँले जनाकारी गराउनुभयो । साथै उहाँले विभिन्न व्यक्ति, संघसंस्थासँग आर्थिक सहयोग जुटाउन गुहारेको तर अहिलेसम्म आवश्यक रकम सहयोग प्राप्त हुन नसकेको दुखेसो पोखुभयो ।

वर्षातको समय नजिकिंदै गरेको अवस्थामा पहिरो गएको ठाउँमा तत्काल नियन्त्रण नहुने हो भने आउँदो वर्षालगतै म्याग्दी बुद्धविहार संकट अझ बढ्ने मात्र नभई विहारको अस्तित्व नै समाप्त हुने हो कि भनी स्थानीयहरू चिन्तित भएका छन् । विहारलाई संकटबाट जोगाउनु सम्बद्ध सबैको जिम्मेवारी भएको तुँदा सम्बद्ध बौद्ध संघसंस्था, धर्म-प्रेमी श्रद्धालुहरू, स्थानीय बासिन्दालगायत सरकारी निकायले समयमै उचित ध्यान पुऱ्याउनु जरूरी भइसकेको छ ।

यस अङ्क

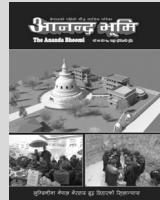

आनन्दभूमि

पढ्नौं पढ्नाओं, समयमै वार्षिक ग्राहक बनौं

आनन्द कुटी विहार संस्था, पो.ब.नं. ३००७, काठमाडौं, फोन: ४२७१४२०
E-mail : anandakutivihar@gmail.com, anandakutivihar@ntc.net.np
gkondanya@gmail.com, kondanya@soon.com

गताङ्कमा

परियति सुधार बौद्धिक गफ कि प्रतिवद्वता ?!

एक सुनील महजन

नेपाल बौद्ध परियति शिक्षाको स्वर्णजयन्ती मनाउने क्रममा ५० वर्षको अनुभवलाई विभिन्न दृष्टिकोणले केलाउने कार्य भइरहेको छ । यसले परियति शिक्षामा देखापरेका विभिन्न दुर्बल पक्षहरूलाई सबल पक्षमा बदलेर भविष्यमा अभ उन्नत बनाउन मार्गनिर्देशन गर्दछ । यही तथ्यलाई आत्मसात गरेर बौद्ध महिला संघ, नेपालले आउँदो चैत्र १५ र १६ गते 'परियति शिक्षाको संवर्द्धन' बारे बृहत अन्तर्क्रिया कार्यक्रम गर्ने तयारी गरिरहेको छ । आशा गरौ, यस कार्यक्रमले सार्थक रूप लियोस् । किनकी यसको सार्थकतासँग बौद्ध परियति शिक्षा अब कुन मार्ग-दिशातर्फ जानेछ भन्ने मूलभूत सवाल जोडिएको छ । स्वर्णजयन्ती मनाउने क्रममा परियति शिक्षाको सञ्चालनको ऐतिहासिक पृष्ठभूमिदेखि लिएर यसको अहिलेको स्वरूप र अबको कार्यदिशा बारे गहिरएर मन्थन हुने सम्भवतः पहिलो र अन्तिम होला । यस हिसाबले पनि कार्यक्रम महत्त्वपूर्ण छँदेछ । त्यसैगरी परियति शिक्षालाई अभ गतिशील र प्रभावकारी बनाउन छलफलपछि एक कार्यदल गर्न उद्देश्य राखिएको छ । कार्यदलले छलफलबाट निस्किएका नियोडको कार्यान्वयनको लागि दबाब दिने भनिएको छ । यसले गर्दा पनि कार्यक्रमलाई थप महत्त्वका साथ हेरिएको छ । अतः परियति शिक्षाको सञ्चालन बारे निर्मम तरिकाले समीक्षा गरेर कार्यक्रमलाई महत्त्वपूर्ण सावित गर्ने अभिभारा परियतिमा सम्बद्ध र यसका हितैषीहरूको परम कर्तव्य हुनआउँछ ।

५० वर्ष यात्राको सिंहावलोकन

इतिहासको वस्तुपरक अध्ययनको क्रममा दार्शनिक कार्ल मार्क्सको प्रसिद्ध उक्ति सार्वभिक हुन्छ- "मानिसहरूले आफ्नो इतिहास स्वयं निर्माण गर्दछन् । तर आफूले रोजेको परिस्थितिको दायरामा बसेर होइन । मानिसहरूले त्यस परिस्थितिमा आफ्नो इतिहास निर्माण गर्दछन्, जुन उनीहरूले अतीतबाट प्राप्त गर्दछ । इतिहास बनाउन त्यस्तो परिस्थितिलाई मानिसले प्रत्यक्ष सामना गर्नुपर्दछ ।" यस भनाईबाट के निष्कर्ष निकालन सकिन्छ भने इतिहास निर्माण गर्न व्यक्ति र परिस्थितिको दुबै भूमिका हुन्छ । व्यक्तिले परिस्थितिलाई सामना गरेर र परिस्थितिलाई व्यक्तिले प्रभावित पारेर नै इतिहासको निर्माण हुने गर्दछ । अतः व्यक्तिको सोच, संस्कार आफ्ना वरपरको घटनालाई रूपान्तरण गर्न तत्परता, संघर्षलाई

जवाफदेही, सामूहिक उत्तरदायी र सहभागिताजस्ता लोकतान्त्रिक मूल्यमान्यताअनुरूप भिक्षु अनागारिका गुरुमां, उपासक र उपासिकाहरू अटाउने अधिकारप्राप्त समिति गठन गर्नुपर्छ । परियति समग्र व्यवस्था यस समितिअन्तर्गत ल्याउने कुरालाई जोडडार रूपले उठाउनुपर्छ ।

परिस्थितिसँग तुलना गरेर मात्र इतिहासको घटनाक्रमलाई सही रूपमा बुझ्न सकिन्छ । यस दृष्टिले नेपाल बौद्ध परियति शिक्षाको ५० वर्षको यात्रालाई पुनरावलोकन गर्न सकिन्छ ।

दिवंगत धर्मरत्न शाक्यलगायतका धर्मप्रति श्रद्धावान, जिज्ञासुहरूको समूहले त्रिशुलीस्थित सुगतपुर विहारमा नियमित धर्मचर्चा गर्ने क्रममा बुद्धधर्मसम्बन्धी कक्षा सञ्चालनको खाँचो महसूस गरेका थिए । यस सोचलाई मूर्तरूप दिन दिवंगत धर्मरत्न शाक्यले त्यतिबेला त्रिशुलीमा वर्षावास गरिरहनुभएका दिवंगत भिक्षु बुद्धघोषलाई आग्रह गरेको थियो । बुद्धधर्म सिकाउन कहिलै अल्छी र भक्ती नमान्ने प्रवृत्ति भएका भिक्षु बुद्धघोषले भिक्षु प्रज्ञानन्द र भिक्षु सुदर्शनको साथ लिएर २०२० सालमा अखिल नेपाल भिक्षुमहासंघअन्तर्गत परियति शिक्षा सञ्चालन गर्ने निर्णय गराए । विभिन्न समयको अन्तरालमा उहाँहरू तीनजना भिक्षुहरूको समूहले भिक्षुमहासंघको नेतृत्व सम्हालेको बेला जसको नीति उसको नेतृत्व भनेभै यस परियति शिक्षालाई अघि बढाए । परियति शिक्षाको जिम्मेवारी र भिक्षुमहासंघको नेतृत्व एकै व्यक्तिले लिने परिपाटी त्यतिबेलादेखि कायम भएको थियो । यसले एकातिर काम छिटोछिटो गर्न सहयोग पुन्यायो भने सामूहिक जिम्मेवारी अभ्यास हुन पाएन । परियति शिक्षालाई अनुगमन गर्ने भिक्षुमहासंघको अन्य संयन्त्र बनाउने कार्य अवरुद्ध भयो ।

परियतिका संरथापकमध्ये एक भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर, तत्कालीन भिक्षुमहासंघका अध्यक्ष भिक्षु प्रज्ञानन्द दुबै मौलिक तरिकाले बुद्धधर्म अध्ययन गर्नेभन्दा शास्त्रीय अध्ययनलाई जोड दिनुहुन्थ्यो । शास्त्रीय बुद्धधर्मको अध्ययनले नै यसको दीर्घकालसम्म शुद्ध बुद्धधर्म यथावत रहने उहाँहरूको

માન્યતા થિયો । ઉહું ભિષ્ણુદ્વયકા શિષ્ય ભિષ્ણુ સુર્દર્શન બૌદ્ધ ઇતિહાસ, સંસ્કૃત કલાકો અધ્યયનમા વિશેષ રૂચિ ભએકો હુનાલે સોહી પ્રકૃતિકા પુસ્તકહરુ ક્રમશ: પરિયતિ પાઠ્યક્રમમા સમાવેશ ગરિયો । તત્કાલીન પરિસ્થિતિમા બુદ્ધધર્મકો મૂલ પ્રામાણિક ગ્રન્થ ત્રિપિટક નેપાલ ર નેપાલી ભાષામા ઉપલબ્ધ થિએન । હિન્દી કિ અંગ્રેજીલગાયત અન્ય ભાષામા માત્ર ઉપલબ્ધ થિયો । યસ્તોબેલા તી ભિષ્ણુહરુલે આફૂલે અધ્યયન ગરેઅનુરૂપ ત્રિપિટકબાટ વિભિન્ન સંગ્રહ ર વિભિન્ન ખણ્ડહરુલાઈ અનુવાદ ગરી પ્રકાશન ગરિએકા પુસ્તકરુલાઈ ને પાઠ્યક્રમમા સમાવેશ ગરેકા થિએ । જે જતિ પુસ્તકહરુ ઉપલબ્ધ થિએ, તિનેલાઈ પરિયતિ શિક્ષાકો પાઠ્યક્રમકા રૂપમા અધ્યાપન ગરાઇએન થિયો । યદ્યાપિ પરિયતિકા લાગિ ભનેર તી ગ્રન્થહરુ લેખિએકો થિએન । તૈપનિ તી પુસ્તકહરુલે તત્કાલીન પરિસ્થિતિમા પાઠ્યક્રમકો અભાવલાઈ પૂર્તિ ગર્દેલગોકો થિયો । યસકો વિકલ્પ પનિ થિએન । યસ કાર્યમા ભિષ્ણુ અમૃતાનન્દ, ભિષ્ણુ જ્ઞાનપૂર્ણિક, ત્રિપિટકા અનુવાદક દુણ્ડબહાદુર વજાચાર્યકો ઉલ્લેખનીય યોગદાન રહેકો છ । તર નેપાલમા બુદ્ધધર્મલાઈ સમાજ, વ્યવહારસંગ જોડેર વિશ્લેષણ ગર્ને અધ્યયન ધારાકો સુરૂવાત ગર્ને વર્તમાન સંઘનાયક ભિષ્ણુ અશવધોષકા પુસ્તકહરુ ભને પરિયતિકો પાઠ્યક્રમકો લાગિ યોગ્ય ટાનિએન !? ભિષ્ણુ અશવધોષકો વ્યક્તિત્વલાઈ સ્વીકાર ગરેપનિ ઉનકો વિચારલાઈ સ્વીકાર ગર્ન નચાહને પ્રવૃત્તિકો પ્રતિવિષ્ણ બૌદ્ધ પરિયતિકો ક્ષેત્રમા પનિ ભએકો હો ત ? કણ્ઠ ગર્ને, શાસ્ત્રીય અધ્યયન, ધ્યાન-અભિધર્મ દર્શનમા વિશેષ રૂપમા પઢાઇને બર્માકો બુદ્ધધર્મબાટ પ્રભાવિત ભએકા ભિષ્ણુહરુ ને પરિયતિકો જિમ્મેવાર પદમા રહેકાલે પનિ આલોચનાત્મક બુદ્ધધર્મકો અધ્યયનને પ્રશ્ન્ય નપાએકો હોલા ।

બૌદ્ધ પરિયતિ શ્રદ્ધા વા વ્યક્તિ ર સમૂહ વિશેષકો સોચમા માત્ર સત્ત્વાલન ભએકોલે ધૈરે લામો સમયસમ્ભ શિક્ષાલાઈ

કણ ગર્ને, શાસ્ત્રીય અધ્યયન, ધ્યાન-અભિધર્મ દર્શનમા વિશેષ સ્થપમા પઢાઇને બર્માકો બુદ્ધધર્મબાટ પ્રભાવિત ભએકા ભિષ્ણુહરુ ને પરિયતિકો જિમ્મેવાર પદમા રહેકાલે પનિ આલોચનાત્મક બુદ્ધધર્મકો અધ્યયનને પ્રશ્ન્ય નપાએકો હોલા ।

અધિ બઢાઉને કુનૈ યોજના બનાઇએન । યસલે સમયકો પ્રવાહલાઈ ધૈરે હદસમ્ભ આત્મસાત ગર્ન નસકેકો દેખાડુંછ । ભિષ્ણુહરુલાઈ પરિયતિકો નીતિ યોજના બનાઉને વ્યસ્થાપકીય સુધારકો આવશ્યકતા મહસૂસ ને ગરિએન । ત્યસકો કાર્યાન્વયન ગર્ન અવરથા નૈ થિએન પનિ એક હિસાબલે ભન્ન સકિન્છ । ભિષ્ણુહરુકો સંખ્યા નગન્ય થિયો । વિહાર પૂર્વધારહરુ બનિસકેકો થિએન । ભિષ્ણુહરુકો સારા ઉર્જા પુસ્તક લેખન, વિહાર નિર્માણમા,

ધર્મપ્રચારકા વિભિન્ન ગતિવિધિમા કેન્દ્રીત થિયો । પરિયતિકા લાગિ ને ભનેર કામ ગર્નસકને સ્થિતિ બનેન વા ત્યતાતિર ધ્યાન પુન્યાઇએન ? આજકો સમયમા ઉભિએર ભન્નુપર્વ પુસ્તક લેખન ર અનુવાદમા ભિષ્ણુહરુકો યોગદાનલાઈ સરાહના ગર્દાગર્દે પનિ પરિયતિકો સમગ્ર વ્યવસ્થાપન, ઉપયુક્ત નીતિ યોજનાઅનુરૂપ પરિયતિ શિક્ષાલાઈ અધિ બઢાઉન ભિષ્ણુહરુલે પર્યાત ગૃહકાર્ય ગરેકો પાઇએન । યસ હિસાબલે સમગ્ર ભિષ્ણુમહાસંઘકો પરિયતિ શિક્ષાપ્રતિકો સ્વામિત્વ કતિ રહ્યો ભન્ને પ્રશ્ન ગર્ન સકિને ઠાડું છ । યસ્તૈ પ્રવૃત્તિહરુબીચબાટ એવંરિત પરિયતિ શિક્ષા અધિબદ્ધૈ યહુંસમ્મ આઇપુગેકો હો । પરિયતિ પૃષ્ઠભૂમિકો અધ્યયનબાટ યો કુરો છર્લઙ્ગ હુન્છ । સત્યાલનકા દૌરાનમા આએકો અવરથાલાઈ પૂરૈ આંખા ચિંલિએર જે ભિરહેકો છ, ત્યો રાંપ્રે ભિરહેકો ભન્ને સોચલે પ્રગતિ ખોજને સંસ્કાર ર ચિન્તનકો વિકાસ હુનપાએન । સમસ્યાકો પહિચાન, ત્યસકો વૈજ્ઞાનિક વિશ્લેષણ ર સમાધાનમા તત્પરતા નદેખાઉને ગતિશીલ ચરિત્ર અભાવ રહેકો છ ।

પાઠ્યક્રમકો ઉદ્દેશ્ય

પરિયતિ શિક્ષાલે બુદ્ધધર્મકા જ્ઞાન હજારોલાઈ દિલાએકો છ । હજારો ખર્ચ ગરેર પદ્ને વિદ્યાલયલે દિન નસકેકો અસલ સંસ્કાર ર પરિવેશ પરિયતિ શિક્ષા ર વિહારકો વાતાવરણે નિર્માણ ગરિદિએકો છ । નૈતિક મૂલ્યમાન્યતાઅનુરૂપ આધ્યાત્મિક જીવન જીઊન પ્રેરિત ગરેકો છ । પરિયતિ શિક્ષાલે માનિસલાઈ નૈતિક આચરણ, સહયોગી ભાવ, મિલનસાર ગુણ, શાન્ત ર આનંદિતજસ્તા જીવન ઉપયોગી સીપ ર ચેતનાકો વિકાસ ગરાએકો છ । યો નિર્વિવાદ કુરો હો । તર પરિયતિ શિક્ષાબાટ કુનસ્તરસમ્મ નૈતિકતાકો અપેક્ષા ગરેકો હો? યસ વિષયમા જતિ ચર્ચા હુનુર્પને હો, ત્યતિ ભએકો પાઇંડૈન ।

એઉટા કુરો કે સત્ય હો ભને માનિસ કેવલ પદેર, સુનેર માત્ર શીલવાન હુનસક્વદૈન । નૈતિક ગુણ જીવનમા લ્યાઉનકો લાગિ માનિસકો હ્વદય પરિર્વતન હુનુપર્છ । માનિસકો હ્વદય જતિ નિશ્વળ, શુદ્ધ હુન્છ ત્યહી માત્રામા ઉનકો બાહીરી આચરણહરુ રાંપ્રો હુંડેજાન્છ । અત: હાંપ્રો જોડ રૂખકો હાઙ્ગાબિઝ્ઞામા નખી જરામા હુનુપર્છ । ઘોકન્ટે ગરેર જાંચ દિને પરિયતિ શિક્ષા પ્રણાલીલે વિદ્યાર્થીહરુલાઈ જીવનમા આઉને સ્વભાવિક પરિવર્તન, સમાજ વ્યવહારમા ભોગિને ઘટનાક્રમલાઈ કે કસ્તો દૃષ્ટિલે હેને ભન્ને વિષયમા અલમલ હુને ગરેકા પાડુંછુ । પરિયતિકા વિદ્યાર્થીહરુલાઈ આફૂલે પઢેકો પરિયતિ શિક્ષાકો દૃષ્ટિલે સમાજકો વ્યવહાર ર જીવનકા ભોગાઈહરુલાઈ કેલાએર ત્યસલાઈ ડિલ ગર્ને ઉપયુક્ત સીપ ર જ્ઞાન દિનેતર્ફ ધ્યાન પુન્યાઇએકો છૈન । પાઠ્યક્રમકો દોષ ત શિક્ષકશિક્ષિકાલે સુધાર્ન સક્ષણુ । તર પરિયતિકા શિક્ષકશિક્ષિકાહરુલાઈ તાલિમકો અભાવ વા પરીક્ષા પ્રણાલીલે ગર્દા વિષયવસ્તુ કણ્ઠ ગર્નેતર્ફ જોડ દિને ગરેકા છન્ । વિષયવસ્તુ બુફ્ફને, તર્ક ગર્ને, ખોજ ગર્ને, સમાલોચનાત્મક સોચાઈકો સ્તર બઢાઉને પાઠ્યક્રમકો સર્વથા

अभाव छ । अतः जीवनका यात्रा घटनाक्रमलाई केलाउने, हेर्ने र बुझने दृष्टिको विकासको लागि विश्लेषणात्मक पाठ्यक्रमहरू पनि समावेश गर्नुपर्छ । शास्त्रीय पाठ्यक्रमहरूलाई पनि शास्त्रसम्मत एकाङ्गी तरिकाले नभई मौलिक तरिकाले अध्ययन गर्ने परिपाठीलाई प्रश्रय दिनुपर्छ । परियति शिक्षालाई सामाजिक रूपान्तरणको माध्यम बनाउनुपर्छ ।

स्थविरवाद बुद्धधर्मको विकास र विस्तारको लागि बौद्धिक, दक्ष, योग्य जनशक्ति निर्माण गर्ने पनि परियति शिक्षाको उद्देश्य हुनुपर्छ । नेपालको स्थविरवाद बुद्धधर्मको विकासको लागि कर्स्तो जनशक्ति चाहिएको हो? परियति शिक्षाले कर्स्तो जनशक्ति उत्पादन गरिरहेको छ? यसका खाडलहरूको विश्लेषण गर्ने त्यसलाई पुर्न ढङ्गले पाठ्यक्रम विकास गर्नुपर्छ । बुद्धधर्मको आधारभूत र शास्त्रीय ज्ञानसँगै बुद्धशिक्षाका विविध पक्षकालाई सामाजिक, आर्थिक, राजनीतिक, आमसञ्चार, विकास, मनोविज्ञान र वैज्ञानिक कोणबाट केलाइएको विषय समावेश गरिनुपर्छ । बुद्धधर्मको विकासक्रमलाई ऐतिहासिक दृष्टिकोण अध्ययन गरेर प्रवृत्तिको विश्लेषण गर्ने अध्ययनलाई जोड दिनुपर्छ । विद्यार्थीहरूलाई सामग्रीहरू घोक्ने र जस्ताको तस्तै नक्कल गर्ने शिक्षा नभई आलोचनात्मक दृष्टि उजागर गर्ने शिक्षा पद्धतिले प्रश्रय पाउनुपर्छ । शिक्षा जिज्ञासा, कौतुहलता, आलोचना र नवीन खोजतर्फ प्रेरित गर्ने खालको हुनुपर्छ । यसले परियति शिक्षा पुराण पढाएजस्तो नभई किताब र मानिसको समाजलाई जोडेर हेर्न सिकाउँछ । पढेको ज्ञानलाई प्रश्न गर्ने तथा समालोचना गर्ने सीपको विकास गराउँछ ।

पढाईलाई पढाईमा मात्र सीमित नगरी कुनै पनि शास्त्र पढ्ने मात्र होइन लागू गर्ने धारणाको विकास विद्यार्थीहरूमा गराउनुपर्छ । किताबमा पढेको कुरो म, मेरो परिवार नातागोता, घर छिमेक र मुलुकमा कसरी लागू हुन्छ, हुनसक्छ कि हुन्न? कति लागू हुन्छन् भनेर सोच्न प्रेरित गर्नुपर्छ । किताबमा लेखिएका कुरा ठीक हो कि होइन? युरुले भनेको भन्दैमा वा पुस्तकमा लेखिएको भन्दैमा म मान्दिन चाहे, त्यो त्रिपिटकमा लेखेको नै किन नहोस् भनेर सोच्ने, खोज गर्ने प्रयत्न गरेमा परियति शिक्षा अन्तस्करणको हुन्छ । बुद्धशिक्षा मेरो जीवनमा कति लागू भझरहेको छ? कति लागू गर्न सकिरहेको छैन? किन लागू गर्न नसकेको हो? भन्ने विश्लेषण गर्ने, कार्यले मौलिक भावनाको विकास हुन्छ । यथार्थलाई स्वीकार गरेर अघि बढ्ने संस्कार बसाउँछ । यस्तो दृष्टि प्रदान गर्न पनि परियति शिक्षाको पाठ्यक्रम परिमार्जन गर्नुपर्ने खाँचो छ ।

परियतिको संरचना

बौद्ध परियति सुरुवातमा महत्त्वपूर्ण योगदान पुऱ्याएका भिक्षुमहासंघले परियति शिक्षालय केन्द्रको संरचना गतिशील बनाउनेतरफ ध्यान दिएको पाइएन । परियति सञ्चालन भएको

विद्यार्थीहरूलाई सामग्रीहरू घोक्ने र जस्ताको तस्तै नक्कल गर्ने शिक्षा नभई आलोचनात्मक दृष्टि उजागर गर्ने शिक्षा पद्धतिले प्रश्रय पाउनुपर्छ । यसले परियति शिक्षा पुराण पढाएजस्तो नभई किताब र मानिसको जीवन, किताब र मानिस बसेको समाजलाई जोडेर हेर्न सिकाउँछ ।

करिब चार दशकपछि भिक्षुमहासंघबाट वैधानिक संरचना कार्यविधि स्वीकृत गरेको थियो । कार्यविधि स्वीकृत भएको एक वर्षपछि २०५९ मा परियति मूल समिति, शिक्षा परिषद र त्यसअन्तर्गत उपसमिति गठन गरी परियति सञ्चालनको सांगठनिक ढाँचामा फेरबदल गरिएको थियो । मूल समितिबाहेक शिक्षा परिषद्मा गृहस्थीहरू पनि प्रतिनिधित्व गराइएको छ । परियति शिक्षा सञ्चालनको लागि शिक्षाध्यक्ष, केन्द्रीय परीक्षा नियन्त्रक र परिषद्मा रहेका पदाधिकारीहरू र त्यसअन्तर्गत बनेको उपसमितिहरू क्रियाशील रहेको छ । परियति शिक्षाको माथिल्लो निकायमा भिक्षुहरूको मात्र सहभागिता रहेको छ । अनागारिका गुरुमाहरूलाई समेत कुनै स्थान छैन । भिक्षुहरूको यो निकाय र परियति केन्द्रबीच गहिरो दुरी रहेको छ । परियति शिक्षाको लागि व्यवस्थापनको जिम्मा लिने केन्द्राध्यक्ष, शिक्षकशिक्षिका र परियतिको वर्तमान संरचनाबीचको दुरीले आवश्यकताअनुरूप नीति योजना बन्ने कार्यमा अवरोध खडा गरिरहेको छ । नीति बनाउने र नीतिको कार्यान्वयन गर्न संयन्त्रको खाडलले प्रभावकारी नीति तर्जुमा हुनसक्दैन । नीतिको अभावले संगठन प्रभावकारी हुँदैन । जसको लागि नीति बनाउनुपर्ने उसको सहभागिता नभएपछि त्यो नीति धरातलीय यथार्थानुकूल हुँदैन । परियति केन्द्रको सबैभन्दा ठूलो समस्या यही पाटोमा छ ।

हाल प्रधान केन्द्र र केन्द्रबीच समन्वयको अभाव, परीक्षाबारे प्रश्न बुझाउने, फाराम बुझाउनेबाहेक प्रधान केन्द्रको सम्बन्ध छैन । अर्कोतर्फ केन्द्र सञ्चालनको स्वीकृत लिन के कस्तो न्यूनतम मापदण्ड पुग्नुपर्छ भन्ने नीतिगत स्पष्टता छैन । श्रद्धाको भरमा सुरु गर्छ, बीचमा समस्याहरू आएपछि केन्द्रले जिम्मेवारी घाँडो भएको अनुभव गर्नुन् अधिकाशं केन्द्राध्यक्ष र शिक्षकशिक्षिकाहरू । न्यूनतम मापदण्ड नतोकिएर केन्द्रको संख्या बढाउने होडले केन्द्रहरूको संख्या बढाउने गएपछि व्यवस्थापकीय क्षमता कमजोर भएको परियति प्रधान केन्द्रलाई भन् बोझ थिएको छ ।

भिक्षुमहासंघजस्तै भिक्षुहरूको मात्र प्रतिनिधित्व हुने परियतिको संरचना जवाफदेही र प्रश्नको धेरा भन्दामाथि छ । न कोही कसैप्रति उत्तरदायी नै छ । असीमित अधिकार ओगटिएको यो संरचना बौद्ध परियति शिक्षाको सामयिक

સુધાર, ત્યસકો વ્યવસ્થાપન ક્ષમતા બઢાઉને, પાઠ્યક્રમ પરિમાર્જિત ગર્નેલગાયત યસકો પ્રભાવકારી સર્વચાલનકો લાગિ ચિન્તન ગરેકો દેખિંદૈન | સુધારકો કાર્યમા નિષ્ફુલતા છ | અત: પરિયતિ શિક્ષાકો સરચના સુધારકો કુરા યસકો ક્રિયાશીલતાસેંગ પ્રત્યક્ષ સમ્બન્ધ છ | જવાફદેહી, સામૂહિક ઉત્તરદાયી ર સહભાગિતાજસ્તા લોકતાન્ત્રિક મૂલ્યમાન્યતાઅનુરૂપ ભિષ્ણુ, અનાગારિકા ગુરુમાં, ઉપાસક ર ઉપાસિકાહરુ અટાઉને અધિકારપ્રાપ્ત સમિતિ ગર્થન ગર્નુપર્છ | પરિયતિ સમગ્ર વ્યવસ્થા યસ સમિતિઅન્તર્ગત ત્યાઉને કુરાલાઈ જોડારસુપલે ઉઠાઉનુપર્છ | ડટેર લાગિપરેકા ભનાઉંદાહરૂલે પનિ માઉસુલીલે ઘ્યામ્પો ચ્યાપેફો સિંગિકેટ પ્રણાલીલાઈ કાખીચ્યાપે જરસો મેરો ગોરૂકો બાહૈ ટકકાજસ્તો મનોવૃત્તિય શૈલી પ્રદર્શન ગર્નુ શોભનીય હુંદૈન, ભલે યથાર્થમા ત્યસ્તો નહોલા | સરચના પરિવર્તન ગર્દા પરિયતિ શિક્ષાકો સમગ્ર વ્યવસ્થાપન અહિલેકો અવસ્થાભન્દા ભન્ન ખસ્કિન્ચ ભન્ને તર્ક ગર્નેહરૂકો જમાત પનિ ટૂલૈ છ | એક હિસાબલે યો ચિન્તા સ્વાભાવિક પનિ માન્ન સકિન્છ | તર યસો ભન્દૈમા સમસ્યાલાઈ નજરઅન્દાજ ગરિરહને હો ત? યથાર્થિતિ કાયમ ગરિરાખેમા પનિ સમસ્યૈ સમસ્યાકો ભ્વાંડલે અહિલેકો સરચના પનિ ભત્કિને ખતરા હુંદૈન ર?! અહિલે સંગાલેકા અનુભવલાઈ કેલાઉંદૈ યસકો આધારમા સુધારતર્ફ ક્રમશ: કદમ રાખ્યાજાનુ શ્રેયચકર હુનેછ | માત્ર સુધાર ગર્ને તીબ્રેઝીછા ર જોંગર ચાહિન્છ |

રાજ્ય ર પરિયતિકો સમ્બન્ધ

સરકારલે સમુદાયમા શાન્તિ સરસ્થાપના ર સકારાત્મક પરિવર્તનકો લાગિ વર્ષની કરોડૌ રૂપૈયો ખર્ચ ગરિહેકો છ | ૫૦ વર્ષ સશસ્ત્ર દ્વન્દ્વપછિ મુલુકમા શાન્તિ સ્થાપનાર્થ ગાઠિત શાન્તિ તથા પુનઃનિર્માણ મન્ત્રાલયલે શાન્તિ અભિયાન ભનેર ૭૫ જિલ્લામા વિભિન્ન કાર્યક્રમહરુ ગરિરહેકો છ | જિલ્લા શાન્તિ સમિતિલે વિભિન્ન કાર્યહરુ ગરિરહેકો છ | શાન્તિ સ્થાપના ગરેકો કાગજી પ્રતિવેદન માત્ર દેખાએ કયો ગૈરસરકારી સરસ્થાહરૂલે ડલરકો ખેતી ગરિહેકા છન્ | યસ પંક્તિકારકો અનુભવમા રાજ્યકા નિકાય, ગૈરસરકારી સરસ્થાહરૂલે શાન્તિ અભિયાનકો નાઉંમા ગર્દેઆએકો કામકો તુલનામા સરકારકો એક પૈસા નલિઝન નેપાલ બૌદ્ધ પરિયતિ શિક્ષાલે પુન્યાએકો યોગદાનબારે તુલના ગરેર સાધ્ય છૈન | બાલબાળિકા, યુવાપિંડીલાઈ લાગુ ઔષધ દુર્વ્યસનીબાટ મુક્ત બનાઉન, કિશોર કિશોરી ર યુવાવર્ગમા સકારાત્મક ધારણા ર પ્રવૃત્તિકો વિકાસ ગરાઉન, સમુદાયકો આધ્યાત્મિક રૂપાન્તરણ ર શાન્તિ અભિયાનમા બૌદ્ધ પરિયતિલે ખંડિલો યોગદાન પુન્યાએ તાપનિ રાજ્યસામુ હામીલે ગર્દેઆએકો કામકો આધારમા શ્રોત ર સાધન ઉપલબ્ધ ગરાઉને કામ ગરિરહેકા છૈનો | ન ત પહુંચ ર પ્રભાવ બઢાઉનેર્ફ હામીલે સોચેકા છો? બરુ મહાયાની બુદ્ધધર્મવલભીહરૂલે સ્થાનીય વિકાસ મન્ત્રાલયઅન્તર્ગત ગુમ્બા વિકાસ સમિતિ ગર્થન ગરી શિક્ષા મન્ત્રાલયઅન્તર્ગત ગુમ્બા શિક્ષાલગાયત ધર્મિક કાર્યહરૂલાઈ નિરન્તરતા દિઝરહેકો છ | બૌદ્ધ પરિયતિ શિક્ષાકો વિકાસ ર વિસ્તારકો લાગિ યસ્તો આયામ પનિ નિર્માણ ગર્નુપર્દછ | યસ્તો

પરિયતિ શિક્ષા ૫૦ કો દૌરાનમા સ્તર વૃદ્ધિ ર વિકાસકો ગતિ નિકૈ સુસ્ત રહ્યો | યસકો તુલનામા પછીલનો કાલખણ્ડમા કેન્દ્રહરૂકો સરખ્યા અલિ વિસ્તાર ભયો | તર સમયાનુકૂલ સુધાર હુનપાએન | પરિવર્તિત પરિસ્થિતિઅનુરૂપ પાઠ્યક્રમહરુ પરિમાર્જન ભાએન |

દિશામા પછિ પરે બૌદ્ધ પરિયતિકો વિકાસ અબકા દિનમા નિકૈ પછિ ધકેલિને છ | ત્યસેલે યસકો વિકાસકો લાગિ રાજનીતિક પ્રભાવ બઢાઉનેર્ફ ધ્યાન જાનુપર્છ |

હુન ત સ્થવિરાવાદ બુદ્ધધર્મકો સામાજિક સરચનાકો સ્વરૂપલે રાજનીતિક સોચ ર ચેતનાલાઈ કુનૈ સ્થાન દિએકો છૈન | આફનો પ્રતિસ્પર્ધામા આઉન નદિને રાજનીતિક સોચલાઈ બઢાવા નદિને માનસિકતા ભએકા વ્યક્તિહરૂલે અધિકાંશ બૌદ્ધ સંઘસંસ્થામા પકડ જમાએકા છન્ | યસલે ગર્દા આફૂલે શ્રોત સાધન ર રાજનીતિમા પહુંચ રાખ્યે અરૂલાઈ રાજનીતિક સોચ રાખ્યુહુંદૈન ભન્ન સ્કુલિઝ પ્રભાવશાલી છ | યિનીહરૂલે આફનો સમુદાયકો હકહિત અધિકાર સ્થાપિત ગર્ન રાજનીતિક ચેતના બઢાઉને, રાજનીતિક દલકો સંગઠનમા આબદ્ધ હુનુપર્ન વિચારલાઈ પ્રાથમિકતા દિંદૈનન્ | આલોચના મન નપરાઉને ર શક્તિલાઈ પૂજા ગર્ન, સ્તુતિગાન એવ ચાલુસી ગરાઉને યિનીહરૂલો માનસિકતા હુંછ | ઉપાસક ઉપાસિકાહરૂલે રાજનીતિક સોચ, સંસ્કાર પ્રભાવ બઢાઉને કાર્ય કોબાટ સિકને? ઉસે ત રાજ્યબાટ બહિષ્કરણમા પરેકા સમુદાયકો બાહુલ્યતા રહેકો થેરવાદ બુદ્ધધર્મમા ! બૌદ્ધ સમાજકો સમાજશાસ્ત્રીય યો પક્ષકો ગહિરો પ્રભાવ પરિયતિમા શિક્ષાકો ક્ષેત્રમા સમેત પરેકો છ |

ઉપસંહાર

અહિલે હામી નિકૈ મહત્વપૂર્ણ મોડમા ઉભિએકા છૌ | આધ્યાત્મિક સંસ્કાર ર જીવન ઉપયોગી સોચ નિર્માણ ગર્ન પરિયતિ શિક્ષા ૫૦ વર્ષકો દૌરાનમા સ્તર વૃદ્ધિ ર વિકાસકો ગતિ નિકૈ સુસ્ત રહ્યો | યસકો તુલનામા પછીલો કાલખણ્ડમા કેન્દ્રહરૂકો સંખ્યા અલિ વિસ્તાર ભયો | તર સમયાનુકૂલ સુધાર હુનપાએન | પરિવર્તિત પરિસ્થિતિઅનુરૂપ પાઠ્યક્રમહરુ પરિમાર્જન ભાએન | યસ વિન્દૂમા હામ્રો અનુભવલે આગામી દિનહરૂમા પરિયતિકો વિકાસ શ્રુદ્ધાકો ભરમા વા ફર્સદકો સમય દિએર માત્ર સમ્ભવ છૈન ભને દેખાઉંછ | ત્યસકા લાગિ શ્રુદ્ધા ર આસ્થાસહિત વ્યવસ્થાપકીય ક્ષમતાકો સમેત વિકાસ ગર્નુ નૈ પર્છ | પરિયતિ શિક્ષાકો સોચ, લક્ષ્ય, રણનીતિ, કાર્યનીતિ યોજના ર કાર્યક્રમ તર્જુમા ગર્નુ પર્છ | યસ પક્ષકર્તા ઉદાસીન હુને હો ભને પરિયતિકો દીર્ઘકાળીન વિકાસ અબકો ૫૦ વર્ષમા સમ્ભવ હુને છૈન | યો તથયલાઈ નજરઅન્દાજ ગરેર હુને પરિયતિ કાર્યક્રમહરુ બૌદ્ધિક ગફ ર ઔપચારિકતામે માત્ર સીમિત હુનેછન્ |

(લેખક બૌદ્ધ યુવા કમિટી લલિતપુરકા અધ્યક્ષ એવ પરિયતિ સ્વર્જજયન્તી મૂલ સમારોહ સમિતિકા પ્રચારપ્રસાર સંયોજક હુનુહુંછ !)

ध्यानकेन्द्रमा ध्यानशिविर बर्नुको महत्त्व

(गन्तव्यस्थलमा पुग्नको लागि भरपर्दो प्रस्थान कक्ष)

॥ भिक्षु बोधिज्ञान

गत अंकबाट क्रमश....

च) ध्यान शिविरमा बसिरहँदा बसेर ध्यान गर्नुअघि, ध्यानको समय सिद्धिएपछि, ध्यानको जाँच दिन जाँदा त्रिरत्न गुणानुस्मरण गर्दै आदरपूर्वक वन्दना गर्ने अवसर प्राप्त हुने र आफूमा अभिमानीभाव कम हुन्छ भने कोमल, नरमभाव वृद्धि गर्न सकिने हुन्छ । प्रव्रजित जीवनमा कोमल, मिजास तथा नरम स्वभाव हुँदा ठूलहरूको उपदेश ओवाद सुन्न सकिने हुन्छ, जसले गर्दा बहुश्रुत ज्ञान बढुल्न पाई ज्ञानगुणका धेरै कुरा सिक्न पाइरहेको हुन्छ ।

छ) न सन्ति पुत्ता ताणाय, न पिता नपि बन्धवा
अन्तकेनाधि पन्नस्स, नत्य जातिसु तारण ॥

जातिसुकै सम्पत्ति, विहार, दाता, परिवार, साथी, चेला, सहयोगीहरू भएतापनि अनेक रोगव्याधि लागेर तथा वृद्धवृद्धा भएर एक न एक दिन मृत्युको मुखमा पर्नुपर्ने भई निरह बन्नुपर्ने, कसैले तारण गर्न सक्दैन

निरह बन्नुपर्ने, कसैले तारण गर्न सक्दैन भन्ने आदि धर्मदेशना प्रव्रजितहरूले गरेर अरुहरूलाई संवेग उत्पन्न गर्न प्रेरणा दिएजस्तै आफूले पनि सोहीअनुरूप आचरण गरेको छ कि छैन भनी मूल्यांकन गरी आगाडी जान सक्नेहुन्छ ।

ज) कथिन दानजस्तो संधारार्थमा सहभागी हुन पाउने, जसको कारणले धेरै धार्मिक लाभ प्राप्त हुन्छ ।

१) टाढा नजिकबाट आएका दाताहरूले रगत परीना बगाई दुःख गरी कमाइराखेको धनसम्पत्ति निर्वाणको अभिलाषा

“जातिसुकै सम्पत्ति, विहार, दाता, परिवार, साथी, चेला, सहयोगीहरू भएतापनि अनेक रोगव्याधि लागेर तथा वृद्धवृद्धा भएर एक न एक दिन मृत्युको मुखमा पर्नुपर्ने भई निरह बन्नुपर्ने, कसैले तारण गर्न सक्दैन”

राखी श्रद्धापूर्वक दान गरेका दान दातव्य ग्रहण गरी उनीहरूलाई धेरै पुण्य प्राप्त हुनेगरी आचरण गर्न संवेग र प्रेरणा प्राप्त हुन्छ । संघर्लाई दान प्रदान गर्ने ठूलो कुशलपुण्यको अवसर पाई दाताहरूलाई आयु, वर्ण, सुख, बल र प्रतिभाण (प्रज्ञा) प्रतिफल प्राप्त गराउन मद्दत गर्न सक्नेहुन्छ ।

क) आर्यमित्र स्थिविरको कथावस्तु- (बुद्धशिक्षा अभ्यास कक्षा भाग २)

ख) सद्वातिस्स मन्त्रीको कथावस्तु (रसवाहिनी लङ्गादीपुष्पति, पेज २२-२६)

ग) नागा उपासिकाको कथावस्तु (रसवाहिनी लङ्गादीपुष्पति, पेज ४१-५२)

घ) उत्तरोलियको कथावस्तु (रसवाहिनी लङ्गादीपुष्पति, पेज ५८-६४)

सुकरानी असाधुनी - अत्तनो अहितानि च ।
एवं हितञ्च साधुञ्च - तं वे परमदुक्करं ॥

अर्थात् : आफूलाई अहित हुने अकुशल-खराब काम गर्न निकै सजिलो हुन्छ भने आफूलाई हितसुख हुने काम गर्नुचाहिँ अति नै कठिन हुन्छ । - धम्मपद

CANON

Saving & Credit Cooperative Society Ltd.

Swoyambhu-15, Sanobharyang, Kathmandu
Tel.: 4288868, E-mail: canon_sc@email.com

ડ) ધર્મદાયિકાઓ કથાવસ્તુ (રસવાહિની લઙ્ગાદીપુષ્પતિ, પેજ ૧૦૯-૧૧૪)

૨) સંઘકાર્ય, વિનયકર્મ થાહા પાઉન સકિને ।

૩) દાતાહરુનો પુણ્યકાર્યલાઈ અનુમોદન ગરી મુદિતા તથા મૈત્રીભાવ વૃદ્ધિ ગર્ન સકિને ।

૪) સંઘ એકજૂટ ભાર કામ ગર્દાનો મહત્વ થાહાપાઉન સકિને ।

૫) દશપુણ્યક્રિયા સમ્પાદન ગર્ન સકિને ।

૬) ધર્મશ્રવણનો ૫ પ્રતિફળ પ્રાપ્ત ગર્ન સકિને ।

૭) કાર્યક્રમસમ્બન્ધી બહુશ્રુત હુંડા ત્યસ ત્યસ ઠાઉંકો નમૂના લિઈ આફનો ઠાઉંમા પનિ કાર્યક્રમ સંચાલન ગર્નુપર્દા વ્યવસ્થા ગર્નસકને ક્ષમતા વૃદ્ધિ હુંછ ।

૮) સભા, સમારોહમા શિષ્ટ, સૌસ્ય તથા શ્રમણ સારૂપ્ય તરિકાલે બસ્નુપર્છ ભન્ને જ્ઞાન પારુંછ ।

૯) ભૌગોલિક, યાતાયાત આદિ અવસ્થાનો બહુશ્રુત ભઈ કુનૈ ઠાઉંમા જાનુપર્દા ડરાઉનુ પર્ને સ્થિતિ હુંદેન । આદિ ।

ભફ) પ્રવ્રજિત ભિક્ષુ-શામાણ તથા અનાગારિકાહરુલે શીલનિયમમા બરને કોશિસ ગર્દાગર્દે પનિ છન્દગાતિ, દોસાગતિ, ભયાગતિ ર મોહાગતિમા પરી શીલનિયમ બિગ્રેકો, અનુશાસનમા બસ્ન નસકેકો અવસ્થામા હિરી (નરાંત્રો કામમા લાજ માન્નો), ઓત્તપ્પ (નરાંત્રો કામમા ડર, ત્રાશ લિને) ગુણર્થ વૃદ્ધિ ગર્ન કોશિસ ગરી સુધાર ગર્નતિર લાગિરહન્છ ભન્ને મિલિન્ડ-પ્રશ્નકો કુરાબાટ પ્રેરણ લિન સકિને હુંછ ।

● ગૃહસ્થ ર ભિક્ષુકો દુઃશીલતામા ભેદ વિષયમા પ્રશ્ન

"ભન્તે નાગસેન ! એઉટા ગૃહસ્થ ર એઉટા ભિક્ષુ દુઃશીલ (દુરાચારી) હુનુમા કે ફરક છ? કે દુબૈ દુઃશીલ હુનુ બરાબર છ? કે દુબૈકો વિપાક (ફલ) બરાબરી છ, અથવા દુબૈમા ભેદ છ?"

"મહારાજ ! ભિક્ષુ દુઃશીલ હુનુમા ગૃહસ્થ દુઃશીલ હુનુભન્દા યી દશગુણહરુ ભિન્ન છન્, વિશેષ છન્ । દશ કુરાહરુબાટ ઉસલે આફનો દક્ષિણાલાઈ શુદ્ધ તુલ્યાઉંછ ।"

"તી કુન દશગુણ હુન્ જો ભિક્ષુ દુઃશીલ હુનુમા ગૃહસ્થકો દુઃશીલતાભન્દા ભિન્ન હુંછન્? મહારાજ !

૧) દુઃશીલ ભાર પનિ ભિક્ષુ બુદ્ધપ્રતિ શ્રદ્ધા રાખ્દછ,

૨) દુઃશીલ ભાર પનિ ભિક્ષુ ધર્મપ્રતિ શ્રદ્ધા રાખ્દછ,

૩) દુઃશીલ ભાર પનિ ભિક્ષુ સંઘપ્રતિ શ્રદ્ધા રાખ્દછ,

૪) દુઃશીલ ભાર પનિ ભિક્ષુ સબ્રહ્મચારીહરુપ્રતિ શ્રદ્ધા રાખ્દછ,

૫) ધાર્મિક ચર્ચામા લાગિરહન્છ,

૬) બહુશ્રુત હુંછ,

૭) સભામા શિષ્ટ રહન્છ,

૯) ઉન્નતિતર્ફ લાગિરહને ઉસકો ચેષ્ટા હુંછ ર
૧૦) અન્ય ભિક્ષુહરુકા સાથ બસેર યદિ કુનૈ પાપ ગરેમા પનિ લુકાએર ગર્છ, (હિરી ર ઓત્તપ્પકો ગુણ ભિન્નહેકો હુંછ)

મહારાજ ! જસ્તૈ વિષાહિત સ્ત્રી એકદમ ગોપ્ય તવરલે કુનૈ પાપ ગર્દછ । મહારાજ ! યિનૈ દશગુણ હુન્, જો ભિક્ષુ દુઃશીલ હુનુમા ગૃહસ્થકો દુઃશીલતાભન્દા ભિન્ન હુંછ ।"

"કુન માથિકા દશ કુરાહરુબાટ ઉસકો આફનો દક્ષિણા (દાન) લાઈ શુદ્ધ પાર્દછ?

૧) ભિક્ષુકો ભેષ ધારણ ગરેર,

૨) ઋષિહરુભૈ સમાન શિર મુંઢન ગરેર,

૩) ભિક્ષુ-સંઘમા સમિલિત ભાર,

૪) બુદ્ધ, ધર્મ ર સંઘકો શરણમા આએર,

૫) અર્હત્પદ પાઉન ભની ઉદ્ઘોગ ગર્ન ઉચ્ચિત પરિસ્થિતિમા રહેર,

૬) બુદ્ધધર્મકા ઉચ્ચ કુરાહરુકો ખોજીમા લાગેર,

૭) રામા-રામા અસલ ધર્મદેશના વિએર,

૮) ધર્મલાઈ પ્રકાશમા લ્યાએર,

૯) બુદ્ધલાઈ સર્વશ્રેષ્ઠ માનેર ર

૧૦) ઉપોસથત્રવત પાલન ગરેર ઉસલે દક્ષિણાલાઈ શુદ્ધ પારિદિન્છ ।

મહારાજ ! ઉપર્યુક્ત દશ કુરાહરુલે ઉસલે આફનો દક્ષિણા શુદ્ધ પાર્દછ ।"

મહારાજ ! ભિક્ષુ દુઃશીલ ભાર પનિ યસરી લાગેર દાયક (દાતા) દ્વારા દિઝેકો દક્ષિણાલાઈ ઉસલે સફલ તુલ્યાઇ દિન્છ । મહારાજ ! જતિસુકૈ ફોહોર, હિલો, ધૂલો ર મૈલો કિન નહોસ્, ત્યસલાઈ પાનીલે ધુન સકિન્છ । ત્યસરી નૈ, ભિક્ષુ દુઃશીલ ભાર પનિ યસરી લાગેર દાયક (દાતા) દ્વારા દિઝેકો દક્ષિણાલાઈ ઉસલે સફલ તુલ્યાઇદિન્છ ।" મહારાજ ! જસ્તૈ ઉમ્લિરહેકો પાનીલે બલિરહેકો આગોલાઈ નિભાઇદિન્છ । ત્યસરી નૈ, ભિક્ષુ દુઃશીલ ભાર પનિ રામરી ધર્મમા લાગેર દાયક (દાતા) દ્વારા દિઝેકો દક્ષિણાલાઈ ઉસલે સફલ તુલ્યાઇદિન્છ । મહારાજ ! જસ્તૈ ભોજન સ્વાદિલો નભા પનિ ત્યસલે ભોક મેટાઉંછ । ત્યસરી નૈ, ભિક્ષુ દુઃશીલ ભાર પનિ રામરી આચરણ ગર્નાલે દાયક (દાતા) દ્વારા દિઝેકો દક્ષિણાલાઈ ઉસલે સફલ તુલ્યાઇદિન્છ ।"

મહારાજ ! મજિફમનિકાયમા "દક્ષિણ-વિભદ્ધ" નામકો ધર્મોપદેશ ગરેકો સમયમા દેવાદિદેવ તથાગતલે યસો ભન્નાએકો છ :—

યો સીલવા દુસ્સીલેસુ દવાતિ દાન, ધમ્મેન લદું સુપસન્નચિત્તો ।
અમિસદ્ધં કમ્મફલં ઉલાર, સા દ્વિક્રવણ દાયકતો વિરુજ્ઝકરીતિ ॥

ધર્મ ર શ્રદ્ધાલે યુત્ત જો શીલવાન્ દુઃશીલલાઈ દાન દિન્છ,
ત્યસલે નિકૈ રાંત્રો કર્મફલ પારુંછ, દાયકકો ત્યો દક્ષિણ શુદ્ધ
હુંછ ।"

६) पतिदान

शिविरको क्रममा विहान बेलुकी मैत्रीभावना-पाठ गरेर आफूहरूले गरिराखेको ध्यान आदि कुशलकर्मको पुण्य आनुभावले सबै सत्प्राणीहरू उपर निरोगी, सुखस्थ, दीर्घयु तथा कुशलपुण्य संचय गर्न सकी दुःखबाट मुक्त हुन सकून भनी मङ्गल कामनाका साथ पुण्यसाधना गर्न पाइरहेको हुन्छ ।

७) पत्तानुमोदन

शिविर लिइराखेको समयमा योगीहरूको अभ्यासमा सहयोग हुने गरी जलपान, भोजन, सर्वत दाताको साथै विभिन्न किसिमले वेयावच्च कार्यमा सहयोग गरिरहेका धर्मसेवकहरूको पुण्यकार्यप्रति कृतज्ञ भई अनुमोदन गर्न पाइरहेको हुन्छ ।

८) धर्मसवण

धर्मश्रवणको अवसर पाई धर्मश्रवणको पाँच प्रतिफल लाभ भइरहेको हुन्छ ।

अ) अभ्यास र बहुश्रुत भएका गुरुहरूबाट हुने विभिन्न सूत्र, उपमासहित उपदेशबाट आफूले पहिला नसुनेका त्रिपिटकसम्बद्ध बुद्ध-वचन र ३७ बोधिपक्षीय धर्मसम्बन्धी उपदेश सुन्न पाएर बहुश्रुत हुने र दान, शील, भावना (समथ र विपश्यना) आदि कुशलकर्म गर्न थप हौसला प्राप्त भइरहेको हुन्छ ।

आ) पहिला सुनेर बुझ्न नसकेका उपदेशहरू दोहन्याएर सुन्ने अवस्थामा भन स्पष्ट भएर आउनेहुन्छ । ध्यान शिविरमा बस्नुअगाडि उपदेश सुन्नु र ध्यान शिविरमा रहेर उपदेश सुन्नुमा धेरै नै फरक भएको अनुभव गर्न सकिन्छ । धर्मपद आदि बुद्ध-वचन भएका बौद्धप्रथहरू अध्ययन गर्दा त्यसमा समावेश भएका उपदेशका सारहरू समथ-विपस्सना भावनाको माध्यमले अभ बुझ्न सकिने गरी अध्ययन गर्न सकिने हुन्छ ।

इ) उपदेश सुनिरहेको समयमा उच्चारण गरिने अक्षर, शब्द र वाक्यलाई सुन्दैछु सुन्दैछु भनी मनलाई कानमा केन्द्रित गरी भाविता गर्दा निम्न नामरूप, विपश्यना-ज्ञान वृद्धि गर्न सकिने हुन्छ-

क) बाह्य आवाज (शब्द तरङ्ग) वा रूप-दुःखसत्य
ख) सोत पसाद वा रूप-दुःखसत्य

ग) सुन्दैछु भनी थाहा पाएको (सोतविज्ञान) वा नाम-दुःखसत्य

घ) आवाज सोत पसादमा ठक्कर खाएको (स्पर्श), नाम-दुःखसत्य

ङ) आवाज कानमा ठक्कर खाँदा भारीजस्तो भएको,

असजिलो, रमाइलो आदि अनुभव भएको (वेदना), नाम- दुःखसत्य

यी ५ मध्ये कुनै एक स्वभावलाई थाहा पाइराखेको अवस्थामा पञ्चनीवरण तथा मिथ्या संकल्प नभएर मन विषयवस्तुमा एकत्रित भई चित्त परिशुद्ध हुनेहुन्छ । नाम रूप, कारण कार्य र उत्पन्न भएर विनाश भइराखेको यथार्थ स्वभाव थाहा पाई सम्यक्दृष्टि पनि भइराखेको हुन्छ ।

(महान धर्मचक्र सूत्रोपदेश पेज १४४, Timeless wisdom- page- 64)

५) योगीहरूको अभ्यासलाई उद्देश्य राखी अभ्यासमा प्रगतिको कामना गरी गर्नुभएको उपदेशबाट अभ्याससम्बन्धी शंका उपशंका हट्नुको साथै पुरानो कुरा सम्भकेर मन चञ्चल भइरहने अवस्थामा राम्रो मार्ग निर्देशन पाई सान्त्वना मिल्ने र अभ्यास गर्न सजिलो हुनेहुन्छ ।

९) धर्मदेसना

शिविरमा बसेर अभ्यास गरिरहँदा धर्मश्रवण कुशलकर्म गर्न पाएको हुन्छ र बहुश्रुत पनि धेरथोर बटुल्न पाएको हुन्छ । आफूले अभ्यास गर्दै जाँदा आफूमा पहिला कहिले पनि अनुभव नभएका कुराहरू आपै प्रत्यक्ष अनुभवले वर्तमान अवस्थामा उत्पन्न विषयवस्तुको स्वभावधर्मको अनुभूति, जुन प्रत्यक्ष अनुभव ग्रन्थ अध्ययन गरेर पनि होइन गुरुहरूले भनेर पनि होइन, आपै दैनिक जीवनको व्यवहारलाई मूल्याकन गरी अगाडि जान पनि सकिने हुन्छ ।

१०) दिदिठजुकम्म

प्रत्येक उत्पन्न विषयवस्तुलाई वीर्य लगाई पछिपछि लागी भाविता गर्न सकिरहेको अवस्थामा नामरूप, कारण-कार्य र उत्पन्न भएर विनाश भइराखेको यथार्थ स्वभाव थाहा पाई सम्यक्दृष्टि पनि भइराखेको हुन्छ । आफूमा राम्रो कुशल चित्तहरू वृद्धि भई अकुशल भावनाहरू हट्दै जाने रहेछ र मैत्री, करुणा मुदिता उपेक्षा आदि राम्रो कुशल धर्महरू जागृत भएर आउने रहेछ भन्ने कुरा आपै स्वानुभूतिले थाहा हुन्छ । अलिअलि कोशिस गर्दा त मनमा कलेशहरू कम हुँदौरहेछ भने पारमी संस्कार भएका व्यक्तिहरू यस्तै विपस्सनाको अभ्यासबाट नै बुद्ध, प्रत्येकबुद्ध, अरहन्त मार्गफलमा पुग्न गएका हुन् भन्ने कुरा सत्य हो भनेर आफूले अभ्यास गरिरहेको विपस्सना ध्यानको प्रतिफलमा श्रद्धा र विश्वास अभ बलिया भई कर्मसकता सम्यक्दृष्टि, विपस्सना सम्यक्दृष्टि उत्पन्न भइरहेको हुन्छ । अस्तु ॥

(लेखक नेपाल बौद्ध परियति शिक्षाका केन्द्रीय परीक्षा नियन्त्रक हुनुहुन्छ ।)

स्ववितलाई निःत्लेश गर्ने सद्गुर्मचर्या

लोकबहादुर शाक्य

क्रोध, द्वेष आदि आगन्तुक मल हुन् । प्राणीहरू त प्रकृतिले नै सरल तथा शुद्ध छन् अर्थात् चित्त त प्रकृति प्रभास्वर, परिशुद्ध एवं निर्मल छ, केवल आगन्तुक वलेशहरू मात्र दोषी हुन् भन्ने हो भने ती निर्दोष र स्वभावैले परिशुद्ध प्राणीहरू प्रति क्रोध पैदा गर्नु उपयुक्त नहुने हुन्छ । जसरी आकाशमा पीरो धुवाँ भरियो भनेर आकाशसँग रिसाउने कुरा आउँदैन त्यसरी यहाँ पनि प्राणीहरूसँग क्रोध गर्ने कुरा आउँदैन । सैबैलाई थाहै छ कि पीरोपन आकाशको स्वभाव होइन, धुवाँको स्वभाव हो । त्यसकारण धुवाँ नै दोष हो, आकाश होइन । वलेशहरू नै दोषी हुन्, प्राणीहरू होइनन् । यहाँ तलको श्लोक सम्भन्नु उपयुक्त देखिन्छ ।

मुख्य दण्डा दिक्ष हित्वा प्रेरके यदि कुप्यते ।
द्वेषेण प्रेरितः सोऽपि द्वेषे द्वेषोऽस्तुमे वरम् ॥

अर्थात् मुख्य दण्डादि छोडेर प्रेरकैमा रिसाइए, द्वेषले प्रेरितै त्यो हो, द्वेषसँग रिसाउँछु । दुःखको मूल कारण जे हो, त्यसप्रति क्रोधगर्नु उपयुक्त हो र गौण कारणप्रति क्रोध गर्नु उपयुक्त हुँदैन । तर पनि लट्ठी, भाला, शस्त्र आदि दुःखका मूल (प्रधान) कारण हुन् र ती लट्ठी आदिलाई चलाउने वाला अप्रधान (गौण) कारण हुन् तापनि लट्ठीका प्रेरक शस्त्रधारीहरू प्रति रिस गर्नु उपयुक्त छ भन्ने कुरा पनि मिल्दैन । किनकि ती व्यक्तिहरूले पनि भित्रका वलेशहरूले (द्वेष आदिले) प्रेरित गरेर नै लट्ठी आदि समातेका हुन् । त्यस हिसाबले पनि बरु द्वेष आदि वलेशहरूसँग द्वेष गर्नु ठीक हुन्छ, परन्तु द्वेषी (प्राणी) हरूसँग रीस गर्नु ठीक छैन । मैले पनि पहिले पहिलेका जन्महरूमा सत्त्वहरूलाई यस्तै पीडा दिएको थिए । किनकि आफ्नो पूर्वकर्म विना यहाँ सुख, दुःख केही पनि हुँदैनन् । त्यसकारण अरुलाई पीडा दिनेवाला भएकोले मैले पनि अरुबाट द्वेष आदि गरिएर पीडा भोग्नु उपयुक्त नै छ । यसमा उनीहरूको केही दोष छैन । दोष त मेरो नै थियो । यस्तो सोचेर अरुले गरेको अपकारलाई सहेर पचाउनु पर्छ । अपकारी व्यक्तिको शस्त्र र मेरो शरीर यी दुई नै दुःखका कारण हुन्, एउटाले शस्त्र लियो भने अर्कोले शरीर लिए । त्यस कारण

हृदयदेखि बुझ्नुपर्ने सत्यतथ्य कुरो के छ भने पापकर्मको फल अति भयझ्कर छ । यस जन्ममा मात्र होइन अर्को जन्ममा पनि असर पर्छ । मिथ्या काम कुरो गरेर लाभ गर्न पनि डरलाग्दो छ । सबै नित्य नभई अनित्य भएकोले मरण भई जानेबेला आफूसँग केही नहुने भएपनि आफूले गरेको कुशल-अकुशलको संस्कार संगसँगै आउँछ ।

मिथ्या आजीविका गरेर अरुको अपकारबाट गलत कमाई गरेर लामो समयसम्म बाँचिरहनुभन्दा त लाभ आदि केही नभए पनि अहिल्यै मनु ठीक हुन्छ ।

कोसँग रिसाउने त? आखिर दुःखका कारण सामग्री त हामी दुबैले नै लिइसक्यौ भने उसँग मात्रै मैले किन द्वेष गरिराख्ने आफूसँग किन नगर्न? आफूसँग द्वेष नगर्ने हो भने उसँग पनि गर्नु भएन ।

विभिन्न किसिमका घोचपेचहरूलाई पनि सहन सक्ने शरीरको जस्तो आकृति भएको पीलोलाई बोकेर बसेको छ । अब दुःख हठोस् र सुख मिलोस् भन्ने चाहनाको तृष्णाले गर्दा प्रज्ञा नेत्रलाई नष्ट पारेको अन्धाले पीलोमा दुःखकष्ट भयो भनेर कोसँग रीस गर्न? पीलोमा ढोका, भित्ता आदिबाट ठेस लाग्यो भनेर ढोका पर्खाल आदिसँग रिसाउनु कुनै बुद्धिमानले गर्ने काम होइन । विपरीत बुद्धि भएको मुर्खले पनि दुःख त चाहन्न परन्तु दुःखको कारण चाहन्छ भने त दुःख भएरै छोड्छ किनकि दुःखको कारण चाहि राखेको छ । अब आफै गल्तीले दुःख भयो भने अरुसँग रिसाएर हुँदैन । शरीर आदि आत्मभाव दुःखका कारण हुन् । यी प्रिय छन् र आफैनै हुन् भनी यिनको ममतामा अरुलाई कष्ट दिने काम गरे । अब त्यसको परिपाक हुँदा यस्तै शरीर आदि आत्मभावमा दुःख भएरहेको छ भने अरुसँग रिसाएर लाभ हुँदैन । जब यो दुःख आदि फल नै आफूलाई मन नपर्ने हो भने त त्यसको हेतुलाई नै त्याग गर्नु पो उचित हुन्छ, मुर्खले उल्टो मात्र काम गर्छ भने त शान्ति मिल्दैन ।

दुःख दुई प्रकारका हुन्छन् । कायिक र मानसिक । तीमध्ये मनमा कुनै पनि हात-हतियार आदिले प्रतिघात गर्न सकिंदैन किनकि मन अमूर्त (रूप, रंग, आकाररहित) हुन्छ । तैपनि यो मेरो शरीर भन्ने कल्पनाको बारम्बार अभ्यास भइरहेको र त्यसमा आसक्ति भएको हुनाले कायका दुःखबाट चित पनि दुःखी हुन्छ । चितलाई दुःखी गराउने नै यही आसक्तिपूर्ण सम्बन्ध (अभिनिवेश) हो । शरीरलाई तिरस्कार, गाली-गलौज, बदनाम, कटुवचन जस्ता जतिसुकै कुराले पनि पीडा दिन सक्दैनन् । त्यसकारण यस्ता कुराबाट चितलाई कुनै हानी नभएकोले व्यर्थमा रिसाउनु पर्दैन । आफ्नो निन्दा, तिरस्कार आदि सुनेर अरुमा अप्रसन्नता हुन्छ भन्ने कुरमा चिन्ता लिनुपर्ने कारण नभएकोले यस विषयमा चिन्तारहित हुनुपर्दछ । संसारका सबै चिजहरू अनित्य र नाशवान् छन् । केही समयपछि लाभ पनि स्वतः नष्ट हुनेछ । परलोकमा पनि यो लाभ जाने छैन । बरु तिरस्कार आदिसँग प्रतिक्रिया गर्ने सिलसिलामा जुन पापकर्महरू गरिन्छन्, ती त यही मात्र होइन लोक लोकान्तरसम्म पनि आफूसँग जान्छन् । त्यसैले नचाहिँदो किसिमको तिरस्कार प्रतिक्रिया गर्नु हुँदैन तर विकृति र असङ्गति सुधार गर्ने सिलसिलामा भने रचनात्मक प्रतिकृत्या अपनाउन वाञ्छनीय छ ।

मिथ्या आजीविका गरेर अरुको अपकारबाट गलत कमाई गरेर लामो समयसम्म बाँचिरहनुभन्दा त लाभ आदि केही नभए पनि अहिल्यै मर्नु ठीक हुन्छ । किनकि धेरै दिन बाँचेर पनि मर्ने बेलाको दुःख त जतिको त्यति नै हुनेछ, कमी हुनेवाला छैन । सपनामा सयर्वर्षसम्म सुख भोगेर जाएने व्यक्ति र त्यहाँ एक छिन मात्र सुख भोगेर जाएने व्यक्तिमध्ये दुबै जनाको सुख जागदाखेरि नष्ट भइहाल्छ । त्यसमा सन्देह नै छैन । त्यस्तै धेरै समयसम्म बाँच्ने र थोरै समयसम्म बाँच्नेहरूका बीचमा पनि मर्दाखेरि त त्यही दृष्टान्त लागू हुन आउँछ । मृत्यु दुःख दुबैका निमित समान हुन्छ । त्यसैले मिथ्या जीविकाबाट सधै बचेर रहनुपर्छ । यहाँ जति लाभ आर्जन गरे पनि, जति सुख भोग गरे पनि आखिरमा सुखको लेशमात्र पनि पाइने छैन । कुशलकार्यबाट लाभको विशेषता छ किनकि खाने पीउने वस्त्र आदि राश्रोसँग जोगाई उपभोग गरेर मर्नपाए भने संस्कार वशात् आयु वृद्धि हुनसकला । त्यसो भयो भने फेरि पहिलेका पापहरूको विदूषणासमुदाचार आदिको माध्यमबाट प्रायश्चित गर्दै शिक्षा संवरहरूको संरक्षण र बोधिचित्तको सेवन गर्नाले कुशलपक्षको वृद्धि हुनेछ ।

माधिका विवरण चिन्तन मनन् गर्दा यो स्पष्ट भएको छ कि शरीर तथा चित शुद्ध भयो भने बाहिरबाट आउने क्लेश

मात्र दोषी भएको यथार्थ तथ्य भयो । फेरि दुःख आदि फल नचाहेर पनि हेतुद्वारा प्रकट भइरहने कारण बोध गर्नुपन्यो । कायिक र मानसिक दुःख भइरहन्छ, मूल कुरो त म, मेरो भन्ने कल्पना गरेर आसक्ति हुने नै दुःखको कारण हो । अनि चितलाई दुःखी गर्ने आसक्तिको सम्बन्ध भइरहन्छ । यहाँ भित्र हृदयदेखि बुझनुपर्ने सत्यतथ्य कुरो के छ भने पापकर्मको फल अति भयङ्कर छ । यस जन्ममा मात्र होइन अर्को जन्ममा पनि असर पर्छ । मिथ्या काम कुरो गरेर लाभ गर्न पनि डरलाग्दो छ । सबै नित्य नभई अनित्य भएकोले मरण भई जानेबेला आफूसँग केही नहुने भएपनि आफूले गरेको कुशल-अकुशलको संस्कार संगसँगै आउँछ । यस्तो वातावरणलाई बुझेर शरीर र चित शुद्ध गरेर क्लेश नहुने पार्न सचेत हुनु प्राणीको मूल कर्तव्य भयो । त्यसैले यथार्थ धर्मचित तथा बोधिचित विकसित गरी शरीर र चित निर्मल गरेर क्लेशलाई प्रवेश हुनबाट जोगाउनु पन्यो । धर्मदर्शनको अनेक तरिका भए पनि मुख्य रूपले शील, समाधि तथा प्रज्ञा बोध गरेर चर्या गर्नुपन्यो ।

(सन्दर्भ श्रोत: आर्य शान्तिदेव विरचित बोधिचर्यावतार: अनुवादक नारायणप्रसाद रिजाल)

पाप कर्म (अकुशल कर्म) कहिल्यै नगर्नु

पुण्य (कुशल कर्म) गर्दै जानु ।

आफ्नो चितलाई (मन) शुद्ध गर्नु

यहि नै बुद्धको उपदेश हो ।

बिश्व मोटर ट्रेड्स

ख-२, ४०८, पुतलीसडक, काठमाडौं, नेपाल ।

फोन नं.: ४४३३४८९, ४०३००४४, ०१२२९२२३०

Email: vishwamotor@gmail.com

टोयोटा, मित्सुबिसि, निशान, इसुजु, सुजुकि इत्यादि गाडिका पार्ट्सहरूको लागि साथै Inverter तथा Battery का लागि पनि सम्पर्क गर्नुहोस् ।

प्रदूषणको चपेटामा लुम्बिनी

ए पूर्णहरि अमात्य

विश्वशान्तिका नायक भगवान् गौतम बुद्धको जन्मस्थल लुम्बिनीको विशिष्ट महत्त्व छ । साँस्कृतिक, आध्यात्मिक तथा धार्मिक दृष्टिकोणले यो क्षेत्र निकै सम्पन्न छ । संसारभरि भन्डै ५०० मिलियन बुद्धधर्मावलम्बी छन् (पिउ रिसर्च सेन्टर एसिया सोसाइटी) । लुम्बिनीको उक्त विशिष्ट महत्त्व भएकाले संयुक्त राष्ट्रसंघको शैक्षिक, वैज्ञानिक तथा साँस्कृतिक संगठन (युनेस्को) ले सन् १९९७ मा विश्वसम्पदा सूचीमा सूचीकृत गरेको हो । लुम्बिनी पश्चिमान्चल क्षेत्रअन्तर्गतको रूपन्देही जिल्ला सदरमुकाम सिद्धार्थनगर (भैरहवा) बाट २१ किलोमिटर पश्चिममा पर्छ । लुम्बिनी काठमाडौंबाट यातायातको हिसाबले निकै सुगम छ र सडक दूरीको हिसाबले २९८ किलोमिटर तथा हवाई दूरीको हिसाबले ८० नटकिल माइल पर छ ।

रूपन्देही जिल्ला भारतीय सीमा र मुलुकभरि सडक सञ्जालको जोडिएकाले नेपालको आयात तथा निर्यात व्यापारमा महत्पूर्ण भूमिका खेलेको छ । यो क्षेत्र लुम्बिनी, गण्डकी तथा धवलागिरि अञ्चलको सप्लाई सेन्टर (आपूर्ति केन्द्र) समेत हो । नेपालका अन्य सहरसित सडक सञ्जाल, हवाई यातायात तथा भारतसितको सडक र रेल सञ्जाल जोडिएकाले यताका केही वर्षदेखि यस क्षेत्रमा तीव्र औद्योगिक विकासको ऋम बढदो छ । यस क्षेत्रमा औद्योगिकीकरणको निकासले मुलुकको अर्थतन्त्रमा सकारात्मक भूमिका खेलिरहेको कुरा आफै ठाउँमा छ, तर विभिन्नखाले उद्योगको स्थापनाले प्रदूषण सिर्जना भई स्थानीय जनताको स्वास्थ्य, कृषिको उत्पादकत्वमा कमी, वन्यजन्तु, जलवर, वनस्पतिका साथै वातावरणीय दृष्टिले अत्यन्त मूल्यवान रहेका छोत जस्तै: हवा, पानी तथा माटोमा प्रतिकूल असर परिरहेको छ । लुम्बिनी वरपर बस्ने बासिन्दामात्र होइन, यस क्षेत्रको भ्रमणमा आउने तीर्थयात्री, पर्यटक औद्योगिक तथा कृषि कार्यमा संलग्न मजदुर प्रदूषणको चपेटामा छन् ।

दशक अधिसम्म सिद्धार्थनगर (भैरहवा) देखि लुम्बिनी सडकको वरिपरि हराभरा खेत, खलियान तथा सुन्दर ठाउँमात्र देखिन्थ्ये । तर, सिद्धार्थनगरदेखि लुम्बिनी-तौलिहवा (कपिलवस्तु जिल्ला सदरमुकाम) सम्म डबल लेन पिचबाटोको निर्माणपछि सडकको दुबैतिर रहेको उद्योगको चिम्नीबाट निस्कने बाकले धुवाँको मुस्लोले वातावरण प्रदूषित बनाएको छ । विश्वभरिका

- “मायादेवी मन्दिरनजिक रहेको अशोक स्तम्भमा पालि भाषामा लेखिएका विवरण तथा स्यान्ड स्टोनमा सिमेन्ट उच्चोगबाट उत्सर्जित धुलोले नकारात्मक असर परेको जर्मनीको इन्स्टिच्युट फर एड्भान्स सस्टेनेबिलिटी स्टडिज (IASS) को एउटा अध्ययनले पुष्टि गरेको छ ।”

- “लुम्बिनी वरपर रहेको प्रदूषण फैलाउने उद्योग अन्यन्त्र स्थानान्तरण (रिलोकेट) गर्न सकिन्छ । तर, लुम्बिनीजस्तो सम्पदालाई सार्न सकिँदैन ।”

बुद्धधर्मावलम्बी लुम्बिनीजस्तो पवित्र तीर्थस्थलको भ्रमण गर्न आउँदा स्वच्छ, हराभरा, शान्त अनि सुन्दर स्थलको कल्पना गर्दा हुन्, तर यहाँ आउँदा प्रदूषणयुक्त वातावरण थेग्नुपर्न बाध्यताले के सोच्दा हुन्? रूपन्देही जिल्लाबाट बग्ने दानो र तिनाउ नदीले बगाएर त्याएको प्राङ्गारिक मलिलो माटोले विगतमा यस क्षेत्रको कृषि उब्जनी निकै राम्रो रहेको स्थानीय गाउँले बताउँछन् । लुम्बिनी मार्गको वरिपरिका खेतीयोग्य उब्जाउ जग्गा विगतमा अन्नबाली उत्पादनका लागि उत्कृष्ट थिए । तर हाल तीव्र गतीमा विभिन्नखाले औद्योगिक प्रयोजनका लागि उपयोग भझरहेका छन् । त्यसैगरी भैरहवा भूमिगत सिंचाई परियोजना सञ्चालन गरी नहर बगाएर रूपन्देहीमा कृषि उत्पादन बनाउने लक्ष्य थियो । तर, उक्त परियोजनाले नहर बनाउँदा ग्रामेल बाटोसँगै बनाउँदा नहरसँग टाँसिएका उब्जाउ जग्गा क्रमशः घडेरीमा परिणत भए । त्यत्रो सिंचाइमा लगानी व्यर्थकै भयो । कुन क्षेत्रमा उद्योग राख्ने, कुनमा खेती गर्ने र कुन क्षेत्रमा मानव बस्ती राख्ने भन्ने पहिल्यै नछुट्याउनाले यी समस्या सिर्जित भएका हुन् । सरकारले पहिले नै त्यस सम्बन्धमा एउटा नीति र मापदण्ड बनाएको भए यस्तो समस्या आउँदैन थियो होला ।

भैरहवादेखि लुम्बिनीमार्गमा सुनियोजित तथा अनियन्त्रित ढङ्गले कलकारखाना संचालनमा छन् । अधिकांश कलकारखाना आ.व. ०५३/५४ देखि ०६७/६८ मा स्थापना

गरिएका हुन् । यस क्षेत्रमा विशेष गरी सिमेन्ट उद्योग केन्द्रित भएको पाइन्छ । लुम्बिनी मार्गअन्तर्गत परसहवा गाविसको गौनहा गाउँमा जगदम्बा सिमेन्ट प्रा. लि., सुप्रिम सिमेन्ट प्रा.लि., सिद्धार्थ सिमेन्ट प्रा. लि., नेपाल अम्बुजा उद्योग, कैलश सिमेन्ट प्रा. लि., अग्नि सिमेन्ट प्रा. लि., ब्रिज सिमेन्ट प्रा. लि.-कम्हरिया, डाइनेस्टी सिमेन्ट प्रा.लि. (मैनिहिया) र विशाल सिमेन्ट प्रा. लि. (मैनिहिया) छन् । लुम्बिनी सरक्षित क्षेत्रबाट सबभन्दा नजिक रिलायन्स सिमेन्ट प्रा. लि. ६.४५ कि. मि. र सबभन्दा दूरीमा डाइनेस्टी सिमेन्ट प्रा. लि. १३.२४ कि. मि. पर छन् । त्यसबाहेक यस क्षेत्रमा ३० वटा ईट्टाभट्टा उद्योग र गोयन्का स्टिल प्रा. लि., अम्बे स्टिल्स प्रा.लि., रिलायन्स पेपर मिल्स, हिमालय स्न्याक्स एन्ड नुडल्स, इन्नान्ट मिल्स प्रा. लि., सिद्धार्थ फ्लोर मिल्स प्रा. लि., जगदम्बा सिन्थेटिक प्रा. लि., श्याम प्लाइउड प्रा. लि., सिद्धार्थ आयल र गरिमा कास्टिङ्स छन् ।

सिमेन्ट निर्माणको प्रक्रियामा क्रसर तथा ह्यामर चलाउँदा धनि प्रदूषणका साथै त्यसबाट धुलोका कण र धुलो उत्सर्जन भएर वातावरणलाई प्रदूषित बनाउँछ । सिमेन्ट निर्माणको प्रक्रियामा प्रशोधन गर्दा कार्बनडाइअक्साइड (CO₂), सल्फर डाइअक्साइड (SO₂), कार्बन मोनोअक्साइड, अल्कालीन मिश्रण तथा धुवाँ र धुलोले प्रदूषित बनाउँछ । मायादेवी मन्दिरनजिक रहेको अशोक स्तम्भमा पालि भाषामा लेखिएका विवरण तथा स्यान्ड स्टोनमा सिमेन्ट उद्योगबाट उत्सर्जित धुलोले नकारात्मक असर परेको जर्मनीको इन्स्टिच्युट फर एड्भान्स सस्टेनेबिलिटी स्टडिज (IASS) को एउटा अध्ययनले पुष्टि गरेको छ । उक्त संस्थामा कार्यरत डा. महेश्वर रूपाखेती (टिम लिडर, सस्टेनेवल इन्टरएक्सन्स विद् एटम्सफेयर) ले यस पक्षिकारसँगको कुराकानीमा लुम्बिनी क्षेत्रमा विद्यमान प्रदूषणबाटे आउँदो दुई महिनाभित्र अन्तर्राष्ट्रिय साइन्टिफिक जर्नलमा प्रकाशित नभएसम्म उजागर गर्न नमिल्ने जनाए । रूपाखेतीको भनाइमा लुम्बिनी क्षेत्रमा प्रदूषणको मात्रा विश्व स्वास्थ्य संगठन (WHO) ले निर्धारण गरेको मापदण्डभन्दा कैयों गुणा बढी भएकाले स्थानीयको स्वास्थ्य, पर्यावरण तथा बालीनाली उत्पादनमा नकारात्मक असर परिरहेको छ ।

उनले लुम्बिनी क्षेत्रको प्रदूषणमा स्थानीय उद्योगका साथै सीमापारिका उद्योगले समेत भूमिका खेलेको बताए । वायुमण्डलको कुनै राजनीतिक सीमा हुँदैन । अन्तर्राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण संघ (आइयुसिएन) ले केही समयअघि त्यस क्षेत्रमा प्रदूषणका सम्बन्धमा गरेको एउटा अध्ययननुसार प्रतिदिन ३०० मेट्रिक टन कार्बनडाइअक्साइड, कार्बन मोनोअक्साइड र सल्फरडाइअक्साइडजस्ता हरितगृह ग्यास उत्सर्जन गरेर पर्यावरणमा नकारात्मक असर पारिरहेको छ । त्यसका साथै

स्थानीय पर्यावरणमा प्लाष्टिक, लेदो, काठको धुलो र कागजको लेदोले सोकै असर पारेको छ ।

रुपन्देही परसहवा-७, गोनाहाका बासिन्दा पुरुषोत्तमप्रसाद पाल स्थानीय उद्योगले जीवन कष्टकर भएको बताउँछन् । भन्छन्, हिउँदमा उद्योगबाट निस्कने धुवाँले विरुवाको पात भारिदिन्छ, छतमा सुकाएको लुगामा कालो दाग बस्छ । यस क्षेत्रमा सिमेन्ट काराखाना खुलेपछि धुलो र धुवाँले विभिन्न स्वास्थ्य समस्या निस्त्याएका छन् । स्थानीयको जीविकोपार्जनको माध्यम कृषि उत्पादनसमेत घटेको छ ।

त्यसै गाउँकी प्रेमा पाल भणिन्, सिमेन्ट उद्योगबाट निस्कने धुलो र धुवाँले गर्दा हात्रो खेतमा कुनै पनि बालीनाली सप्रिन पाउँदैन, केटाकेटी रुधा, खोजीकजस्ता रोगबाट आजित भएका छन् । गाउँले ती उद्योगमा रोजगारीसम्म पाएका छैनन् । यी उद्योगले हामीलाई बेफाइदा मात्र गरेका छन् ।

लुम्बिनी विश्वको धरोहर भएकाले होला सिद्धार्थनगर (भैरहवा) देखि राजा शुद्धोधनको दरबार रहेको तिलौराकोट (कपिलवस्तु) सम्म ६२ किमि पिच सडक, विद्युत र टेलिफोनजस्ता आधारभूत सुविधाबाट स्थानीय लाभान्वित भएका छन् । यस अतिरिक्त शिक्षा, स्वास्थ्य र खानेपानीमा स्थानीय लाभान्वित भएका छन् । लुम्बिनीको पर्साचोक र मायादेवी मन्दिर प्रवेश चोक वरिपरि स्थानीयले स-साना लज, होटल, रेस्टराँ, फलफूल, तरकारी तथा किराना पसल सञ्चालन गरेर रोजगारी पाएका छन् । तर, महँगा होटल र रिसोर्टमा स्थानीयको लगानी छैन । सबै स्तरीय होटलमा काठमाडौंका होटलबालाको लगानी छ र अपवादका रूपमा जापानका बुइ होक्के तथा कसाइ नामक होटलले लगानी गरेका छन् । लुम्बिनीको गुरुयोजना लागू गर्न तत्कालीन सरकारले ११५० विधा जग्गा अधिग्रहण गर्दा स्थानीय जनतालाई रोजगारी दिनेलगायत अनेक सपना देखाएको थियो तर सीमित मात्रामा मात्र कार्यान्वयन भएको दुखेसो यस पक्षिकारसित गाउँले गरे । अन्तर्राष्ट्रिय प्रकृति

संरक्षण संघ (आइयुसिएन) ले त्यस क्षेत्रमा सामाजिक तथा आर्थिक अध्ययन गर्दा ११,२६४ घरधुरीमध्ये ८०-९० परिवारले मात्र औद्योगिक प्रतिष्ठानको सञ्चालनबाट प्रत्यक्ष लाभ पाएको तथ्याङ्क छ ।

सन् १९६७ मा संयुक्त राष्ट्रसंघका तत्कालीन महासचिव उ. थान्तले लुम्बिनी भ्रमण गर्दा यो ठाउँ फुसका छप्राले धेरिएको सानो धुलेगाउँका रूपमा थियो । बर्माका उ. थान्त बुद्धधर्ममा गहिरो आस्था राख्ने व्यक्ति भएकाले लुम्बिनीको दूरावस्थाबाट परिचित भई उनकै पहलमा जापानका आर्किटेक्ट इन्जिनियर केन्जो टाङ्गेको अगुवाईमा सन् १९७८ मा लुम्बिनी विकासको गुरुयोजना बनाइयो ।

सन् १९९७ मा संयुक्तराष्ट्रसंघको शैक्षिक, वैज्ञानिक तथा सांस्कृतिक संस्था (युनेस्कोले) यसको सांस्कृतिक, आध्यात्मिक तथा धार्मिक महत्त्वलाई मध्यनजर राख्दै विश्वसम्पदा सूचीमा सूचीकृत गरियो । लुम्बिनी विश्वसम्पदा सूचीमा सूचीकृत हुनु नेपालीका लागि गौरवको कुरा हो । तर, त्यत्रो महत्त्व बोकेको गौरवपूर्ण धरोहर अहिले राजनीतिक दलका कार्यकर्ताको भर्तीकेन्द्रमा परिणत भएका अनेकौं उदाहरण छन् । यस्तो कार्यमा सत्तासीन हरेक राजनीतिक दल लिप्त रहे । हामी नेपालीले 'माल पाएर चाल पाएका छैनौं ।'

संसारका करौडौं बुद्धधर्ममा आस्था राख्ने श्रद्धालु नेपालको प्रवेशविन्दु बेलहिया (नेपाल भारत सीमा) देखि नै खिन्न हुन पुग्छन् । बेलहियामा प्रायः जसो घन्टौ द्राफिक जाम हुन्छ । अध्यागमन कार्यालय पर्यटकका पासपोर्टमा छाप लगाई सरकारी राजस्व संकलन गर्न व्यस्त देखिन्छ । विगतमा बेलहिया नाकाबाट लुम्बिनी प्रस्थान गर्दा भन्सार कार्यालय पार गरेपछि अनेकौं क्रसर प्लान्टका कारण नाक-मुख छोपेर हिँडनुपर्ने अवस्था थियो । तर, नेपाल वातावरण पत्रकार समूहले केही वर्षअघि बुटवलमा पत्रकारलाई पर्यावरणसम्बन्धी अभियुक्तीकरण तालिम सञ्चालन गर्दा स्थलगत भ्रमणका क्रममा त्यस क्षेत्रको प्रदूषण रोक्न रूपन्देहीका तत्कालीन प्रमुख जिल्ला अधिकारी ललितबहादुर थापालाई दबाव दिएपछि ती क्रसर प्लान्ट बन्द गरिएका हुन् ।

लुम्बिनी मार्गमा रहेका उद्योगबाट वायुमण्डललाई प्रदूषित त गरेको नै छ र उद्योगहरूबाट उत्सर्जित तरल तथा ठोस फोहोर कुनै प्रशोधन नगरी सोैफै खोलानाला तथा वरिपरिका जग्गामा मिल्काउनाले स्थानीय माटोको गुणस्तरमा प्रतिकूल असर परेको छ । अन्तर्राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण संघका अनुसार यस क्षेत्रको माटो क्षरीय प्रकृतिको रहेको छ, जसमा प्राङ्गारिक पदार्थको मात्रा समान्यस्तर उद्योगहरूबाट (५.१

प्रतिशत) भन्दा तल (२.४ प्रतिशत) पाइएको छ । माटोमा धुलोका कण जम्मा हुन थालेपछि उष्णको उत्पाकत्व घटेको छ । त्यतिमात्र होइन यहाँको माटो र विरुवाको सतहमा जम्मा भएका धुलोका कणले फूल फल्ने, विरुवाको खाना बनाउने र परागसेचन प्रक्रियामा समेत नकारात्मक असर गरेको छ ।

उद्योगहरूको प्रदूषणले स्थानीय पीडित भए तापनि संगठितरूपमा विरोध गर्न सकेका छैनन् । र हालसम्म सुषुप्त अवस्थामा रहेतापनि कुनै समय विस्फोटकको स्थिति नआउला भन्न सकिन्न? स्थानीय निमुखा जनताले त्यस क्षेत्रको प्रदूषणबारे सशक्त ढङ्गले विरोध जनाउन नसके तापनि लुम्बिनी इन्टरनेशनल रिसर्च इन्स्टिट्युटका निर्देशक क्रिस्टोफर कुपर्स, पन्डिताराम ध्यान केन्द्रका सञ्चालकद्वय जर्मन नागरिक विवेकानन्द र भद्रामानिका, युरिम्बिसिटी अफ टोरोन्टो (क्यानाडा) मा जनस्वास्थ्य विषयका प्रोफेसर जिम हेलर बुद्धधर्ममा गहिरो आस्था राख्ने विदेशीले लुम्बिनीजस्तो अमूल्य धार्मिक, आध्यात्मिक तथा सांस्कृतिक महत्त्वको धरोहरको रक्षाका लागि लुम्बिनी इभाइरोम्पेन्ट अलायन्स संजाल खडा गरेर विभिन्न मितिमा १० हजार नेपाली तथा विदेशीको हस्ताक्षर संकलन गरी लुम्बिनी क्षेत्रको पर्यावरणप्रति चिन्ता व्यक्त गर्दै नेपाल सरकारसमक्ष २९ डिसेम्बर २०१० मा ज्ञापनपत्र बुझाए । लुम्बिनी वरपर रहेको प्रदूषण फैलाउने उद्योग अन्यन्त स्थानान्तरण (रिलोकेट) गर्न सकिन्न । तर, लुम्बिनीजस्तो सम्पदालाई सार्न सकिँदैन । युनेस्कोले विश्वसम्पदा सूचीमा सूचीकृत हुन पनि केही सर्त राखेको हुन्छ र सो पालन नगरिएमा विश्वसम्पदा सूचीबाट हटाउन पनि सक्छ । त्यसैले नेपाल सरकार तथा सम्बन्धित सबै निकायले विश्वभरिका बुद्धधर्ममा गहिरो आस्था राख्नेको भावनाको कदर गर्न तथा स्थानीयले भोगिरहेका नानाथरि पर्यावरणीय समस्याबाट मुक्त गराउन तदारुकताका साथ सशक्त कदम चाल्न आवश्यक भएको छ ।

भारतको आग्रा सहरनजिक दुईसय फाउन्ड्री (फलाम गलाउने) कारखानाले ताजमहलको सौन्दर्यलाई असर पारिरहेको भनी भारतको सर्वोच्च अदालमा मुद्दा परेपछि अदालतको आदेशमा उक्त उद्योग तत्काल बन्द गरिएको थियो । केही वर्षपहिले तत्कालीन उद्योगमन्त्री केशव बडाल भूकुटी कागज कारखाना गैंडाकोट, नवलपरासीको स्थलगत भ्रमणमा रहेदा स्थानीयले उक्त उद्योगले प्रदूषण गरेको बारे गुनासो गर्दा मन्त्री बडालले पहिले नै प्रदूषणको कुरा विचार नगरी उद्योग स्थापना गरिनाले तपाईंहरूले प्रदूषणको समस्या भोग्नुपरेको हो भन्ने कुरा व्यक्त गरेका थिए । त्यसैले नेपाल सरकारले लुम्बिनीजस्तो अन्तर्राष्ट्रिय महत्त्वको सांस्कृतिक धरोहरलाई अक्षुण्ण राख्न विलम्ब गर्नु मुनासिव हुने छैन ।

लुम्बिनीमा मापदण्ड र अत्यधिक बढी वायू-ध्वनी प्रदूषण

राम चरित्र साह, कार्यकारी निदेशक तथा वातावरण वैज्ञानिक, ramcharitra@gmail.com

देशलाई विश्वस्तरमा चिनाउने लुम्बिनी विश्वसम्पदा क्षेत्र वरिपरि विभिन्न औद्योगिक गतिविधिहरूबाट भझरहेको वातावरणीय प्रदूषणमा पनि खासगरी त्यस क्षेत्रमा अवस्थित एकदर्जन जिति सिमेन्ट उद्योग, ३० वटा जिति ईट्टाभट्टा, स्टिल उद्योगहरू, पेपर, नुडल्स, पिठो, सिन्थेटिक, प्लाईउड, तेल र कास्टिङ आदि उद्योगहरू र त्यससँग सम्बन्धित कच्चा पदार्थ र उत्पादित सामग्रीहरूको वसारपसारमा प्रयोग हुने ढूला तथा गछुङ्गा मालबाहक सवारी साधनहरूले अत्याधिक वायू तथा ध्वनी प्रदूषण गर्नुका साथै सडकको भार क्षमताभन्दा पनि बढी भारभएका सवारी साधनहरूले सडक पूर्णरूपमा क्षतिविक्षत भएबाट अत्याकधिक थप वायू प्रदूषण गरिरहेका छन्। साथसाथै यी सवारी साधनहरूको अव्यवस्थित सञ्चालनले गर्दा त्यस क्षेत्रमा भ्रमण गर्ने भिषु तथा स्वदेशी र विदेशी पर्यटकलाई सडकमा हिँड्न समेत कठिनाई परिरहेको अवस्था अझै विधमान छ। साथै त्यस क्षेत्रभित्र, वरिपरि निर्माण गरिएका विभिन्न बौद्ध विहार, होटेल, लज तथा रेस्टुरेन्टहरूमा लोड सेडिङ्गको बेला वैकल्पिक विद्युत जेनेरेटरहरूबाट पनि थप वायू तथा ध्वनी प्रदूषण भझरहेको कुरा स्वयं भ्रमण गर्ने पर्यटकहरूले महसुस गरिरहेको कुरा बाहिर आउन थालेको छ।

लुम्बिनी विश्वसम्पदा क्षेत्रमा विश्व स्वास्थ्य संगठन (WHO) को सहयोगमा भारतका पुनर्निर्दित वैज्ञानिकहरूले गरेको वायू प्रदूषणसम्बन्धी अध्ययनको परिणाम अनुसार PM2.5 (fine particle) $270 \frac{1}{4} \text{g/m}^3$ रहेको पाइयो जुन नेपाल सरकारले वातावरण संरक्षण नियमावली २०५४ अनुसार तोकेको वायूको गुणस्तरसम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड २०६९ (NAAQS 2012) $40 \frac{1}{4} \text{g/m}^3$ भन्दा करीब $7 \frac{1}{4}$ गुणाले बढी छ, भने विश्व स्वास्थ्य संगठनको मापदण्ड PM2.5 (fine particle) $25 \frac{1}{4} \text{g/m}^3$ भन्दा करीब $11 \frac{1}{4}$ गुणाले बढी छ। PM10 (bigger particle) चाहिँ $350 \frac{1}{4} \text{g/m}^3$ रहेको पाइयो, जुन हाम्रो राष्ट्रिय मापदण्ड २०६९ (NAAQS 2012) $120 \frac{1}{4} \text{g/m}^3$ भन्दा करीब $3 \frac{1}{4}$ गुणाले बढी छ भने

'लुम्बिनी विश्वसम्पदा क्षेत्रमा विश्व स्वास्थ्य संगठन (WHO) को सहयोगमा भारतका पुनर्निर्दित वैज्ञानिकहरूले गरेको वायू प्रदूषणसम्बन्धी अध्ययनको परिणाम अनुसार PM2.5 (fine particle) $270 \frac{1}{4} \text{g/m}^3$ रहेको पाइयो जुन नेपाल सरकारले वातावरण संरक्षण नियमावली २०५४ अनुसार तोकेको वायूको गुणस्तरसम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड २०६९ (NAAQS 2012) $40 \frac{1}{4} \text{g/m}^3$ भन्दा करीब $7 \frac{1}{4}$ गुणाले बढी छ।'

विश्व स्वास्थ्य संगठनको मापदण्डर PM10 (bigger particle) $60 \frac{1}{4} \text{g/m}^3$ भन्दा करीब $8 \frac{1}{4}$ गुणाले बढी पाइनु प्रयटनलगायत अन्य मानवीय र जीवजन्तुहरू स्वास्थ्यका लागि एकदमै खतरनाक स्तरमा रहेको तथ्यांक यही सन् २०१३ नोभेम्बर ४ तारीखका दिन भारतका राष्ट्रिय पत्रिका The Indian Express (<http://www.indianexpress.com/news/punescientists-find-air-quality-at-lumbini-world-heritage-site-alarmingly-poor/1190660>)मा प्रकाशित लेखले नेपालको सम्पदा संरक्षणप्रतिको जवाफदेहितासम्बन्धी संवेदनशील प्रश्न विश्वसामु उजागर गरेकोतर्फ यहाँलगायत सबै सम्बन्धित निकायहरूको ध्यानाकर्षण गराउन महसुस गरी आवश्यक पहलका लागि हार्दिक अनुरोध गर्न चाहन्छु।

यसरी लुम्बिनी विश्वसम्पदा क्षेत्रमा नेपाल सरकारले तोकेको वायू (२०६९ NAAQS PM2.5 $40 \frac{1}{4} \text{g/m}^3$ and PM10 $120 \frac{1}{4} \text{g/m}^3$) तथा ध्वनीको मापदण्ड (शान्ति-क्षेत्रको लागि दिनमा ५० र राति ४० डेसिवेल एवं डिजेल जेनेरेटरको लागि ९० डेसिवेल) भन्दा बढी हुनु हुँदैन भनी तोकिसकेको अवस्थामा सोही अनुसार भएनभएको कुरा सम्बन्धित निकायहरूबाट निरन्तर अध्ययन तथा अनुसन्धान गरिनु पर्छ र सोको बारेमा सबैलाई जानकारी पनि गराउनु पर्दछ।

નિર્ણયહરુ

ચિત્ર નં. ૧

ક્ર.સ.	નિર્ણય	જિમ્મેવાર નિકાય	સહયોગી નિકાય	કાર્ડસમ્પન્ન ગર્વપર્ણ સમય સીમા
૧.	લુણ્ણિયલી વિશ્વ સમ્પદા ક્ષેત્ર વરિપરિ વાતાવરણીય પ્રદૂષણ વૃદ્ધિ ભૈરહેકો ભની ધ્યાનાકર્ષણહરુ પ્રાસ ભૈરહેકો સર્વદ્ભૂમા ઉત્ક ક્ષેત્રકો વાતાવરણ સરક્ષણકો લાગિ પ્રચલિત કાનુન વમોજિની પ્રદૂષણ નિયન્ત્રણ ર નિયમની કાર્ય ગર્ને ।	વિજ્ઞાન, પ્રવિધિ તથા વાતાવરણ મન્ત્રાલય	ઉદ્યોગ મન્ત્રાલય ર ગૃહ મન્ત્રાલય	તત્કાલ
૨.	લુણ્ણિયલી ક્ષેત્રકો વાતાવરણ સરક્ષણકો લાગિ કાર્યસ્થલમા અન્તરનિકાય સમન્વય ગરી પ્રદૂષણ નિયન્ત્રણ કાર્યકો પ્રભાવકારી અનુગમન ગર્ને ।	સંસ્કૃતિ, પર્યાટન તથા નાગરિક ઉદ્યોગ મન્ત્રાલય	ગૃહ મન્ત્રાલય, ભૌતિક પર્વધાર તથા વાતાયાત મન્ત્રાલય, વિજ્ઞાન પ્રવિધિ તથા વાતાવરણ મન્ત્રાલય ર ઉદ્યોગ મન્ત્રાલય	તત્કાલ
૩.	લુણ્ણિયલી ક્ષેત્રમા સંચાલિત ઉદ્યોગહરુલે વાતાવરણ સરક્ષણકા લાગિ ગેરકા પ્રતિવદ્ધતા કાર્યાંચયનકો સુનિશ્ચિતતા ગરી ઉત્ક ક્ષેત્રકો વાતાવરણીય સરક્ષણકો લાગિ પ્રક્રિયાગત સુધાર ગર્દુ પર્ણે ભેણ સમેત ગર્ને ।	ઉદ્યોગ મન્ત્રાલય	વિજ્ઞાન પ્રવિધિ તથા વાતાવરણ મન્ત્રાલય, સંસ્કૃતિ પર્યાટન તથા નાગરિક ઉદ્યોગ મન્ત્રાલય ર ગૃહ મન્ત્રાલય	તત્કાલ
૪.	લુણ્ણિયલી ક્ષેત્ર હુદ્દે જાને રાજમાર્ગકો મરમ્મત સુધાર, લેન વિસ્તાર તથા વાઈપાસ સડક નિર્માણ ગર્ને ।	ભૌતિક પર્વધાર તથા યાતાયાત મન્ત્રાલય	સંસ્કૃતિ, પર્યાટન તથા નાગરિક ઉદ્યોગ મન્ત્રાલય	તત્કાલ
૫.	લુણ્ણિયલી વિશ્વ સમ્પદા ક્ષેત્રકો વાતાવરણીય પ્રદૂષણ નિયન્ત્રણકા લાગિ વધી પ્રદૂષણ ગર્ને સાથે દ્રાફ્ટિક વ્યવસ્થાપન ગર્ને ।	ગૃહ મન્ત્રાલય	ભૌતિક પર્વધાર તથા યાતાયાત મન્ત્રાલય ર સંસ્કૃતિ, પર્યાટન તથા નાગરિક ઉદ્યોગ મન્ત્રાલય	તત્કાલ

દ્રાફ્ટિક વ્યવસ્થાપન

યસબારે હામીલે જનસ્વાસ્થ્ય તથા વાતાવરણ પ્રવર્દ્ધન કેન્દ્ર (સિફેડ) તર્ફબાટ લુણ્ણિનીસાઁગ સમ્બન્ધિત હરેક સરકારી નિકાયમા પનિ ખાસ ગરી વાતાવરણ સરક્ષણ પરિષદ્કા અધ્યક્ષ પ્રધાનમન્ત્રી તથા મન્ત્રી પરિષદ્કો અધ્યક્ષ, મૂખ્યસચિવ, અન્ય સમ્બન્ધિત વાતાવરણ સરક્ષણકા લાગિ ગઠિત વાતાવરણ મન્ત્રાલય ર વાતાવરણ વિભાગ, અન્ય મન્ત્રાલયહરુ જર્સ્ટે પર્યાટન તથા સંસ્કૃતિ મન્ત્રાલય, ઉદ્યોગ મન્ત્રાલયલગાયત લુણ્ણિની વિકાસ બોર્ડ આદિકો ધ્યાનાકર્ષણ પટકપટક ગરાઇસકેપછિ ચિત્ર નં. ૧. લુણ્ણિની વિશ્વસમ્પદા ક્ષેત્રકો વાતાવરણીય પ્રદૂષણ નિયન્ત્રણ ગર્ને

મિતિ ૨૦૭૦ પોષ ૧૪ ગતે પ્રધાનમન્ત્રી તથા મન્ત્રી પરિષદ્ કાર્યાલયમા બસેકો ઉચ્ચસ્તરીય બૈઠકકો નિર્ણયહરુ । મિતિ ૨૦૭૦ પોષ ૧૪ ગતે પ્રધાનમન્ત્રી તથા મન્ત્રી પરિષદ્ કાર્યાલયકો કામુ સચિવ ભોલપ્રાસાદ સિવાકોટીકો અધ્યક્ષતામા સબૈ સમ્બન્ધિત મન્ત્રાલયહરુકો સહસ્યચિવરણ તથા અધ્યકૃતહરુ સમ્મિલિત ઉચ્ચસ્તરીય બસેકો બૈઠકમા લુણ્ણિનીક્ષેત્ર ર વરિપરિકો વાતાવરણીય પ્રદૂષણહરુ નિયન્ત્ર ગર્ન નિકૈ દુરગામી તથા બોધગામ્ય નિર્ણય ગરેકોમા જનસ્વાસ્થ્ય તથા વાતાવરણ પ્રવર્દ્ધન કેન્દ્ર (સિફેડ) સબૈપ્રતિ આભાર બ્યક્ત ગર્દે નિર્ણયહરુકો સ્વાગત ગર્દછ । સાથે તી નિર્ણયહરુકો અભાર અભાર પ્રભાવકારી કાર્યાંચયન તથા અનુગમન ગર્ન ગરાઉન સબૈમા જોડદાર માગ પનિ ગર્દછ । ઉત્ક બૈઠકકો નિર્ણયહરુ સબૈ સમ્બન્ધિત મન્ત્રાલયહરુમા તત્કાલ કાર્યાંચયન ગર્ન ગરાઉન પત્રાચાર સમેત ભિસકેકો અવસ્થામા

યસકો યથાશિઘ્ર કાર્યાંચયનકો લાગિ સમ્બન્ધિત સબૈકો પુન: ધ્યાનાકર્ષણ ગરાઉન ચાહણ્ણો । ઉત્ક ઉચ્ચસ્તરીય બૈઠકકો નિર્ણયહરુ યસ પ્રકાર રહેકો છ (ચિત્ર નં. ૧)।

યસરી યો વિશ્વસમ્પદા ક્ષેત્રમા દર્દ્ધકાલીન વાતાવરણ મૈત્રી વ્યવસ્થાપન ગરી નેપાલ ર નેપાલીકો નામ વિશ્વમરી અક્ષુણ રાખ્ન ર ભગવાન् ગौતમબુદ્ધ તથા વહ્ની જન્મેકો ઠાઁઁ લુણ્ણિનીકો ગરિમા અભ બઢાઉન આજકો આવશ્યકતા હો ર હામી સબૈ નેપાલી તથા લુણ્ણિનીકા સબૈ દેશી ર વિદેશી શુભચિન્તકલગાયત સમ્પૂર્ણ બુદ્ધધર્માલમ્બીહરુ ર બૌદ્ધ મિક્ષુહરુકો અપેક્ષા પનિ હો ।

(લેખક રામ ચરિત્ર સાહ જનસ્વાસ્થ્ય તથા વાતાવરણ પ્રવર્દ્ધન કેન્દ્ર (સિફેડ) કા કાર્યકારી નિર્દેશક તથા વાતાવરણ વૈજ્ઞાનિક હુનુહુન્દુ । નયાંવાસ્ત્વ, ઈમાડોલ, લલિતપુર ઈમેલ : cephed04@yahoo.com)

कसरी बुद्धलाई समर्पण

रचयिता- ज्योति शाक्य, चाकुपाट
अनु- राज शाक्य, ल.प.

मनमा भगवान् बुद्धलाई राखी
सुमिरण गर्दै वसुं म कसरी । धुवा।

के राखी कसरी पूजा-थाल सजाउँ म
भक्ति र भावना के विधिले गर्सुं म
चढाउने नैवद्य कहाँ पाउँ म
सुधर्म पालन कसरी गर्सुं म । मनमा .....

अकुशल मार्गमा आफूलाई नपारी
अन्तर चेतना बतिभै बाली
मनलाई बाँधेर ध्यान सदा नै
सुचारू जीवन बिताउँ म कसरी । मनमा ....

सकिदन जानु धर्मोपदेश सुन्न
थला परिरहेहु अपाङ्ग भई
नर-जन्म बन्यो मूढा सरी
पिडित मनमा शान्ति पाउँ कसरी ।

मनमा .....

तिमी, म अनि हामी

- मैया पहरी

मैत्री केन्द्र बालाश्रम, बनेपा

पुण्यको नि त्यस्तो कुनै दर्जा यहाँ छ कि?!

मरेर नि लैजान सकिने धर्म कुनै छ कि?!

हाँसीहाँसी बाँच त मर्नुपर्छ हरपल

जिउँदो मरे पाइँदैन बितेपछि कुनै फल

समुन्द्रको पानी घटेको छ कहिल्यै?

सूर्यको तेज कम लाग्छ र अहिले?

तिमीले हाँसे पो हाँस्छ तिम्रो प्रछाँया

तिमी जागे पो बढ्न थाल्छ देशको माया

सुखको मण्डप होइन प्रकृतिको रीत

दुःखभित्र सुख खोज अनि हुन्छ जित

सफलता पछ्याउँदै आइलाग्छ अवन्नति

आफैबाट जागे नै पवित्र बन्छ मति

मगमगाई फुल्छन् चमेली त घर औँगनमा

तिम्रो मन नै दुःखी भएर के भलो गर्छौ जनमा

आज त्याग तिमीले प्राप्त गर्छौ भोलि

दुःख जिति लुकाएर हाँस्नुपर्छ दिल खोली

सुखको अनि हुन थाल्छ अनुभूति

कसको पो भलो हुन्छ र सुतीसतुती?!

आओ फुलाओ एउटा फुल तिमी र मबीच

आफू अगाडि बढ्नलाई किन खुट्टा खिचाखिच

तिमी र म मिलेर बन्छ हाम्रो भन्ने

तिमी, म अनि हामी नै हौं देश यो बनाउने ।

अत्तानं एव पठमं - पटिरूपे निवसये ।

अथञ्जम'नुसासेय्य- न किलिसेय्य पण्डितो ॥

अर्थात् : आफूलाई नै पहिले उचित स्थानमा राख, अनिमात्र
अरुलाई उपदेश गर, यसरी न्यवहार गर्ने पण्डितको चित्तमा
क्लेश (दुःख) भित्रिदैन । - धम्मपद, १५८

मिलन बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लिमिटेड

हवनाछैं, पाको, न्यूरोड, काठमाडौं ।

फोन: ४२३१०३६, ४२२२०६५, फ्याक्स : ४२९६१६७

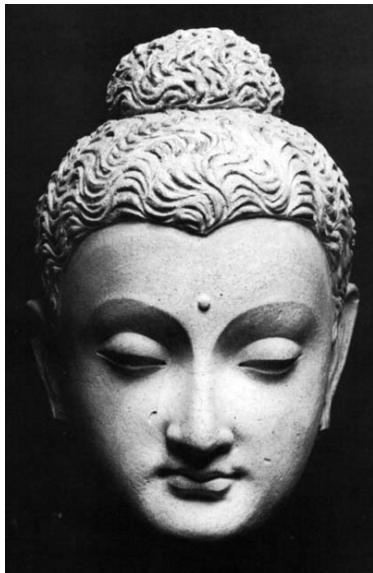

बुद्ध एक कुशल शिक्षक

डा. केशवमान शाक्य

सामान्यतया हामी जे कुरालाई "बुद्धधर्म" भनेर बुझ्छौ, त्यसलाई "बुद्धशिक्षा" पनि भन्ने गरिन्छ । बुद्धलाई "शास्ता" (शिक्षक) भनिन्छ । बुद्धलाई शाश्ताको साथै **अरहतो** (आफूभित्रको शत्रुलाई दमन गरिसकेको) विजज्ञाचरण सम्पन्नो (विद्या र आचरणले सम्पन्न), सुगतो (सुमार्गमा लागिसकेको), लोकविदू (लोक बारे जान्ने), पुरिसदम्म सारथि (अशिक्षितलाई तहलगाउने) पनि भनिन्छ । यी सबै गुणहरू एक कुशल शिक्षकमा हुनु जस्तरी छ ।

बुद्धले शिक्षामा हुनु पर्ने गुणहरू बारे पनि व्याख्या गर्नुभयो । शिक्षा भनेको स्वाक्षरातो (राम्रोसित आख्यान गरिएको), सान्चिटिको (सान्दर्भिक), अकालिको (समयसापेक्ष), एहिपरिस्कको (पारदर्शि अथवा प्रत्यक्ष अनुभूत गर्नसकिने), ओपनियिको (परिणाममूलक) र पच्चतंवेदितब्बो (व्यक्तिगत वा स्वानुभावले बुझ्न सकिने) हुनुपर्छ । बुद्धले शिक्षालाई तीन तहमा प्राप्त गर्नुपर्ने बताउनुभयो- परियति, पटिपति र पटिवेद । परियति भनेको अध्ययनबाट प्राप्त हुने सैद्धान्तिक ज्ञान हो । बुद्धशिक्षामा परियति भन्नाले त्रिपिटक (सूत्र, विनय र अभिधर्म) ग्रन्थको अध्ययन हो जसबाट बुद्धशिक्षा बारे अवधारणागत ज्ञानप्राप्त हुनेछ । पटिपति भनेको अभ्यास र अनुभवबाट प्राप्त हुने व्यावहारिक ज्ञान हो । बुद्धशिक्षामा पटिपति भन्नाले आचरण र कार्यान्वयन गर्नु हो जसबाट अनुभूति ज्ञानप्राप्त हुनेछ । परियति र पटिपति मा पोख्त व्यक्ति बहुश्रुत र शीपयुक्त हुन्छ । बुद्धले मङ्गलसूत्रमा बहुश्रुत हुनु (धैरे अध्ययन गर्नु) र शीपयुक्त हुनु (कार्यमा उतार्न सक्नु) मङ्गल हो भन्नुभयो । पटिवेद भनेको प्रत्यक्ष ज्ञानको गहिराइमा पुगेर विश्लेषण र विवेक प्रयोग गर्नसक्नु हो । शिक्षाको पूर्णताको लागि यी तीनै तहमा दक्षता हासिल गर्नु पर्दछ । यी तीन तहको शिक्षालाई

सरल भाषामा शुतमय प्रज्ञा, चिन्तामय प्रज्ञा र भावनामय प्रज्ञा पनि भनिन्छ ।

बुद्धले कालामसुन्त मा केसपुत नगरमा कालाम जातिका समुदाय आएर कसको धर्म राम्रो/नराम्रो भन्ने प्रश्न गर्दा पच्चतं वेदितब्बो भन्ने शिक्षाको गुण र पटिवेद भन्ने शिक्षाको तहलाई नै मुख्य आधार मानेर कुनैपनि धर्म राम्रो/नराम्रो छुट्ट्याउन सुझाव दिएको थियो । बुद्धले भन्नुभयो-

- परम्परादेविच चलिआएको भन्दैमा स्वीकार नगर
- पुर्वाहरूले पुस्तौपुस्तादेवि अटूट रूपमा सिकाउदैआएको भन्दैमा स्वीकार नगर
- कुनै शाश्त्र वा ग्रन्थमा लेखिएको भन्दैमा स्वीकार नगर

- कुनै तर्क, अन्द्यज वा पराभौतिक सिद्धान्तसँग मेल खान्छ भन्दैमा स्वीकार नगर
- कुनै दृष्टिकोण वा अडानसँग युक्तिसँगत छ भन्दैमा स्वीकार नगर
- कुनै कारणसँग मेल खान्छ भन्दैमा स्वीकार नगर
- आफूलाई पहिलेदेवि विश्वास लागेको भन्दैमा स्वीकार नगर
- विश्वासपात्र व्यक्तिले भनेको भन्दैमा वा तथ्यपूर्ण हुँदैमा स्वीकार नगर
- कसैले भनेको वा कहिंबाट सूचना पाएको भन्दैमा स्वीकार नगर
- गुरुप्रति श्रद्धा भएको कारणले गुरुले भनेको कुरा त सही नै हुन्छ भनेर स्वीकार नगर

बुद्धले कुनैपनि कुरामा विश्वास गर्नुअघि त्यो कुराले आफूलाई फाइदा गर्दा वा हानि पुन्याउँछ, बुद्धिमानीहरूले अपनाएको छ कि छैन, ठीक/बेठीक, राम्रो/नराम्रो, गुण/दोष विवेचन र निर्धारण गर्नुपर्दछ भन्नुभयो । बुद्धले आफ्ना

शिष्यहरूलाई आफूले देशना गरेको कुरालाई समेत आफूमाथि श्रद्धाको कारणले आँखा चिम्लेर स्वीकार नगर्न र आस्था तथा विश्वास नगर्न भन्नुहुन्थ्यो । महातण्डासत्य-सुत मा बुद्धले शिष्य श्रावकहरूलाई भन्नुभयो, “भिक्षुहरू हो, तिमीहरूले मप्रति श्रद्धा र गौरव राखी मेरो कथनलाई स्वीकार्नु र विश्वास गर्नु योग्य छैन । जुन धर्मलाई प्रत्यक्ष ज्ञानद्वारा प्रतिवेद गरेका छौमू दर्शन गरेका छौमू त्यही प्रत्यक्ष-अवबोध र दर्शन गरेको धर्मलाई मात्र तिमीहरूले विश्वास गर्न योग्य छ ।” कुनैपनि कुरालाई सुनारले जसरी सुनलाई कसिमा घोटेर असली र नकली छुट्ट्याएर मात्र स्वीकार्छ, त्यसरी नै माथिका निर्देशहरूलाई आधार मानेर शिक्षा ग्रहण गर्नुपर्दछ । लोकविदु बुद्धले कतिपय कुराहरू ऋषोलाई राम्ररी जानकारी भएर पनि सिकाउनुहुन्थ्यो । कौशाम्बीमा रहनुहुँदा सिंसपा-सुतमा बुद्धले हत्केलामा पातहरू लिएर भिक्षुहरूलाई हातमा रहेको पातहरू देखाई भन्नुभयो, “यी पातहरू भन्दा वनमा रहेका पातहरू धेरै गुना बढी भएजस्तै मैले जानेर पनि उपदेश नगरेका विषयहरू अति धेरै छन् । मानिसहरूको निमित्त लाभ हुने र मानिसहरूले जान्नु बुझ्नु पर्ने उपदेश मात्र समय, परिस्थिति र श्रोतालाई हेरेर मैले दिएको छु ।” अभयराजकुमार-सुत मा बुद्धले भन्नुभयो, “असत्य, अर्थरहित र अप्रसन्न हुने कुरा गर्नुहुन्न” सत्य र तथ्य भएता पनि निरर्थक र अप्रसन्न हुने कुरा गर्नुहुन्न” सत्य भएर मानिसहरूले रुचाए ता पनि निरर्थक छ भने त्यस प्रकारको कुरा पनि गर्नुहुन्न । मानिसहरूले रुचाए पनि नरुचाए पनि सत्यतथ्य अर्थयुक्त कुरा अवस्था र समय हेरी बोल्नु पर्दछ ।

बुद्धले ३५ वर्षमा वैसाख-पूर्णिमाको राति बोधगयामा बुद्धत्वप्राप्त गर्नुभयो । आषाढ-पूर्णिमाको दिनमा बुद्ध सारनाथ आएर कपिलवस्तुबाट संगसँगै हिंडेका द्रोणगाम (वर्तमान दाङ़?) का कोण्डन्यसहित वप्प, भद्रिय, महानाम र अस्सजि गरी ५ जना सहयात्री नेपाली ब्राह्मणहरूलाई सारनाथमा भेटेर आफूले प्रतिपादन गरेको शिक्षा पहिलोचोटि प्रकाश पार्नुभयो ।

ती ५ नेपाली ब्राह्मणहरू नै भिक्षुसंघका संस्थापक भिक्षुहरू थिए । यो कुरा धेरै नेपालीहरूलाई थाहा छैन । पहिलो उपदेशलाई धम्मचक्रपवत्तन-सुत भनिन्छ । यस सूत्रमा चतुरार्थसत्य (चारआर्यसत्य) र अष्टाङ्गिकमार्ग (आठअङ्ग भएको मार्ग) को उपदेश भएको छ । दोश्रो उपदेशलाई अनन्तलक्ष्मन-सुत भनिन्छ । यस सूत्रमा अनित्य, दुःख र अनात्मा दर्शनको उपदेश भएको छ । सारनाथमै अरू ५५ जना पनि बुद्धले उपदेश सुनेर भिक्षु भएपछि ती ६० जना भिक्षुहरूलाई बुद्धले निर्देशन दिनुभयो, “भिक्षुहरू हो ! आरम्भमा, बीचमा र अन्तमा पनि समस्त मानवजातिको कल्याण हुने बहुजनको हित, बहुजनको सुखको लागि लोकप्रति अनुकम्पा राखी चारै दिशमा गएर यो शिक्षा प्रचार गर्न जाऊ ।” यसरी लोककल्याणको मार्गमा लाग्ने भिक्षुहरूमा भने ९ वटा गुणहरू हुनुपर्ने कुरा प्रकाश पार्नुभयो । ती गुणहरू हुन्- सुपटिपन्नो (सुमार्गमा प्रतिस्थित), उजुपटिपन्नो (सरलतामा प्रतिस्थित), आयपटिपन्नो (न्यायमा प्रतिस्थित), सामीचिपटिपन्नो (निर्विवादमा प्रतिस्थित), आहुनेय्यो (आह्वानयोग्य), पाहुनेय्यो (पाहुनायोग्य), दक्षिणेय्यो (दक्षिणायोग्य), अज्जलीकरणीयो (नमस्कारयोग्य) र अनुत्तरं पुञ्जवेत्त (पुण्य रोप्ने अब्बल दर्जाको खेत जस्तो) । बुद्धधर्ममा यी गुणहरू भिक्षु (कुशल शिक्षक) मा हुनुपर्ने स्तरको रूपमा लिइन्छ ।

बुद्धले धर्मप्रचारको सिलसिलामा धेरै किसिमका सिकाउने तरिकाहरू प्रयोग गर्नुभयो । ती मध्ये ५ तरिकाहरू हुन्- क्रमबद्ध (Gradual) सिकाउने, नयाँ ब्याख्या गरेर (Adaptation) सिकाउने, दृष्टांत दिएर (Illustration) सिकाउने, विश्लेषण गरेर (Analysis) सिकाउने र प्रयोग गरेर (Experiment) सिकाउने । क्रमबद्ध तरिकाले सिकाउने बारे गणकमोग्गलान-सुत मा श्रावस्तीका एक गणितज्ञ लेखापरीक्षक मोग्गलान ब्राह्मणसँगको वार्तालापमा बुद्धले आफ्ना शिष्यहरूलाई उनीहरूको क्षमतालाई ध्यान दिएर क्रमिक शिक्षा (Education), क्रमिक क्रिया (Action) र क्रमिक प्रतिपदा (Realization)

सम्झनुहोस् सुरक्षित बचत, उच्च प्रतिफल एवं सरल कर्जाको लागि

राजधानी बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.

बागबजार, काठमाडौं ३१, फोन : ०१-४२९९२५२

को सिद्धान्त अपनाउने कुरा बताउनुभयो । नयाँ व्याख्या गरेर सिकाउने तरिकालाई बुद्धले 'उपाय-कौशल' अपनाउने भन्नुहुन्छ । पहिले नै थाहापाएका शब्द र विषयको नयाँ अर्थमा व्याख्या गर्नुहुन्छ । उदाहरणको लागि ४ मुख भएको 'ब्रह्मा'लाई वैदिक धर्ममा शृष्टिकर्ता सर्वोच्च देवताको अर्थमा बुझिन्छ । बुद्धले त्यही ४ मुखी ब्रह्माबारे चतुरब्रह्मविहार धर्मको रूपमा नयाँ अर्थ र व्याख्या गर्नुभयो । मैत्री, करुणा, मुदिता (अरूको उन्नतिमा खुशी हुने) र उपेक्षा (अरूको गल्तीमा क्षमा दिने) धर्मको पालन गर्ने ४ गुण नै ब्रह्मा हो भन्ने अर्थमा व्याख्या गर्नुभयो । यी ४ गुणहरू आमाबाबुले छोराछोरीप्रति पालन गर्ने धर्म हुनाले आमाबाबु भनेकै साँच्चैका ब्रह्मा हुन् भनेर बुद्धले ब्रह्माको बारे पहिले नै जानेका व्यक्तिलाई आमाबाबुको कर्तव्यबारे नयाँ तरिकाले सिकाउनुहुन्छ्यो । दृष्टांत दिएर सिकाउने तरिकामा बुद्धले चलनचल्तीका उदाहरण, उपमा, उखानटुक्का, कथा प्रयोग गर्नुहुन्यो । कोलिविस (करोडपति) सोण सीतार बजाउनमा सोखिन थिए र उसलाई मध्यममार्गको बारे बुकाउन पर्दा सीतारकै उदाहरण दिनुभयो । जसरी सीतारको तार धेरै कस्ता वा ढीलो हुने गरी फुकाउँदा राम्रो स्वर आउँदैन त्यसरी नै भौतिकवाद र भाग्यवादको दुइटै अतिवादले सत्य उजागर गर्दैन, मध्यममार्गी कर्मवादले मात्र सही परिणाम दिलाउँछ । विश्लेषण गरेर सिकाउने सवालमा बुद्धले कुनैपनि कुराको

सूक्ष्म विश्लेषण गरेर बोध गर्ने हुनाले बुद्धलाई 'विभज्जवादी' (विभाजन गरेर देखाउने) पनि भनिन्छ । बुद्धले विश्लेषण गर्न चारवटा क्षमता चाहिन्छ भन्नुभयो- अत्थ (अर्थ लगाउने), धर्म (कारण बताउने), निरूप्ति (उचित माध्यम छान्ने) र पटिभान (निपुण हुने) । प्रयोग गरेर सिकाउने बारेमा बुद्धले भन्नुभयो, "कुनै कुराको सत्य प्राप्त गर्न विस्तारै पछ्याउनु पर्छ, राम्री पक्कनु पर्छ, अभ्यास गर्नुपर्छ र अनि प्रयोग गर्नुपर्छ ।"

माथि उल्लेखित धेरै कुराहरूले गर्दा बुद्धलाई एक कुशल शिक्षक भनिएको हो । उहाँले शिक्षा दिँदा अंधारोमा बत्ति बाल्दा त्यहाँ भएका सबैकुरा छर्लङ्ग देखिएजस्तै थाहा नभएका गम्भीर र जटिल विषयहरू पनि छर्लङ्ग पार्नुहुन्छ । छोपिएको वस्तु उघारिएजस्तै अज्ञानताबाट मुक्त गराउनुहुन्छ । बाटो भुलेकोलाई बाटो देखाएजस्तै दिशाबोध गर्नुहुन्छ । बुद्धले सारीपुत्र र मौदगल्यायनजस्ता विद्वान ब्राह्मणहरूलाई मात्र होइन आफ्नो शरणमा आएका अंगुलिमालजस्ता हत्यारा, अम्बपालीजस्ता बेश्या, पटाचाराजस्ता बहुलीलाई पनि अनेक उपाय-कौशलद्वारा शिक्षित तुल्याएर उद्धर गर्नुभयो । त्यसकारण बुद्धले आफूलाई ईश्वर वा भाग्यदाता नभनी बाटो बिराएकालाई बाटो देखाउने केवल मार्गदर्शक मात्र हुँ भन्नुभयो ।

दर्ता नं. २०४६/०६५-०६६

एक होइन सबै साबल बनौं ।

पापको फल भोगनरू नपरेसम्म मूर्खले आफुले गरेको खराब कामलाई महजस्तो ठान्दछ ।
तर पापको फल भोगनरूपर्दा दुःखित हुन्छ । - धम्मपद, ६९

मुद्धती वचतमा
१३ प्रतिशत व्याज

दैनिक वचतमा
६.५ प्रतिशत व्याज

बलम्बु व्याउ सहकारी संस्था लि.

बलम्बु, काठमाडौं, फोन नं. ४३१४८८४,

ईमेल: bmc_coperative@yahoo.com

मल्ल के सुन्दरया उपन्यास समालोचना व लंपुः थव पलाः - छगू इमामन्दः दृष्टि-२

कोण्डन्य, gkondanya@gmail.com

न्वयःनेया ल्याःपाखें कथहं....

छवाः लिपा, छन्दु विहारय् बथां बथां सेनाया जवानत कमाण्डो ड्रेसय् युद्ध अभ्यासया वातावरण्य् हिलेथे, अनाधिकाररुपं प्रवेश जुल । विहारया मर्यादाविरुद्ध हाथ्या व्यूःपि उमित पति धस्वाकेगु सुनाः? बौद्ध विनय व शील, जीवन जःछिया आचरणं प्वःचिनातःपि अनागारिकापिसं भैत्रीवत व्यवहार क्यनी । सेनाया मेजरं न्यनेकने याइबले विश्रान्ति विहारया प्रमुख जि अनागारिका विश्रान्ति^(१द्या/ल्या:४) धकाः थःगु म्हसीका बीगु खः । विहार सर्चया लागी ड्युटी खटेजुयावःपि, सेनाजवानतय् नं कर्तव्य निर्वाह याए हे माल । कोथा कोथा पत्तिकं सर्च याः वनी, गुगु कोथाय् मुक्तायात थ्यना तइगु खः अन सेनात मथ्यंसा ज्यू धयागु विश्रान्तिया आशय, कोथाय् दुने सु दु धकाः स्यूगुलिं मेजरयात विश्रान्ति पनेत स्वइ । विश्रान्तिया नुगलय् शान्ति भङ्ग जुइ, भ्वखाय् ब्बइ, द्यनाच्वंम्ह सु धकाः न्यनीबले "पटाचारा" धका लिसः बी ।

"अपराधी अंगुलिमाल पलभरं चमत्कारिक तवरं वरदान प्राप्तजूथें थःगु अकुशल-मभिंगु आचरणयात त्वःता भिक्षु ज्ञागु खं मुक्तायात अजू चायेका बी । धर्मय् आपालं खयात मिखा तिस्सिनाः विश्वास यायेगु चलन दु धयागु मान्यता दुम्ह मुक्ता, वैज्ञानिक द्वन्द्वात्मक भौतिकवाद आस्था क्वबुयाः चेतनायात लाता यानाबीगु नसा, धर्म अफिम खः धयागु वया मान्यता । छम्ह प्रशिक्षित राजनीतिक कार्यकर्ता, मोर्चाय् दनाच्वंम्ह प्रतिबद्ध छापामार योद्धाकथं थःत पिब्बया च्वंगुलिं धार्मिक बाखनं वयात प्रभावित याए फयाच्वंगु मदु ।"

छम्ह छापामार योद्धा मुक्तायात मुक्ता धकाः सीक सीकं विश्रान्तिं वयात पटाचारा दयेका बी । चायेक-मचायेकं पटाचारा नां म्हुतुं पिज्वल, गुगु पूर्वनियोजित व धायेधकाः धायेवःगु नं मखुधकाः कथावस्तुइ उल्लेख जुयाच्वासा आखिर थ्व छगू बाध्यात्मक लकस हे धायेमा । मुक्ता ला मुक्ता हे खः, मनू वहे थाय् वहे खः, ना छगू हिलेवं हे मनूयात हीके फइगुला मखु धयागु विश्रान्ति स्यू तर वया नुगलय् च्वंगु इयातु धाकुफय्या हुनि भसु लने मफूगु, लिसलय् भचा जक उखे थुके जूसा र्यानापुगु अप्रिय दुर्घटना बारे भयदर्शी ज्यू कारणं सम्भवतः विश्रान्तिया लिसः पाःगु जुइ ।

विश्रान्ति अनागारिका जुइधुकाः गुब्सं न यथार्थतायात त्वपुइगु कुतः मयाःम्ह, पञ्चशीलकथं मखुगु खँ ल्हाये ल्वः मजूसां प्याच्व मुक्तायात पटाचार धकाःलिसः बीगु ज्याखंधुका हे थुगु उपन्यासया धाः न्वयायेत लकस ब्यानावगु खने दु । घाइते हानां मदुम्हसित मखं पहः मस्यूपहःयानाः भालय् तुं वाना थकेगु उचित मखु धयागु पारमिताधर्म-बोधिचर्यायुक्त बोधिचित प्रवृत्ति दुगुलिं अले करुणाय् भय्बिनाच्वंगु नुगः तिकिननीगु कारण हे विश्रान्तिया नुगलय् मुक्ता क्वातुक न्वयनावनीगु खः । दशपारमिता, दशउपपारमिता अले दशपरमार्थ पारमिता याने कि समातिस-३०गू पारमिता धर्मचर्या यायां बोधिसत्त्वया बोधिचित क्वातुया वनाः अन्त्य् सम्यक्-सम्बुद्धत्व लानाः बुद्ध जुइगु खः धयागु जातक साहित्यया अध्ययनं प्रष्ट जू । बोधिसत्त्वपिसं न स्वार्थया लागी मखु परार्थ व परउपकारया लागी पंचशीलया त्वाथः अतः गाःगु छुं छुं घटनाक्रमत नं दु । तर थुगु कथावस्तु दुने नैतिक मूल्यमान्यताप्रति प्रतिबद्ध जूसे विश्रान्ति मखुगु खं ल्हाये मज्यू धयागु सोच, उकथंया मान्यता दयेमा: धैगु सर्वसाधारण पाठकयात महसुस जुइगु स्वाभाविक खः । यदि उम्ह छापामारयात

- ગુલુપા: જ્વનેમા:ગુ ભિક્ષુયા લ્હાતય્ તરવાર
વ ભાલા, ચીવરધારી ભિક્ષુપિનિ લ્હાતય્ લ્વાભ:
અને વિહાર દુને બીગુ દીક્ષા યુદ્ધકલા વિષયં ધા:સા
બૌદ્ધશીલ વ વિનયનાપ છુ ગુગુકથં સ્વાપુ જ્વ:લા:
વન ધૈગુ ન્હ્યસ: થનાબી । “ધર્મયાત આસ્થાય્ જક
લિકુંકે બલય્ પિને ખનેદિગુ થવયા હિસિ ફૂલદાનીયા
સ્વાંથેજક ખ: , તર અન જીવન મદુ । ગુલે ધર્મયાત
નિષ્ઠાયા ક્યબય્ જીવન્ત હ્વયેકેમાલી ઉબલય્ થવયા
કચામચાય્ હાયેકવિષિત્ત પનેત મા:બલય્ મા:ગુ
પલા: લ્હવનેમા:, મખુસા સ્વાં મુખ્યની મખુ ।”

લ:લ્હાનાબ્યુગુ જૂસા છુ જુઇગુ લય? ધયાગુ ર્યા:ચિકુ
ભયદર્શિનીભાવ વિશ્રાન્તિયા નુગલય ભયેબ્યુગુ ખયાન થ:મ્હ ગુગુ
પ્રવર્જિત-દીક્ષા ધારણ યાસે પ્રતિબદ્ધ બૌદ્ધશીલ વ વિહારયા
માન્યતા ખ: ઉકિયાત હાચ ગાત લા?! વસ્ત્રય્ ભ્યાતના: ચિચ્ચા
લાત લા, વસ્ત્રય ખ્વથાત લા, વિહારયા ત્વાથ: મચાયેકં અત: ગાત લા?! ધયાગુ અપરાધ-પશ્ચાત્તાપયા બોધં વિશ્રાન્તિયાત અભ
થ:ગુ પ્રતિબદ્ધ ધર્મ-અનુશાસનપ્રતિ થપ જિસ્મેવારી ત્યલાચ્ચંગુ
ખને દુ । અથે જુયા તથાગતયા પ્રતિમા ન્હ્યને વિશ્રાન્તિ
આત્માલોચના યાઇગુ ખ: ।

બુદ્ધવિહાર દુને પ્રવર્જિતપિ જક ચ્વનીગુ ધા:સાં વિદ્રોહી
જનમુક્તિ સેનાયા ઉપરિથિતિ હીચાયેકીગુ લા જુલ, અથે ધકા વં
જબરજસ્તી વા બલપૂર્વક ગુગુ અતિક્રમણ વા આક્રમણ યા:ગુ નં
મદુ । ધર્મ-જીવન-દર્શન વ સામાજિક વિધિવ્યવહારયા લકસ
દુને ગુબલે ગુબલે થુકથંયા વિશિષ્ટ પરિસ્થિતિજા:ગુ ઘટના
જુયેફુ, થુકિયાત છુ ગુગુ કથં માપન યાયેધૈગુ સહજ જુઇમખુ ।
તર છું ન કથંયા નિર્ણય હથાય જુઇધુકી, પરિસ્થિતિયાત
નજરઅન્દાજ યાસે નૈતિક સંકટયા સમાધાન મયાસે બિસ્યુંવાના:
નં પાર ગથે જુઇગુ? અથેજુયા થન ન્હ્યથને બહ:ઝૂ કિ ચ્વસા
સરરં ન્હ્યાનાચ્વબલે લુમંગુ ખું ચ્યયે- Inferno નોગુ ઉપન્યાસય
પશિદ્વમી ઉપન્યાસકાર Dan Brown યા નિષ્કર્ષ ખ:- “યદિ
સું ન મનૂ નૈતિક સંકટયા ઇલય નં વ તટસ્ય જુયાવિબલ ધા:સા,
વ હે નરક મોગ યાયેમાલી । (The darkest places in hell
are reserved for those who maintain their neutrality
in times of moral crisis.) અભ બ્રાઉન ભાજુયા ધાપુ
બનેધુંકા બુદ્ધકાલીન ભિષ્ણુ છમ્હસિયા ઘટના ન્હ્યથને બહ:તાલ ।

બુદ્ધયા શિષ્ય ભિષ્ણુ દાતાપિનિ લિસે ક્વાતુગુ સ્વાપ્યા
કારણ બરોબર છું વનાચ્વનીગુ, આવત-જાવત ખ્વાતુસે ચ્વંબલે
સતીમ્હ ભન્તોકથં વ્યવહાર યાઇગુ સ્વાભાવિક ખ: । હિરાબન્જાત,
છુંય હુંયચા લહિનાત:ગુ, છન્હ હુંયન્ હિરા ખુયા નલ । માલેજ્યા
જુલ, ન્યનેકને જુલ, વયાતં થવયાતં શંકાયા મિખાં સ્વયેગુ
ઝવલય બરોબર છુંય-બિજ્યાઇમ્હ ભન્તોયાત નં શંકા યાત ।
કાઇમ્હ છમ્હ પા:લ્યા: મેમ્હ જુઇબલે નં સમસ્યા ભં બલ્ફે
જુયાવનીગુ । ઉમ્હ ભિષ્ણુ સ્થ્ય, હિરા હુંયચા ન:ગુ ધકા:, તર થ:
વિનય-અનુશાસનય પ્રતિવદ્ધ લ્યાખં, થ:ગુ કારણ હુંયચિયા
જ્યાન વની ધકા: લિસ: મબ્યુસે સુંક જક ચ્વનીબલે લ્હા:
નયેમાલ, સિતુપાકવ વંક કસા: ફયેમાલ । ઘટનાક્રમયા ઝવલય
ન્હ્યને વઃમ્હ હુંયચિત તમ્વ તમ્વ ખ્વાનાછ્વયે ધકા: પ્યાત
લાકમં ચ્વાઇબલે અન હે જ્યાન વન । અલે બલ્લ ઉમ્હ ભિષ્ણુ તંગુ
હિરા હુંયચા ન:ગુ ધકા: લિસ: બિલ । થુકથં નૈતિક સંકટયા
ઇલય મધ્યસ્થ જૂસાં નં પરિસ્થિતિ સામના યાયેમાલીગુ ખ:સા
ઈબ્યકથં સ્થાનોચિત પ્રજ્ઞાયારૂપય નિર્ણય યાયેબલે નં છગુ નં
છગુ પરિસ્થિતિ લા સામના યાયે હે માલી ।

વિશ્રાન્તિ ઇલય હે મુક્તાયા મ્હસીકા ન્યબલે લ્વંગુ
પલા: થાસે મલા:સા મુક્તા સેનાયા પન્જાય લાઇગુ, અલે
સુરકીયા આધારય મુક્તા પક્ષ વિહારયાત નકારાત્મક મિખાં
સ્વઝિગુ વા છું છું લા જુઇગુ હે ખત । તર મુક્તાયાત શરણ
બીંધુકા અનાગારિકા ઉપાલિયા પ્રત્યક્ષ સંલગ્નતા અલે વિશ્રાન્તિયા
ગ્વાહાલિં છાપામાર યોદ્ધાયા બારે હુલાકી જ્યાજૂગુ પાઠકપિન્ત
દાઇજેષ્ટ મજુઇગુ લૂ ખયાન પરિસ્થિતિ સ્વાભાવિક દયેકા બી ।
વિહારય મુક્તાયા પ્રવેશ લ્યુ દકે ન્હાપા “મનૂ સ્યાના: લા નઇમ્હ
નરભકી દાખું ..... બોધિચિત્તયા લિધંસાય ઇન્દ્રપ્રસ્થયા જુઝુ
સુત્તસોમ ઉજ્વ:ગુ ગ્યાનાપુગુ પરિરિસ્થિતિયા સામના યાત,
સમસ્યાયાત યાંક જ્યંકલ”(રદ્યા/૧૮૦લ્યા:) ધકા: નિમ્હસિતં
સાન્ચ્વના કાયેત ગુગુ ખંસ્વાનાત:ગુ ખ:, અભ મહાસુત્તસોમ
જાતક (૫૩૭) કથં સ્પષ્ટ જુઇક ન્હ્યથને મગા:થે જૂ ।

વિશ્રાન્તિ અનાગારિકાં આત્માલોચના યા:થે સ્વયં મુક્તાં
ન વિહારયા પવિત્રતાપ્રતિ ચ્વ્યાત: કા:ગુ ખને દુ । થ:ગુ નિજાત્મક
સુરક્ષાયા સ્વાર્થય વિહાર થેંજા:ગુ પુણ્યખ્ય: અસુરક્ષાયા ધેરાય
લાકે મજૂગુ માનસિકતા દુમ્હ મુક્તાયા થ: ધુલય ધ્વદુમ્હ ધુલય
તના વંસા છું મપા:, વિશ્રાન્તિ અનાગારિકાં જ્વૂતાછિ ધર્મયા
ખ્યલય છિનાવ:ગુ પલાખ્ય લુફિં જુયા દનેમફયેક ગ્વ:તુલી
ધૈગુ ચ્વ્યાતા:લિસે અપરાધયા બોધં વયાત નિરન્તર ખબરદારી
યાનાચ્વનીગુ ખ: ‘જિ લુફિં મખુ, જિ પંગ: મખુ- ધાઇમ્હ મુક્તા
વિશ્રાન્તિ અનાગારિકાં યા:ગુ ઉપકાર વ ગુણયા પલેસા પુલે
મફુસાં બૈગુણી જુઇમજૂગુ ખું બોલાક થૂમ્હ, અભ વ બુદ્ધશાસનયા
વિનય વ શીલ બોલાક થુમ્હ ધયાગુ ખું-વિશ્રાન્તિયાત કરસ્સક

घयेपुइगु इच्छा जूसां छक्वः ख्वालय् चुप्पा नं नयेगु मति वःबले थःत थःम्ह कजे यात, मुक्ता गुगुं शील भङ्ग यायेगु पक्षय् मदु। (३द्या/१९ल्या:) “थःगु पुनर्जन्म जूगु थाय् विहार, विश्रान्ति गुरुमा पुनः जन्मदाता” धयागु मानसिकता दयेधुक्ता: नं विहारय् च्वच्वनेबलेया खतराया हुनि मुक्तायात अपराध बोधं धाःसा मत्वःतु। छुं गुगुं स्वापू मदुम्ह, छम्ह मिसा छापामारयात विश्रान्ति अनागारिको अपायसकं छाय् कःधायेमाःगु धैगु उत्सकुता विश्रान्ति हे शान्त यानाबीगु खः- मुक्ता थव छंगु भ्रम खः, तःधंगु भ्रम खः, गुम्ह छम्ह व्यक्ति म्हस्यू, म्हमस्यू, यःमयः, थःथिति व कतःया लिधंसाय् सतिकेगु व तापाकेगु गुकथं मैत्रीभाव जुइ? थव करुणा मखु। थव ला छगू तृष्णा, आशक्ति, आग्रह जुल, थव ला स्वार्थ खत। जिगु निति, थव विहारया निति छ छम्ह मनू खः, छगू संकटया इलय् गवहालि आवश्यक जूम्ह छम्ह प्राणी .....। (३द्या/२५ल्या:)

धकिं तया सत्य त्वपुयेधुक्ता नं मुक्तां थःगु जीवनप्रति अपराधबोध त्वःते मफयाच्वनीबले देवदत्त व सिद्धार्थ राजकुमार दथुइ आकसय ब्याच्वंचं बँय् कुरुवःम्ह भंगया बारे जुजु सुद्वोदनं स्याइम्हेसिया सिवे स्माकीम्हेसिया हक आपाः जुइ धकाः राजकुमार सिद्धार्थया पक्षय् न्यायनिसाफ याःगु बाखं विश्रान्ति गुरुमां नं कनीगु खः। हिस्क शिकारीया ल्हातय मलायेमा धैगु कर्तव्य धर्म पालना यायेगु इवलय् विश्रान्ति मुक्तायात उपकार यासे थःगु चित्तय शान्तिया लिधंसा दयेकूगु खःसा मुक्तायात वर्तमान जीवनप्रति सतत् जागरूक जुया न्व्यायेत- “सुनां नं मखंगु कन्हय, कन्हय वइला मवइला? कन्हय वइबले भी दइला मदइला? कन्हयया चिन्तां ग्रस्त जुयाः थौयात स्यंकेगु मनूतयगु दकले तःधंगु कमजोरी खः। छ थुकिया अपवाद मखु। न्व्याय मदुगु कन्हयायात लुमंका ल्हातय दुगु थौयात त्वःमंकेगु वास्तवय् इया दुरुपयोग खः। ..। (३द्या/२६ल्या:) धकाः उपदेशात्मक खं कनी। थथे हे तथागत शास्तां मजिमनिकायस देशना यानाबिज्ञाःगु भद्रकरत्त- सुत थन लुमंकेबहःज्ञु :-

- “अतीतयागु अनुगमन (व्यर्थ चिन्तन) यायेमते भविष्ययागु प्रार्थना (इच्छा) यायेमते, गुगु अतीत खः वला निरुद्ध जुयावने धुंकल (मदया वनेधुंकल), गुगु भविष्य खः व आः वःगु हे मदुनि।”
- “वर्तमानयागु गुगु ज्या (जुयाच्वंगु) धर्म (विषय) खः, अन बँलाक स्व, विचा: या, गुगु संहरणीय मज्जु, गुगु अपरिवर्त्य (टाले यायेमज्जु) जू उकियात विद्वानं बढेयाना यंकेमा:।”
- “यायेमाःगु ज्याय् आःहे लगेज्जु, सुनां छु स्यू, महासेना (दुम्ह) मृत्यु (राज) नाप युद्ध यायां कन्हे हे मृत्यु जुइला छु खः छु खः।”

विश्रान्ति अनागारिकां मुक्तायात कः घायेगुकथं देशना विषय प्रसङ्गवश कना हे च्वनीगु खः। छनु चिनीया भिक्षुपि विश्रान्तियात नापलयेत विहार थंक वइ, उबले महावीनया महामञ्जुश्री, बुद्धभद्र, उसु कुड्फुया बारे जानकारीमूलक ऐतिहासिक चर्चा, जुइगु न्यने बहःज्ञु सा जपमा: व गुलुपा: ज्वनेमाःगु भिक्षुया ल्हातय तरवार व भाला, चीवरधारी भिक्षुपिनि ल्हातय ल्वाभः अले विहार दुने बीगु दीक्षा युद्धकला विषय धाःसा बौद्धशील व विनयनाप छु गुगुकथं स्वापू ज्वःला: वन धैगु न्व्यसः थनाबी। “धर्मयात आस्थाय जक लिकुंके बलय् पिने खनेदइगु थवया हिसि फूलदानीया स्वार्थेजक खः, तर अन जीवन मदु। गुले धर्मयात निष्ठाया क्यबय् जीवन्त व्यवयेकेमाली उबलय थवया कचामचाय् हायेकवइपिन्त पनेत माःबलय माःगु पला: ल्व्यनेमा:, मखुसा स्वां मुखूब्यनी मखु।” (४द्या/३३ल्या:) “धर्मय् आत्मत्यागया करुण पक्षजक दयां मगाः आत्मसुरक्षाया कठोरता नं उलि हे मा:। उसु कुड्फु युद्धकला खः, तर हिसा ग्वाकेत मखु, हिसायात त्याकेत खः भीसं थुइकेमा: ल्वाभःयात नं शीलपारमितां क्यातुके फतधाःसा थव नं साधनाया छगू शक्ति खः, प्रज्ञाया त्वाथः गयेगु छगू तिबः खः। बौद्ध जीवनय विनय व शील साधनारत जुइगु आवश्यकताय व जक मखु, गुबलें गुबलें सुरक्षाया व्यवस्था नं अनिवार्यता व बाध्यता नं जुयाबी, चीनया बुद्धधर्म व संघया इतिहासय कुड्फु थुज्जःगु हे छगू बाध्यता: खः .....विकल्प मदुगु बाध्यता।” (४द्या/३४ल्या:) थव खं न्यनाच्वंम्ह विश्रान्ति अनागारिका धाःसा विनय, शील, समाधि व प्रज्ञाया त्वाथलय भावितामयीकथं पला: तयावं वनेवं तिनि निर्वाणलिसे सतिक वनेफइ धैगु आस्था क्वबियाच्वंम्ह जुया उकी लिसेलिसे बाःवनेमफुत। थःगु धर्म व विनय पालनय प्रतिबद्ध जुयाच्वंतले गुगु नं गोफसं धर्मशासनयात क्वथले फइमखु धैगु वया मान्यता खः।

छनु विश्रान्ति अनागारिका बुद्धकालीन मेधावी विद्यार्थी अहिस्क गलत सत्संगत व लँपुयाकारण हिस्क अंगुलीमाल डाखुँ जूगु लिपा बुद्धया दर्शनं ल्यू हृदय परिवर्तन जुया: छम्ह आर्यपुद्गाल जूगु बाखं मुक्तायात कन। अपराधी अंगुलीमाल पलभरं चमत्कारिक तवरं वरदानं प्राप्तजूथे थःगु अकुशल-मभिंगु आचरणयात त्वःता भिक्षु जूगु खं मुक्तायात अजू चायेका बी। धर्मय आपालं खयात मिखा तिस्सिनाः विश्वास यायेगु चलन दु धयागु मान्यता दुम्ह मुक्ता, वैज्ञानिक द्वन्द्वात्मक भौतिकवाद आस्था क्वबुया: चेतनायात लाता यानाबीगु नसा, धर्म आफिम खः धयागु वया मान्यता। छम्ह प्रशिक्षित राजनीतिक कार्यकर्ता, मोर्चाय् दनाच्वंम्ह प्रतिबद्ध छापामार योद्धाकथं थःत पिब्या च्वंगुलि धार्मिक बाखनं वयात प्रभावित याये फयाच्वंगु

મદુ | બુદ્ધ અંગુતરાનિકાયયા કેસપુત્તિય સુતય કાળામપિન્ત આજ્ઞા જુયાબિજ્યાથે ધર્મશાસ્ત્ર, પરમ્પરા, માંઅબુ, સ્વયં બુદ્ધ હે દેશના યાનાતશુયાત ન મિખાતિસિના ધાલ્યાખ પત્યા: યાયેમજ્યુગુ, ઉપદેશયાત ન્હ્યચિકા: મુક્તાયાત વિશ્રાન્તિ થુઇકાબીએ કૃત: યાનાનુચ્ચની | "મનુ થથંહ સું ન ભિ મભિ મખુ, ઉમિસં લીએ લંપુ જક મખુગુ થાસય લાઇગુ ખ: | દોષ મન્યા મખુ વં નાલાકયાચ્ચનીએ આચરણયા જક ખ:, ન્હેકેમાએ વૈરિયાત મખુ, વૈરભાવયાત ખ:(પદ્યા/૪૨લ્યા:) ધેણુ વાકય ભીત ધમ્પપદયા નહિવેરેન વેરાની સમ્મનીધ કુદાચન — ગાથા અર્થાત વૈરભાવ વૈરભાવ ગુબલે શાન્ત જુઇમખુ, અવૈરભાવ હે જક વૈરભાવ શાન્ત જુઇ ધેણુ પ્રસિદ્ધ બુદ્ધવચન લુંમકા બી |

"નગઃયા ધુકુતિદ્ધ ગ્વયાતઃએ લુખા ચાયેકેત પિને સુનાં તાઃફઃ ખનાબીમાઃ | તર, થદુનેયાયામ્હ થયાત ધદુઇકેત લા થહે દુવિના: ચેતનાયા મિખા ચાયેકેમાઃ | તથાગતં અંગુલિમાલયાત કેવલ થત માલા સ્વયેત જક ધાઃએ ખ: | ...ગુબલે વયા મિખા ચાલ, થ: થંહ વં લિનાવયાચ્ચંગુ મભિએ લંપુ ત્વતા ભિએ લુંપુઇ પલા: છીત સ્વલ | વાસ્તવય મન્યા જીવનયાત થરા: કવરા: યાના બીત તહા:કઃએ ઈ સ્વા: | ચેતના જુરુજારું દનાવલ ધાયેવં કેવલ પલભર, ક્ષણભર યુગાન્તકારી હ્યૂપા: વયાબી, થથ અંગુલિમાલયાજક ખં મખુ માનવ સભ્યતાયા ઇતિહાસયા યથાર્થ હે થથે ખ: | થઃએ યથાર્થયાત સ્વીકાર યાયેત બુદ્ધ ન્વાઃએ ખ:; અંગુલિમાલ યથાર્થયાત સ્વીકાર જક યાઃએ મખુ, ઉકિયાત હીકેત ન સાહસ યાત ..."(પદ્યા/૪૨લ્યા:) વિશ્રાન્તિયા મુંઠું ન્યાનાચ્ચંગુ થુકથંયા ઉપદેશાત્મક ખં મુક્તાયાત વારાકવારાં સંકૂગુ હે ખ: | તથાગતયા મિલનં અંગુલિમાલયા જીવનય ન્હૂગુ જીવન યાનિકી પુન:જીવન પ્રાપ્ત જૂથે મુક્તાં થત: અંગુલિમાલ લિસે મનોગતરૂપં લનાસ્વયેગુ જ્યા યાત, સર્જાન્ત અંગુલિમાલ થ: લ્યુ લ્યુ ન્હ્ય: ન્હ્ય: ઇવાતાં દં વથે, મુક્તા દુને અંગુલિમાલ દુબિત | અંગુલિમાલયા લહાતી હિભાઃએ ચુપિ સા મુક્તાયાકે પેટોલ, અંગુલિમાલ બુદ્ધયાત શિકાર ભા:પ્યુથે વિશ્રાન્તિયાત શિકાર ભા:પિયા મ્હગસય જૂસાં છચનય તાકે યાત | છગુ વર્ગવિરુદ્ધ મેનુ વર્ગ યાનાવયાચ્ચંગુ સંઘર્ષયા ઇતિહાસ ખ: સા સમાજય વર્ગ દત્તલે થથ ક્રમ ગુબલે દી મખુ | વર્ગવિહિન સમતાયુક્ત સમાજ મુક્તાં છાપામાર યોદ્ધા જૂબલેનિસે ખંકાચ્ચંગુ ભિસ્હગસ ખ: | વિશ્રાન્તિ અંગુલિમાલયા જીવની કના: મુક્તાયા જીવનય અરિચાયેકા બ્યૂથે તાયા મ્હગસય થત: માનસિક યાતના બ્યૂમ્હેસિત ત્વતેમખુ ધકા પેટોલ તાકે લા યાઇ, મ્હગસ કવ:દલા: ન્હ્યલં ચાઇબલે મુક્તા સિમાં કૃતવઃસ્હ માક:થે ભુગુંચ્ચની | વર્ગશત્રુ, વैચારિક પ્રતિદ્વન્દ્વી, સુરાકી અલે શત્રુ પક્ષયામ્હ મખયાને, થત: પુન:જીવન બ્યૂમ્હેપ્તિ હે નકારાત્મક મ્હગસ મુક્તાયાત વાથાવાથા કંકાબી | અંગુલીમાલયાત નિર્દેશી,

કૂર, કલઙ્ગ, સમાજય આતઙ્ગકારક ભા:પીમ્હ મુક્તાં થત ધા:સા યોદ્ધા-મુક્તિ યોદ્ધા ભા:પી, પાર્ટીયા જ્યા ન્હ્યાગું ન યાયેત તયારમ્હ પ્રતિવદ્ધ, થઃએ પક્ષયા હિતયા નિર્તિ આવશ્યક જૂસા બલ છ્યલેગુ અન્યાય મખુ ધેણુ આસ્થા કયકયમકય ચ્યાનાચ્ચંગુ કવપુંગુ સંસ્કારં યાના: ન્હૂગુ જીવનરૂપી દુવાતય થનેધુંકા ન ન્હ્યયજ્યાવનેત વયા પલા:ન્હ્યાઇમખુ, પરન્તુ ગુગુ લંપું વઃએ ખ: વહે લંપુઇ થાકુરાથે પ્રયુનાચ્ચંગુ મનસ્થિતિં અન્તત: પૂર્ણકાલીન કાર્યકર્તાયા મનોવૃત્તિ સશક્ત જ્યાખ ન્હ્યાત | જિ, જિગુ, જિગુ આત્મા ધેણુ કવાતુસેચ્ચંગુ સત્કાયદૃષ્ટિ અષ્ટ: હાવી જુઇબલે સું ગુમ્હસિત સમ્ભકે બુફેયાના ઉમિત હિઙ્કેત અસહજ જુઇગુ જુયાચ્ચન, સત્કાયદૃષ્ટિયા હુનિ મેપિનિગુ ખં ન્હનેત-વિધિવ્યવહાર પરિવર્તન યાના વનેત થાકુચાયાચ્ચની | ખ: ખ: ધકા: છ્યં લ્હકુ હુલ્કું સંકી, ઔપચારિકતા નિભે યાઈ તર, ઉકથં ન્હ્યાયેત દૃષ્ટિ હે પંગ: કથં ધસ્વાનાચ્ચની | અથેજુયા ચકંગુ સફૂથેજાઃહ વિશ્રાન્તિયાત મુક્તાં લનેમફુત, વિશ્રાન્તિયા અન્તરઙ્ગ્ય દુતિને મફુત | ઉકિં આધ્યાત્મિક ચિન્તન વ માનસિક સુખશાન્તિ મા:વિષપિન્ત અનુકૂલ થાય જુયાં જક છુયાયે !? ઔચિત્યહિન મિખા દસાં સંજ્યાન્ત વિશ્રાન્ત ન્હ્ય:ને દયાનં યથાર્થત: ખંકા ધદુઇકેત મુક્તા ચુકે જુઝુંવની |

તુછિ ચ્યંમ્હ બ્યા, પિને તિંક ન્હુયાવને હથાય ચયાચ્ચંમ્હ મુક્તા વિહારયા સમાકક્ષય નિયમિત જ્યાઇઃસ બ્તિ કયાચ્ચન | વિશ્રાન્તિ અનાગારિકાયા ધર્મ-બાખ કનેગુ ઇવલય માનવીય જીવનય મૃત્યુયા યથાર્થ બોધ યાકીગુ બુદ્ધકાલીન કૃષાગૌતમીયા માર્મિક બાખ કનેગુ યોજના ખ: | અર્ઝલય થ: મચા સિના: મૃત્યુશોકય દુનાચ્ચંમ્હ, છન્હ સીમાની ધેગુ લ્વ:મંહ સીધુંકૂમ્હસિત મ્વાકેત થુનાથુનાં ચુઇક બ્યા જુયાચ્ચંમ્હ કૃષાગૌતમીયાત બુદ્ધ પરચિત જ્ઞાનયાત ન્હ્યચીકા: વિસ્કંયા કલાશીલીપૂર્વક સીધુંકૂહેસિત મ્વાકાબીગુ જિસ્મા કા:એ ખ: | ગુબલે સુંછું મસીનિગુ છેન તુ છપાસ: કયા હતિ ધકા: બુદ્ધ આજ્ઞા જુઇ, ઉબલે કૃષાગૌતમીયા ઇયાતુસેચ્ચંગુ આશા કવબુયા: છે છે પિખાલુકી દં વની | મનૂત તુ છપાસ:સિવે અષ્ટ બીત તયાર, તર મસીગુ છે ધયાગુ છખા છું હે ધદુકે મફુસેલિ કૃષાગૌતમી મૃત્યુયાત આત્મસાત યોયેફત | સર્વસારધારણયા દૃષ્ટિ સીધુંકૂમ્હસિત મ્વાકાબીગુ જિસ્મા કા:એ મિથ્યાવાચા થે જુલસા શોક-દર્દય દુબિના: ચ્યંમ્હસિત હ્વદ્ય પરિવર્તનયા લાગી ગુગુ શર્તસહિત ક્રિયાશીલ યાયેફત, અલે ઉગુ જ્યાખ-ચર્ચા હે આખિર કૃષાગૌતમી જીવન-જગતયાત થીકેત તાલાત | સીધુંકૂમ્હસિત મ્વાકાબી ધકા: બુદ્ધ ન મેપિસં થે પાણિડત્યાએ જક છોટેયા:એ ખ:સા થૌ કૃષાગૌતમીયા જીવન-કહાની બાખંયા રૂપ કાઇ હે મખુ | કથથું -----

मिंपिन्त ममिंपिन्सं लितु ल्यू

हेरारत्त शाक्य, युवक बौद्ध मण्डल

भिज्या याइपिन्त, भिज्या यायेगु स्वइपिन्त कूँ खिनीपि दइ। इमिसं याइगु ज्याय मखुथें स्वइपि, पंगः थनिगु, विरोध याना याके मबीगु नकारात्मकभाव दुपिनिगु स्वभाव खः। नुगः मुगा, त्रुति सालेत स्वइपि दयाच्वनी। न्व्यागु खँय नं सकारात्मक व नकारात्मक कुं दइ। थःगु, थपिनिगु स्वार्थ अनुकूल मज्जीवं इमिसं नकारात्मक कुं ज्वनी। थपिनिगु स्वार्थअनुकूल व्याख्या याइ, तर्क तड़। भिपिनिगु कमजोरी व कम प्रचारया फाइदा काइ। भिज्याया ल्यूने मभिगु आसय दुगु धकाः पा: याइ। साधारण मनूतयसं पक्षविपक्ष खँय दुवाला: स्वइपि म्हो हे जक दइ। ह्यःने वःहेसिगु खँ थःगु स्वार्थअनुकूल जुलकि आपाः प्रचार जूगु जुलकि पत्या यानाच्वने यः। पक्ष भिगु याये धाःपिनिगु ज्यां परिणाम छु पिहाँ वइ, गुलिसित फाइदा जुइ, गुलिसित बेफाइदा जुइ, उपि तुलनात्मक ढङ्ग विचाः याइपि थ्व समाजय आपाः मदु। बरु धालखेंय खँय वनीपि अले पत्या: याइपि दु।

भीगु समाजय भिज्याकथं सल्हा: बिइपि, ज्या स्यना विइपि, लँ क्यना विइपि, थःके दुगु वस्तु बिइपि, नियमय च्वनीपि, आँट दुपि, सहयाइपि, विचाःयाना जुइपि, भिमभिं तुरन्त छुटे याये फुपि मनूत नं दु। भिगु खँ व विचाःयात नं प्रचार याना सिइके बिइमाः। अथे मयातकि इमित नं ल्यूने ल्यूने खँ ल्हाना पा: याइपि मदुगु मखु। थुज्वःगु बेक्वःगु दुष्टिकोणं समाजयात प्वायेत स्वयाच्वनी। अले समाजय भिपिनि विचाः वा मभिपिनिगु विचाःया द्वन्द्व जुया मस्यूपि साधारण मनूत अन्यौलय लाये यः।

समाज स्यूपि लायये फुपि व मसः मस्यूपि च्विखाना नयेमाःपि, मदुपि वर्ग दइ। सीदयेक व सीमदेयेक शोषकतपाखे शोषित-पीडितपि दयाच्वनी। सरकारया नियम कानूनं लाय तइपि लगानीकर्तायात नं मर्का मजुइक मर्नीक ज्या याइपि श्रमिकपिन्त नं श्रमया मू वयेक ज्याला बिइमाः। मालिक व मजदुर व वयात हानीनोक्सानी मयायेगु नियमय प्रतिवद्वता याके फुसा श्रम याइपिसं नं मिल, कारखाना थःगु भापी। श्रमिकतयसं ज्या खुइगु याइमखु। मिल, कारखाना फर्म व्यवसायया उन्नति जुइ। उकिं निगु पक्ष नं इमान्दार जुइमाः, परस्पर पत्या: यायेमाः। भीसं खँ सरकारया गुलिखे नियमपालन कर्ता, कर्मचारी, अधिकारीपिसं, प्रहरी प्रशासनं व्यापारी, उद्योगी, व्यवसायी करदातातयत् खेनेमदेक पेले याइगु, वास्तविक स्वया अथः कायेत स्वेगु, दुने दुने नये हति धैर्येजःगु भाय ल्हाना: राज्ययात कर द्याकाच्वनी। अधिकारीनाप जाना: खँक भतिचा पुला: मखँक खु-लँ हयाच्वंगु दु तर पनीम्ह सरकारया ल्हाः, मिखा हे कमजोर जुयाच्वंगु दु। मभियाइपि मखंछु याना: भियाइपिन्त शंका यानाच्वनी। नुगः मूपि, छेकिं तइपि थ्व भौतिक, व्यापारिक, राजनैतिक, सामाजिक ख्यलय जक मखु धार्मिक ख्यलय नं थ्व कुप्रवृत्ति दु। सुखशान्ति खःया

धार्मिक गुरु, भिषु, पुरोहितपिथाय सल्हासाहुति काःजुइपि काःवनीपि यक्वं दु। गुलिस्यां ला तप्यंगु-भिंगु हे लँपु क्यनाहइ। गुलिस्यां ग्राहकया रूपय साःसां प्यमदंगु अने ध्यने नं मछिंगु खँ ल्हानाहइ। न्या वइ व्याये धकाः गुलिं बकुला भगत पुखूसिथय तप यानाच्वये च्वनाच्वनी। मौका वलकि त्वःति मखुपि यक्वं दु। गुलिं शुद्धरूपं नां कमाय मयासे, दां कमाय मयासे, फवना नयासा लोकहित यायेगु निति थःगु थन सम्पत्ति, राज्य तकं त्याग यानावःपि दु। इमित नं ज्या मयासे मेपिनिगु कमाइ नझिपि अस्यःपि धकाः लान्छना बिइपि दु। थः न भिनाः ज्ञान सयेका शिष्यपिन्त कनाः उपासक उपासिकापिन्त नं लौकिक लोकोत्तर ज्ञान स्यनाः अपाय-दुर्गती वनेचालीगु उपाय कनाजुइपि बुद्ध-बोधिसत्त्व श्रमणपिन्त नं मारं लितुल्यू। विरोधीतयसं थःपि स्वया सःपि-स्यूपि वल कि थःपिनिगु दानापानी, सम्मान पाः जुइगु खनाः थःपि मसयेकुसे अने षड्यन्त्र यानाजुगु दु। नुगःभूपि साधुतयसं हे अनेक जाल गःगु दु। स्वायकं ऋद्धिपराक्रम व्याये मायेका व्यूगु दु। मिसात छ्वया ह्या इज्जत कायेगु कुतः याःगु दु। स्वयं थः चेला भिषु देवदर्त बुद्ध्यात अहकारपूर्वक मखुगु आकांक्षा स्यायेगु कुतः मयागु मखु। गुलिख्य राक्षस, दैत्य, यक्ष, सर्प, किसितपाखे भय मवःगु नं मखु। डाका, हत्यारापिनिपाखे स्यायेगु कुतः मयागु मखु। सकल प्राणीप्रति हे करुणा, मैत्री दुम्ह मेपिनि भिगु खँय मुदिता तइम्ह, सुयागु म्बाःमदुगु विवादय तक्यने चाहे मजुसे उपेक्षा भावय च्वनीम्ह बुद्ध्यात थ्यंक लितुलिइपि दु।

बुद्ध्या पालय अग्रश्रावक सारीपुत्र, महामौदगल्यायनपिन्त नं मभिपि मथूपि, मस्यूपि, नुगःभूपिनिपाखे कसा नयेमाःगु दु। भिषुणीपिसं हे नारी अस्मिता लुटेयाके माःगु दु। आःतक नं सोभासिधापि, हारांपि, स्वार्थीपि, चलाखपि, दुष्टतयाखे दुःखहानी फयाच्वंगु दु। राज्य वा समाज हाले फुपि, बःलापि, चलाखपिन्त जक खनी। शान्तपि, सहायाइपि, सुक नियम पालय याइपि, कर पुलीपि खनीमखु। इमित राज्य सुरक्षा, अवसर नं व्यूगु मदु। सम्मान नं याःगु मदु। बरु अपमानित यायेगु त्वह मालाच्वनी। बःला त्या नीति न्वमवासे लागू यानाच्वनीगु भी सकस्यां खंगु जुल। नेपाःदेया राष्ट्रिय विभूति राज्य सम्मानित यानातःह विश्वशान्तिया नायकयात हे सुखेतया प्रजिअ नं सेपटी ट्यांकीया द्यःने बुद्ध-प्रतिमा ग्वारा तुइकातःगु स्वयेमाल, न्यनेमाल। निरपराध बौद्ध मार्गापिन्त सःव्येकल धकाः कथिं मुइकल। छु थ्व राज्य याःगु अन्याय मखुला? थ्व धार्मिक विभेद मखुला? थःपिसं घोषणा यानातइम्ह राष्ट्रिय विभूतिया अपमान मखुला? छु थथे सकसिगु अधिकार दुगु देसय बुद्ध व बौद्ध जनतायात जक अधिकार बन्चित यायेगु अन्याय मखुला? अन्याय जुलकि सहयाये फइमखु, सः व्येकेत हाली, हाःगु सःयात न्यायया पे लिइपिसं नं सः तना तःसः याना अन्यायीतयत बुकेमाः। अस्तु ॥

There should be not culture of helpless enduring the suffering

✉ Prof. Suwarna Sakya, Ombahal, Ktm

1. Nepal is a true faith protected land, which is situated under the Himalayan ranges, the place of origin of religion. The culture of this place is the culture of human's wellbeing. Parents, teacher, principal, sages are the recipients of faith, Laughter and pleasure is the life of the citizens of this country.
2. No matter how many ages have past the culture and religion of this state have remained unbroken.
3. Today in the name of development the Western culture has become dominant and thus our culture is heading towards the mutilation.
4. The predominance of personal selfishness has resulted in the society that the feeling of help and equality is being extinct. The family affection and good will is weaved in economy.
5. The duty of children towards parents is becoming only in the name, the old parents are unstable to get support though their children are wealthy. The consequence is that the charity home for old people is in need.
6. There is no attention of leadership in the society towards this; in the allurement of power the society is becoming disordered. Although there are bigger social service organizations, except the movements of revolving chair, traveling the foreign country and tall buildings and luxurious vehicles, there seems no sense of duty towards the incapable old people.
7. Even the intellect and socially responsible people are clever in speech but poor in working. This matter has become the issue of frustration in this culturally rich country.
8. To become old or sick is the natural law. It is inevitable that one day everybody will reach to the same condition. Giving attention towards this is the duty of each social server, leadership group and wealthy children. Let the today's human rights slogan will be: "let not the culture and trend of enduring suffering comes to parents in old age".

May the charity homes of old people become the abode that is full of fondness of healthy family. ☸

बुद्धको जन्मभूमि राष्ट्र नेपालमा
सुख-शान्ति फैलिरहोस् ।

सम्पूर्ण नेपालीहरूमा धार्मिक
चेतना विकास होस् ।

सुनौलो कीर्तिपुर बचत तथा ऋण
सहकारी संस्था लि.

नगाउँ दोबाटो, नयाँ बजार, कीर्तिपुर

बौद्ध गतिविधि

बुद्धिष्ट फाउण्डेशन पुनर्स्थापना (HBEF)

१ माघ, ललितपुर। सन् १९९० मा दिवंगत भिक्षु सुदर्शन महास्थविरको अध्यक्षता तथा संरक्षक-डा. यो सिङ्हचाउ, सदस्यहरू अनागारिका सुजाता, दिवंगत मिनबहादुर शाक्य, हर्षमुनि शाक्यलगायत समूहले हिमालयन बुद्धिष्ट फाउण्डेशन नेपालको तर्फबाट आर्थिक संयोजन गरी जनजातिहरू बीच बौद्ध जागरण शिविर, छात्रवृत्ति आदि प्रभावकारी कार्य गरेको थियो। विगतको राजनीतिद्वन्द्व उत्कर्षपछि यो प्रोजेक्ट नै निष्कृत भएको थियो। हाल पुनः भिक्षु कोण्डन्यको अध्यक्षतामा हिमालयन बुद्धिष्ट फाउण्डेशन नेपाल (Himalayan Buddhist Education Foundation-HBEF) पुनर्स्थापना गरिएको छ। सो फाउण्डेशनको सचिव किशोरभाइ वज्राचार्य, सहसचिव मिलन शाक्य, कोषाध्यक्ष राजेश शाक्य, सदस्यहरूमा अनागारिका कुसुम, नरेश शाक्य, टिका शेर्पा, दावा लामा, पदेन सदस्यमा युवक बौद्ध मण्डल (YMBA) का अध्यक्ष शोभा शाक्य मनोनित हुनुभएको छ। साथै सो संस्थाको प्रमुख संरक्षक Chief Patron मा Dr. Yo Hsiang Chou, संरक्षक Patron Mr. Gracee Mei Hwai Chen, संरक्षक Patron Mrs. Alice Huang, संरक्षक धर्मबहादुर शाक्य सल्लाहकारहरूमा हर्षमुनि शाक्य तथा डवाङ्ग वशेश शेर्पा, आर्थिक सल्लाहकारमा पूर्णसिंह शाक्य मनोनित हुनुभएको छ।

लबौविविका पहिलो विद्यार्थी सम्मानित

११ माघ, ललितपुर। भक्तपुर बौद्ध सम्पदा संघका १८ औं साधारण सभा बौद्धजन विहार, सुनाकोठीमा संघका अध्यक्ष महेन्द्रराज शाक्यको सभापतित्व तथा लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालयका उप-कुलपति प्रा. डा. त्रिरत्न मानन्धरको प्रमुख आतिथ्यत्वमा सम्पन्न भयो। मुनिविहारका भिक्षु विपस्सी धम्मारामोबाट पंचशील प्रदान, धर्मदेशना भएको सोही सभामा लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालयबाट “आचार्य कमलशीलकृत

आर्यप्रज्ञापारमिता बज्रच्छेदिका टीकाको अध्ययन” शीर्षकमा शोधपत्र प्रस्तुत गरी लुबौविविका प्रथम विद्यावारिधी प्राप्त गर्न सफल विद्यार्थी श्रीमती शारदा पौडेललाई रु. १०,०००। धनराशीसहित “रत्न-ज्ञान सिरपा: २०७०” बाट सम्मानित गरियो। सभामा लुबौविविका डीन डा. भद्ररत्न वज्राचार्य, बौद्धजन विहारका अध्यक्ष तुल्सीलाल महर्जन, संघका सल्लाहकार एवं सिरपा: दाता पञ्चसुन्दर शाक्य तथा सम्मानित डा. शारदा पौडेलले मन्तव्य व्यक्त गर्नुभयो। सचिव प्रदीपरत्न शाक्यबाट प्रगति प्रतिवेदन, कोषाध्यक्ष पुण्यरत्न शाक्यबाट आर्थिक प्रतिवेदन,

आनन्द कुटी विहार, स्वयम्भू

स्वयम्भू, काठमाण्डौ, फोन नं. ४-२७९४२०

फागुन पूर्णिमा (सिपुण्डि) को कार्यक्रम

२०७० फागुन २ गते शुक्रबार

६:३० - ७:१५ सम्म	ध्यान	भिक्षु धर्ममूर्ति महास्थविर, कार्यवाहक विहार प्रमुख
७:१५ - ८:०० सम्म	चंक्रमन	भिक्षु धर्ममूर्ति महास्थविर
८:०० - ९:०० सम्म	जलपान र ज्ञानमाला भजन	भिक्षु धर्ममूर्ति महास्थविर
९:०० - ९:१५ सम्म	शीलप्रदान र बुद्धपूजा	भिक्षु धर्ममूर्ति महास्थविर
९:१५ - १०:०० सम्म	धर्मदेशना	भिक्षु धर्ममूर्ति, भिक्षु अस्सजी, भिक्षु पियदस्सी
१०:०० - १०:४५ सम्म	धर्म-साकच्छा	सामूहिक
१०:४५ - १०:५० सम्म	परित्राण-पाठ	भिक्षु पियदस्सी
१०:५० - ११:०० सम्म	पुण्यानुमोदन र दानप्रदान	
११:०० - ११:३० सम्म	भन्ते गुरुमाँहरुलाई भोजन	
११:३० देखि	उपासकोपासिकाहरुलाई भोजन	
जलपान, भोजन दाता - पूर्णमान नकर्मीको पुण्यस्मृतिमा		कार्यक्रम संयोजक : भिक्षु महानाम
भवतु सब्ब मङ्गलं !		

उपाध्यक्ष सुगतरत्न वज्राचार्यबाट स्वागत गरिएको सो सभा विकास वज्राचार्यले संचालन गर्नुभयो । कार्यक्रममा सहभागी एवं संघको तर्फबाट बौद्धजन विहारलाई रु. ५,५०५/- सहयोग प्रदान गरिएको थियो ।

थेरवाद विहार निर्माण समिति पुनर्गठन

१७ माघ, काठमाडौं । अखिल नेपाल भिक्षु महासंघले बौद्ध-जन्मभूमि लुम्बिनी परिसरमा नेपाल थेरवाद बौद्धविहार निर्माण कार्यलाई द्रुतगतिमा अगाडि बढाउन निर्माण समितिलाई महासंघका अध्यक्ष भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरको प्रमुख संयोजकत्वमा पुनः निर्माण समिति पुनर्गठन गरेको छ । सो समितिमा क्रमशः महासंघका उपाध्यक्ष भिक्षु धर्मसूर्ति महास्थविर संयोजक, सचिव भिक्षु राहुल महास्थविर सहसंयोजक, सदस्यहरूमा भिक्षु शीलभद्र महास्थविर, भिक्षु शोभित, भिक्षु सद्वातिस्स, भिक्षु विमल, त्रिभुवनधर तुलाधर, डा. केशरीलक्ष्मी मानन्धर, सुश्री विणा कंसाकार, प्रकाशवीर सिंह तुलाधर, जुजुभाई तुलाधर, विजयबहादुर शाक्य, राजेश श्रेष्ठ रहनु भएको छ । यसरी नै नेपालका संघनायक भिक्षु अश्वघोष महास्थविर संरक्षक रहनुभएको सो समितिको सल्लाहकारहरूमा भिक्षु बोधिसेन महास्थविर, भिक्षु मैत्री महास्थविर, द्रव्यमानसिंह तुलाधर (भाइराजा साहु), पञ्चवीरसिंह तुलाधर, मोतिलाल शिल्पकार, पद्मज्योति कंसाकार, हर्षरत्न ताम्राकार रहनुभएको छ । भिक्षु धर्मसूर्ति महास्थविरको संयोजकत्वमा पर्खाल निर्माण कार्य सम्पन्नपछि गत माघ ४ गते शिलान्यास कार्य सम्पन्न भएको थियो भने त्यसकोलगतै निर्माण समितिलाई पुनर्गठन गरिएको संयोजक भिक्षु धर्मसूर्तिबाट जानकारी प्राप्त भएको छ ।

लुबौविति विद्या परिषद् गठन

१ फागुन, काठमाडौं । लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालय २०६७ को नियमावलीबमोजिम उपकुलपति प्रा. डा. त्रिरत्न मानन्धरले विद्यापरिषद् गठन गर्नुभएको छ । लुबौविति संकायको प्राज्ञिक निकायको रूपमा गठित विद्यापरिषद्मा डीन डा. भद्ररत्न वज्राचार्य अध्यक्ष, सदस्यहरूमा अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका महासचिव भिक्षु कोण्डन्य, नेपाल बौद्ध महासंघका महासचिव नुरु शेर्पा, परम्परागत बुद्धधर्म संघका प्रतिनिधि डा. कविन्द्र वज्राचार्य, लुम्बिनीको आडिक व्यापकसका प्रमुख इन्द्रप्रसाद काफ्ले, सम्बन्धन प्राप्त व्यापकसका प्रमुख वृद्ध महाविद्यालयका प्रिन्सिपल डा. सानुभाई डंगोललाई ३ वर्षका लागि मनोनयन गरिएको छ । हाल परीक्षा प्रमुख पदीय दायित्व रजिष्ट्रार पिताम्भरलाल यादवलाई नै जिम्मेवारी प्रदान गरिएको छ ।

नगदेशमा आयुसंस्कार परित्याग दिवस

२ फागुन, भक्तपुर । नगदेश बौद्ध समूह र बौद्ध ल्यायम्ह पुचः नगदेशको आयोजनामा विविध धार्मिक कार्यक्रमसहित माघ-पूर्णिमा (सिपुन्ही) का दिन बुद्धले आफ्नो आयु संस्कार परित्याग गर्ने धोषण गर्नुभएको स्मरण गरी “२५५८ औं आयुसंस्कार परित्याग दिवस” सम्पन्न भयो । भिक्षु राहुलसमक्ष शीलप्रार्थनापछि नगदेश बौद्ध समूहका कार्यवाहक अध्यक्ष दीपकराज साँपालको सभापतित्व तथा सुगत महाविद्यालयका प्रिन्सिपल डा. सानुभाई डंगोलको प्रमुख अतिथ्यत्वमा आयुसंस्कार परित्याग दिवससम्बन्धी एक सभा आयोजना गरिएको थियो । सो सभामा समूहका सचिव कृष्णकुमार प्रजापति, धर्मादय सभाका सदस्य डा. अनुप श्रेष्ठाचार्य, थेरवाद बौद्ध दायक केन्द्रीय परिषद्का प्रतिनिधि डा. लक्ष्मण शाक्यले माघ-पूर्णिमाको बारे बोल्नुभयो । बौद्ध ल्यायम्ह पुचःका अध्यक्ष शिवभक्त मयजुबाट स्वागत, समूहका कोषाध्यक्ष रत्नभक्त हाँयजुबाट साधुवाद ज्ञापन गरिएको थियो । सोही दिन बुद्धको प्रतिमा, विभिन्न सांस्कृतिक बाजागाजा, ज्ञानमाला भजन-गायनसहित नगदेश परिक्रममा गरी २५५८ औं आयुसंस्कार परित्याग दिवस सम्पन्न गरियो ।

अनिरुद्ध महास्थविरको ११ औं पुण्यतिथि

५ फागुन, मातातीर्थ । नेपालका

तेश्रो संघनायक दिवंगत भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविरको ११ औं गुणानुस्मरण पुण्यतिथि विभिन्न धार्मिक कार्यक्रमसहित सम्पन्न भएको छ । भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविर धेरै वर्ष बस्नुभएको तथा उहाँबाट पुनःनिर्माण भएको मातातीर्थ चतुब्रह्म

बौद्धविहारमा प्रत्येक वर्षमै उहाँको स्मरणमा विभिन्न सामाजिक तथा धार्मिक कार्यक्रम भइरहेको छ । मातातीर्थ चतुब्रह्म बौद्धविहारको आयोजना तथा अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका उपाध्यक्ष भिक्षु धर्मसूर्ति महास्थविरको सभापतित्वमा सम्पन्न उक्त कार्यक्रममा बुद्ध पूजा, धर्मापदेश तथा पुण्यानुमोदन गरिएको थियो । भिक्षु धर्मसूर्ति महास्थविरले विहार निर्माणमा योगदान गर्नुभएका उपसकोपासिकाहरूलाई कदर-पत्र प्रदान गर्नुभयो । उक्त कार्यक्रमा विभिन्न स्थानबाट उपासक उपासिकाहरूको पनि उल्लेखनीय रूपमा उपस्थित भएको समाचार मातातीर्थ चतुब्रह्म बौद्धविहारा प्रमुख भिक्षु पियदस्सीबाट जानकारी प्राप्त भएको छ । सोही विहारमा गतवर्ष बृद्धवृद्धाहरूलाई विशेष सम्मान गरी धार्मिक कार्यक्रम सम्पन्न भएको थियो ।

बौद्ध वृद्धाश्रमलाई सहयोग

७ फागुन, बनेपा । भिक्षु सुमङ्गल महास्थविरद्वारा स्थापित तथा बुद्धविहार भृकुटीमण्डपको संरक्षकत्वमा संचालित बौद्ध वृद्धाश्रमलाई एसओएस बालग्रामका युवाहरूद्वारा स्थापना गरिएको संस्था स्ट्राइभिङ् हेण्ड्सको तर्फबाट रु. १२,०००/- (बाह हजार) बराबरको एउटा रेफरिजेटर एसओएस ग्रामका प्रमुख ईश्वरीप्रसाद शर्माले वृद्धाश्रमलाई हस्तान्तरण गर्नुभयो। साथै वृद्धवृद्धाहरूलाई फलफूल र खाजा पनि वितरण गर्नुहुँदा प्रमुख ईश्वरीप्रसाद शर्माले यथासक्य सहयोग गर्न एकोमा प्रसन्नता व्यक्त गर्नुभयो । वृद्धाश्रम कार्य समितिका सदस्य शिक्षाविद् एवं समाजसेवी आशाकाजी सेवकले सहयोगका लागि सम्बन्धित पदाधिकारीहरूलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्दै आश्रमलाई निरन्तरता दिन सहयोगको अत्यन्त खाँयो भइरहेको वस्तुस्थिति जानकारी गराउनुभयो ।

थाइलैण्डमा उपसम्पदा

८ फागुन (२० फरवरी २०१४) बैंकक । नेपालका श्रामणेर आशीर वज्राचार्य स्थानीय वात् नागप्रक विहारमा उपसम्पदा भएका छन् । १३ जना गणपूरक भिक्षुहरू रहेको संघमा विहाराधिपति भिक्षु प्रा. कितिसोभनविदेस (सेठकित् समाहितो) उपाध्याय तथा सोही विहारवासी भिक्षु प्रा.महाफुअन् पञ्चातुङ्गो कर्मवाचाचार्य, भिक्षु प्रा. महाबुनरियन पर्मेकरो अनुशासनाचार्य रहेका थिए । सो अवसरमा नेपालबाट भक्तपुरको मुनि विहारका प्रमुख भिक्षु विपस्सी धम्मारामो उपस्थित थिए । उपसम्पदादाता मेजर जनरल डा. सीसरान् धीरधम्मरोड थिए । नवउपसम्पन्न भिक्षु आशीरले वजिरनागो भन्ने धार्मिक नाम पाए । उनी धार्मिक पालिशिक्षा ३, नक्धम्म १ उत्तीर्ण छन् भने अहिले महाचुलालंकरण विश्वविद्यालयमा स्नातक तेश्रो वर्षमा अध्ययनरत छन् ।

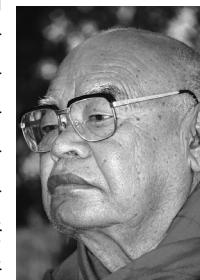
मन्त्रालयमा बुद्धमूर्तिसम्बन्धी समिति

८ फागुन, काठमाडौं । नेपाल सरकारबाट विभिन्न मित्राष्ट्र, कूटनीतिक नियोगलयागत निकायहरूलाई उपहास्वरूप प्रदान गरिने बुद्धका मूर्तिहरू प्रतिमा विज्ञानअनुसार निर्माणका

साथै मूर्तिको स्वरूपमा एक रूपता हुनु जरूरी भएको महसूस गरी सो बमोजिमको मूर्ति उपहार प्रदान गर्न र फोटो ग्रायफरहरू समेत बनाई अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा प्रचार-प्रसार गर्ने कार्यका लागि अध्ययन गरी सिफारिस गर्नका लागि नेपाल सरकार, संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उद्डयन मन्त्रालयका सहसचिव भरतमणि सुवेदीको संयोजकत्वमा सात सदस्यीय अध्ययन समिति गठन गरेको छ । सो समितिमा प्रतिनिधि लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालयका उपकुलपति प्रा. डा. त्रिरत्न मानन्धर, विज्ञ डा. विणा पौडेल (विभागीय प्रमुख, संस्कृति विभाग, त्रिवित्रि), विज्ञ शुक्रसागर श्रेष्ठ, अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका महासचिव भिक्षु कोण्डन्य, पुरातत्त्व विभागका प्रतिनिधि उपसचिव श्याम शंकर राजवंशी, केन्द्रीय बौद्ध अध्ययन विभागका प्रमुख डा. मिलनरत्न शाक्य रहनुभएको छ ।

कुमार भन्तेको दोषो वार्षिक पुण्यतिथि

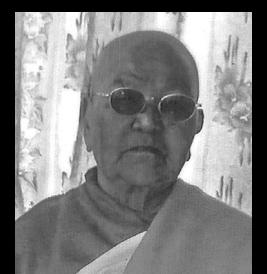
२१ फागुन, काठमाडौं । दिवंगत संघउपनायक त्रिपिटकाचार्य ऐतिहासिक भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविरको २ वर्षीय पुण्यस्मृति सम्पन्न भएको छ । बुद्धविहार भृकुटी मण्डपमा आनन्दकुटी विहार, पद्मसुगन्ध विहार, बुद्धभूमि महाविहार, संधाराम विहार, विश्वशान्ति विहार, मातातीर्थ चतु ब्रह्म बुद्धविहारलगायतका भिक्षुसंघ तथा धर्मकीर्ति विहारका अनागारिका संघलाई परिष्कारसहित, भोजन दान-पुण्यकार्य सम्पन्न भयो ।

आचार्य भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविर धार्मिक कोषको आयोजनामा सो दानपुण्य कार्यक्रम आयोजना गरिएको थियो । पुण्यस्मृतिको कार्यक्रममा धार्मिक कोषका प्रमुख भिक्षु कोण्डन्यले दिवंगत त्रिपिटकाचार्य भिक्षु कुमारका श्याम प्राप्त गर्नुभएका अनागारिका विजित-दीक्षा

अनागारिका विजिताको निधन

२१ फागुन, ललितपुर । अनागारिका विजिता ९० वर्षको उमेरमा निधन हुनुभयो । देहावसानको भोलिपल्ट थेरवाद संस्कारअनुस्रप भिक्षु महासंघ, अनागारिका संघ, उपासक-उपासिकाहरूको उपस्थितिमा शंखमूल दीपमा अन्तिम संस्कार सम्पन्न भयो । विश्वप्रसिद्ध श्रीलंकाली भिक्षु नारद महास्थविरको उपाध्यायत्वमा वि. सं. २०३३ सालमा प्रद्विजित-दीक्षा

For more Information:
Dharmasthali Saving & Credit Co-operative Ltd.
Dharmasthali-2, Kathmandu
Tel: 016221461 / 4025818, email: dsccl@live.com
dsccl.blogspot.com

SMS *banking*

Balance Inquiry
Mini Statement
Balance Transfer
Transaction Alert
Recharge Card Pin Code
and many more

સાથે ટેલિફોન મોબાઇલ મછ્શુલ શુક્રાની આનતરિક હવાઈ ટિકટ, મનિટાન્ડસફર
તથા અન્ય વિવિધ સેવાઓ સાથમા